

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Hren

**KRŠITVE PRAVIC OTROK V NEMEDNARODNIH OBOROŽENIH
SPOPADIH – ANALIZA NA PRIMERIH BURUNDIJA, SUDANA IN ŠRI
LANKE**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Hren

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelusič

KRŠITVE PRAVIC OTROK V NEMEDNARODNIH OBOROŽENIH
SPOPADIH – ANALIZA NA PRIMERIH BURUNDIJA, SUDANA IN ŠRI
LANKE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Najprej hvala atiju in mami za vztrajno vzpodbujanje,
naj čim prej napišem diplomsko nalogo (čeprav ni bilo uspešno).

Hvala tudi sestri Barbari za njeno vestno
vračanje knjig v knjižnice (prihranila mi je kar nekaj evrov).

Posebna zahvala pa gre mentorici dr. Jelušičevi
za njeno učinkovito in predvsem hitro pomoč, ko mi je že pošteno tekla voda v grlo.

Diplomsko nalogo posvečam vsem otrokom sveta,
ki jih je tako ali drugače prizadela vojna.

Kršitve pravic otrok v nemednarodnih oboroženih spopadih – analiza na primerih Burundija, Sudana in Šri Lanke

V sodobnem svetu z naskokom prevladujejo nemednarodni oboroženi spopadi, v katerih veliko večino žrtev namesto borcev predstavljajo civilisti. Med temi žrtvami je veliko otrok, ki ne samo, da umirajo zaradi neposrednih posledic spopada, ampak pogosto sami poprimejo za orožje (prostovoljno ali pod prisilo) in kot otroci vojaki postanejo krvniki drugih ljudi, tudi svojih vrstnikov. Po drugi strani obstajajo številna pravila mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic, ki zagotavljajo (naj bi zagotavljala) zaščito otrokom pred različnimi oblikami zlorab v času nemednarodnih oboroženih spopadov. Prav ta prepad med pravili na papirju in resničnim stanjem v svetu je predmet pričujoče diplomske naloge. V njej so najprej predstavljena pravila, ki ščitijo otroke v času nemednarodnih oboroženih spopadov, v nadaljevanju naloge pa na podlagi analize več desetletij trajajočih državljanskih vojn v Burundiju, Sudanu in na Šri Lanki dokazujem, da je v teh vojnah prihajalo do sistematičnega kršenja pravice otrok do življenja in prepovedi rekrutiranja v oborožene sile ali skupine.

Ključne besede: *otrok, nemednarodni oborožen spopad, mednarodno pravo.*

Violations of children's rights in non-international armed conflicts – case studies of Burundi, Sri Lanka and Sudan

In the modern world the predominant form of armed conflicts are those of non-international character in which a great majority of victims are civilians instead of combatants. Many of these victims are children, who not only die as a direct consequence of armed conflict, but sometimes themselves take up arms (voluntarily or forcibly) and as child soldiers become executioners of others, including children. On the other hand, many rules of international humanitarian law and human rights law exist, which (are supposed to) ensure children protection from different forms of abuse in the course of non-international armed conflicts. The discrepancy between existing rules and the real world situation is exactly what this thesis explores. In the first part existing rules that protect children in times of non-international armed conflict are presented. In the second part, based on the analysis of decades-long civil wars in Burundi, Sri Lanka and Sudan, I demonstrate that systematic violations of children's right to life and prohibition of recruitment of children in the armed forces or groups, have taken place during the wars.

Keywords: *child, non-international armed conflict, international law.*

KAZALO

SEZNAM KRATIC	7
1. Uvod	9
2. Metodološko hipotetični okvir	11
2.1 Predmet in cilj preučevanja	11
2.2 Hipoteze oziroma raziskovalna vprašanja	11
2.3 Struktura dela	12
2.4 Metode dela	12
3. Opredelitev temeljnih pojmov	12
3.1 Otrok	12
3.2 Nemednarodni oborožen spopad	15
4. Zaščita otrok v času NOS	19
4.1 Poseben status otrok	20
4.1.1 Pravo človekovih pravic	20
4.1.2 Humanitarno pravo	23
4.2 Pravica do življenja	25
4.2.1 Pravo človekovih pravic	25
4.2.2 Humanitarno pravo	28
4.2.2.1 Skupni 3. člen ŽK	29
4.2.2.2 II. Protokol	31
4.3 Rekrutiranje v oborožene sile in skupine	37
4.3.1 Pravo človekovih pravic	37
4.3.2 Humanitarno pravo	39
4.3.2.1 II. Protokol	39
4.3.2.2 38. člen CRC	40
4.3.2.3 Izbirni protokol k CRC	42
5. Analiza izbranih spopadov	44
5.1 Državlјanska vojna v Burundiju (1993-2005)	44
5.1.1 Pravica otrok do življenja	45

5.1.2 Otroci vojaki.....	48
5.2 Druga državljanska vojna v Sudanu (1983-2005).....	50
5.2.1 Pravica otrok do življenja.....	51
5.2.1.1 Kršitve s strani vladnih sil.....	52
5.2.1.2 Kršitve s strani SPLA/M in drugih uporniških skupin.....	55
5.2.2 Otroci vojaki.....	57
5.2.2.1 Rekrutiranje s strani vladnih sil in njenih zaveznic.....	57
5.2.2.2 Rekrutiranje s strani uporniških skupin.....	59
5.3 Državljska vojna na Šri Lanki (1983-danes).....	62
5.3.1 Pravica otrok do življenja.....	64
5.3.2 Otroci vojaki.....	68
5.3.2.1 Rekrutiranje s strani vladnih sil.....	68
5.3.2.2 Rekrutiranje s strani LTTE.....	70
6. Sklep.....	74
7. Literatura	79
8. Priloge	94
Priloga A: Najpomembnejši dokumenti, ki zavezujejo Burundi, Sudan in Šri Lanko.....	94

SEZNAM KRATIC

ACHPR – Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, 27. junij 1981.

ACHR – Ameriška konvencija o človekovih pravicah, 22. november 1969.

ACRWC – Afriška listina o pravicah in zaščiti otrok, 11. julij 1990.

AI – Amnesty International

CCPR – Odbor Združenih narodov za človekove pravice

CNDD – National Council for the Defense of Democracy

CRC – Konvencija o otrokovih pravicah, 20. november 1989.

Deklaracija 1924 – Ženevska deklaracija o otrokovih pravicah, 26. september 1924.

Deklaracija 1959 – Deklaracija o otrokovih pravicah, 20. november 1959.

DRC – Demokratična Republika Kongo

ECHR – Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, 4. november 1950.

EPRLF – Eelam People's Revolutionary Liberation Front

FDD – Forces for the Defense of Democracy

FMLN – Farabundo Marti National Liberation

FNL – The Forces for National Liberation

GS ZN – Generalna skupščina Združenih narodov

HRL – Pravo človekovih pravic

HRW – Human Rights Watch

I. Protokol – Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I), 8. junij 1977.

IACHR – Medameriška komisija za človekove pravice

ICCPR – Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, 16. december 1966.

ICESCR – Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 16. december 1966.

ICJ – Meddržavno sodišče v Haagu

ICRC – Mednarodni odbor Rdečega križa

ICTR – Mednarodno kazensko sodišče za Ruando

ICTY – Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo

IGAD - The Intergovernmental Authority on Development

IHL – Mednarodno humanitarno pravo

II. Protokol – Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev oboroženih spopadov, ki nimajo mednarodnega značaja (Protokol II), 8. junij 1977.

ILO – Mednarodna organizacija dela

ILO 182 - Konvencija o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo, 17. junij 1999.

IPKF – Indian Peace Keeping Force

IV. ŽK - Konvencija (IV) o zaščiti civilnih oseb v času vojne, 12. avgust 1949.

Izbirni protokol – Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede udeležbe otrok v oboroženih spopadih, 25. maj 2000.

Koalicija – Coalition to Stop the Use of Child Soldiers

ONUSAL – Opazovalna misija Združenih narodov v Salvadorju

PDF – Popular Defence Force

PLOTE – People's Liberation Organisation of Tamil Eelam

SPLA/M – Sudan People's Liberation Army/Movement

TELO – Tamil Eelam Liberation Organization

TMVP – Tamil Peoples Liberation Tigers

UDHR – Splošna deklaracija človekovih pravic, 10. december 1948.

UNCHR – Komisija Združenih narodov za človekove pravice

UNICEF – Sklad Združenih narodov za otroke

VS ZN – Varnostni svet Združenih narodov

ZN – Združeni narodi

ŽK – Ženevske konvencije iz leta 1949

1. Uvod

Šesti člen CRC se glasi:

1. Države pogodbenice priznavajo, da ima vsak otrok neodtujljivo pravico do življenja.
2. Države pogodbenice bodo v največji možni meri zagotovile otrokovo preživetje in razvoj.¹

V letnem poročilu generalnega sekretarja ZN o otrocih in oboroženih spopadih je med drugim zapisano: »V obdobju, ki ga zajema poročilo, je bilo v Cité Soleilu in Martissantu ubitih 12 otrok, med njimi ena deklica, ranjenih pa je bilo osem otrok, štirje dečki in štiri deklice. V Gonaïvesu so bili v namernih napadih oboroženih skupin ubiti štirje otroci, pet je bilo ranjenih. V decembru 2006 so bile v Raboteauju ustreljene tri deklice, stare 13, 14 in 16 let. Isti mesec je bila v Raboteauju v streljanju ranjena in potem živa sežgana 13-letna deklica; 19. julija in 5. avgusta 2007 pa sta bila na območju Ouanaminthe in Mirebalais obglavljena dva dečka, eden star deset let.«²

38. člen CRC se glasi:

1. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo spoštovale in zagotavljale spoštovanje na otroka se nanašajočih načel mednarodnega humanitarnega prava, ki je zanje veljavno v oboroženih spopadih.
2. Države pogodbenice bodo z vsemi možnimi ukrepi zagotovile, da osebe, ki še niso dopolnile petnajst let, ne bodo neposredno sodelovale v sovražnostih.
3. Države pogodbenice ne bodo v svoje oborožene sile rekrutirale nobene osebe, ki še ni dopolnila petnajst let. Pri rekrutiranju tistih, ki so že dopolnili petnajst let, vendar še niso stari osemnajst let, si bodo države pogodbenice prizadevale dati prednost tistim, ki so starejši.
4. V skladu s svojimi iz mednarodnega humanitarnega prava izhajajočimi obveznostmi, da med oboroženimi spopadi varujejo civilno prebivalstvo, bodo države pogodbenice z vsemi možnimi ukrepi zagotovile varstvo in skrb za otroke, ki jih je prizadel oboroženi spopad.³

V poročilu lahko med drugim preberemo naslednja stavka: »Poročila nakazujejo, da so bili v čadske vladne oborožene sile rekrutirani otroci. Čeprav natančne številke niso poznane, je bilo v

¹ 6. člen CRC.

² Report of the Secretary-General on Children and armed conflict, A/62/609-S/2007/757, 12.

³ 38. člen CRC.

vladnem centru za urjenje v osrednjem Mongu odkritih okoli 400 otrok vojakov, izmed katerih jih je bilo 100 starih med 8 in 12 let.«⁴

Prav zaradi takšnih poročil, ki niso tako redka, sem se odločil temo svoje diplomske naloge posvetiti otrokom, ki so se znašli v oboroženem spopadu. Večina oboroženih spopadov v zadnjih letih oziroma desetletjih je notranje narave, civilisti pa so v teh spopadih vedno bolj izpostavljeni vojnemu nasilju – pravzaprav so ponekod civilisti nadomestili sovražne enote kot primaren cilj delovanja oboroženih sil in skupin. Med civilisti pa praviloma najprej in najbolj nastradajo tisti, ki so najbolj nebogljeni – otroci. Ti so zaradi svoje fizične in psihične šibkosti lahka tarča takšnega in drugačnega nasilja: ubijanja, pohabljenja, spolnega nasilja, psihičnega nasilja (pogosto so prisiljeni gledati smrt svojih staršev ali pa so prisiljeni kar sami ubiti člane družine), prisilnega vpoklica v oborožene sile in skupine ...

Mednarodno pravo, predvsem IHL, že od nekdaj ščiti tiste, ki ne sodelujejo v bojih. Določena nenapisana pravila, ki so urejala delovanje strani v spopadu, so se verjetno pojavila skupaj s prvimi vojnami. Od takrat dalje je IHL prehodil dolgo pot – danes to telo prava tvorijo številni mednarodni sporazumi, ki skušajo zagotoviti učinkovito zaščito vsem, ki so se znašli v primežu oboroženega spopada. Med temi IHL posebno pozornost namenja otrokom, kot posebej ranljivi kategoriji oseb. Ti so v mnogih dokumentih deležni posebne pozornosti, v primerjavi z ostalimi kategorijami oseb so jim zagotovljene dodatne pravice (so med prvimi, ki bodo prejeli pomoč; imajo pravico do bivanja v zaščitenih območjih; imajo pravico do izobrazbe, verske vzgoje, zdravstvene oskrbe; so zaščiteni pred smrtno kaznijo; so zaščiteni pred rekrutiranjem v oborožene sile in skupine ...). Podobno velja tudi za HRL, ki se sicer ne ukvarja primarno z oboroženimi spopadi, vendar so nekatera njegova določila pomembna za položaj otrok v oboroženem spopadu.

Pa vendar, kljub visoki stopnji mednarodnopravne zaščite, v oboroženih spopadih po vsem svetu prihaja do številnih kršitev pravic otrok. Po podatkih UNICEF-a je v 90. letih zaradi neposrednih učinkov oboroženih spopadov umrlo okoli 2 milijona otrok, več kot 6 milijonov pa jih je bilo pohabljenih ali resno poškodovanih (UNICEF 2004: 26). Več sto tisoč otrok pod 18. letom

⁴ Report of the Secretary-General on Children and armed conflict, A/62/609-S/2007/757, 25.

starosti služi v vladnih oboroženih silah ali drugih oboroženih skupinah (HRW 2006a). Okoli 20 milijonov otrok je beguncev ali pa so notranje razseljeni (UNICEF at a Glance 2004: 26). Realnost torej ne odseva stanja na papirju in s tem sem pravzaprav prišel do jedra svoje diplomske naloge: učinkovitost oziroma neučinkovitost mednarodnega prava pri zaščiti pravic otrok v NOS.

2. Metodološko hipotetični okvir

2.1 Predmet in cilj preučevanja

Predmet preučevanja diplomske naloge so pravila mednarodnega prava, ki ščitijo otroke v času NOS, in njihova učinkovitost pri opravljanju te naloge. Pri obravnavi pravil se bom omejil na tista pravila IHL in HRL, ki ščitijo pravico otrok do življenja in prepovedujejo njihovo rekrutiranje v oborožene sile ali skupne. Na tem mestu naj opozorim, da sem se v nalogi osredotočil na pravila pogodbenega prava, medtem ko se nisem posebej ukvarjal z običajnim pravom.⁵

Cilj preučevanja v moji diplomski nalogi je na podlagi analize dokumentov IHL in HRL ugotoviti, v kolikšni meri mednarodno pravo ščiti pravico otrok do življenja in prepoveduje njihovo rekrutiranje v oborožene sile ali skupine v času NOS in nato z analizo izbranih treh spopadov ugotoviti, ali je pri tem učinkovito.

2.2 Hipoteze oziroma raziskovalna vprašanja

HIPOTEZA 1: Mednarodno pravo otrokom, na podlagi njihovega statusa posebej ranljive in deprivilegirane skupine, nudi posebno zaščito in priznava dodatne pravice.

HIPOTEZA 2: V NOS v Burundiju, Sudanu in na Šri Lanki je prihajalo do sistematičnega kršenja pravice otrok do življenja in prepovedi rekrutiranja otrok v oborožene sile ali skupine.

⁵ Za jednat pregled tega področja glej: Žokalj, Janez (2006): *Mednarodno običajno humanitarno pravo v notranjih oboroženih spopadih*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna Fakulteta.

2.3 Struktura dela

Diplomska naloga je sestavljena iz 6 vsebinsko zaokroženih poglavij. V prvem poglavju je podan uvod v nalogo, drugo predstavlja metodološko-hipotetični okvir naloge, kjer so opredeljeni predmet in cilj preučevanja, hipoteze ter struktura in metode dela. V tretjem poglavju sta opredeljena dva temeljna pojma, ključna za razumevanje diplomske naloge: otrok in NOS. Četrto in peto poglavje predstavljata jedro naloge; v četrtem so predstavljena pravila IHL in HRL, ki ščitijo življenje otrok in prepovedujejo njihovo rekrutiranje v oborožene sile ali skupine v času NOS, v petem pa so v odnosu do izbranih pravil IHL in HRL obravnavani trije oboroženi spopadi. V zadnjem, šestem poglavju so podane končne ugotovitve in sklepi, v katerih sem potrdil oziroma zavrnil postavljene hipoteze.

2.4 Metode dela

Pred samim začetkom pisanja diplomske naloge sem uporabil metodo zbiranja virov, t.j. poiskal sem ustrezno literaturo za moj predmet preučevanja, jo pregledal in izbral. Metodo analize in interpretacije primarnih virov sem uporabil pri preučevanju primarnih virov, kot so razne mednarodne konvencije in deklaracije, analizo in interpretacijo sekundarnih virov pa sem uporabil pri preučevanju sekundarnih virov – knjig in člankov. V nalogi sem uporabil tudi deskriptivno metodo, s katero sem opisal temeljna pojma naloge. Pri analiziranju izbranih oboroženih spopadov sem uporabil metodo študije primerov.

3. Opredelitev temeljnih pojmov

3.1 Otrok

V tem poglavju bom opredelil pojem otroka, kot ga razumeva mednarodno pravo oziroma kot je določen v nekaterih dokumentih, ki so sestavni del HRL in IHL. Posebno pozornost pri opredelitvi bom namenil starostni meji, pri kateri otroci postanejo odrasli in posledično izgubijo posebne pravice, ki jim jih zagotavlja mednarodno pravo.

Čeprav se zdi pojem otroka na prvi pogled dokaj jasen, pa kot ugotavlja Kuperjeva (1997: 8) “definicija otroka v mednarodnem pravu ni enostavna zadeva”. Nejasnosti se pojavljajo že okoli vprašanja, ali se otroštvo začne z rojstvom ali s spočetjem. CRC v prvem členu opredeljuje otroka na naslednji način: »Za namene te konvencije pomeni otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej.«⁶ Iz teksta je razvidno, da CRC ne opredeljuje natančno začetka otroštva in pušča to vprašanje odprto. Takšna formulacija člena je predvsem posledica različnih mnenj delegacij držav, ki so sodelovale pri oblikovanju konvencije, okoli vprašanja splava. Alston (v Detrick 1999: 57) ugotavlja, da je bil glavni vzrok izogibanju jasne opredelitve začetka otroštva, ohranjanje največje možne fleksibilnosti, s čimer so bile potencialnim podpisnikom CRC puščene proste roke pri odločanju o pravici do življenja še nerojenih otrok. Z Alstonom se strinja tudi Lopatka (v Detrick 1999: 57), ki ugotavlja, da se konvencija ukvarja samo s pravicami že rojenega otroka in da “pravne zaščite pravic spočetega vendar še nerojenega otroka konvencija ne pokriva”. V skladu s tem Kuperjeva (1997: 8-9) ugotavlja, da konvencija vprašanje, ali se otroštvo začne s spočetjem ali z rojstvom otroka, pušča v pristojnosti posameznih držav.

Kar se tiče zgornje starostne meje otroštva, Kuperjeva (1997: 9) ugotavlja, da je dokumenti HRL po navadi ne definirajo natančno in da je ta naloga prepuščena posameznim državam, kar pa nujno privede do razlik v posameznih državah glede zgornje starostne meje otroštva.

Najpomembnejši dokumenti HRL, ki vsebujejo določbe, ki se nanašajo posebej na otroke, so UDHR, ICCPR in ICESCR. Čeprav nobeden izmed treh dokumentov ne podaja definicije otroka, pa je CCPR v komentarju 24. člena ICCPR med drugim zapisal, da starost, pri kateri otrok postane polnoleten, določajo države pogodbenice in da ta meja “ne bi smela biti nerazumno nizka”. Poleg tega je odbor zapisal še, da se »država pogodbenica v nobenem primeru ne more izogniti obveznostim, ki jih nalaga konvencija glede oseb, mlajših od 18 let, ne glede na to, ali so te v skladu z nacionalno zakonodajo že postale polnoletne«.⁷

⁶ 1. člen CRC.

⁷ Compilation of general comments and general recommendations adopted by human rights treaty bodies, HRI/GEN/1/Rev.7, 145.

Med dokumente HRL, ki za svoje potrebe določajo zgornjo starostno mejo otroštva, spadata ILO 182 ter CRC. ILO 182 v drugem členu jasno določa, da se za "potrebe te Konvencije pojem otroka nanaša na vse osebe, mlajše od 18 let"⁸, medtem ko zgornja starostna meja v CRC ni natančno določena. Kot je razvidno iz prvega člena, lahko države pogodbenice v nacionalni zakonodaji postavijo zgornjo mejo nižje od 18 let. Alston (v Detrick 1999: 57-58) ugotavlja, da je bila ta možnost vključena, ker meja 18 let "ni nujno skladna z mejo polnoletnosti v različnih državah". V povezavi s tem Detrickova (1999: 60) opozarja, da si člena ne smemo razlagati v smislu, da dovoljuje državam pogodbenicam postavljanje starostnih meja v neskladju z določbami in cilji konvencije.

Tudi dokumenti s področja IHL v nekaterih določbah otrokom zagotavljajo določene pravice. V teh dokumentih sicer obdobje otroštva ni določeno⁹, so pa podane starostne omejitve, ki otrokom pod to mejo zagotavljajo določene pravice v primeru NOS. Prvi pogodbeni primer zaščite žrtev NOS predstavlja skupni 3. člen k ŽK, ki pa otrok kot posebno zaščitene pravne kategorije posebej ne omenja (Škrk v Šelih, ur. 1992: 58). Otroci, žrtve NOS, postanejo deležni posebne zaščite šele s sprejetjem II. Protokola. Tretji odstavek četrtega člena II. Protokola za čas oboroženih spopadov otrokom zagotavlja potrebno nego in pomoč ter med drugim prepoveduje rekrutacijo v oborožene sile ali skupine in sodelovanje v spopadih otrokom, mlajšim od 15 let. Četrti odstavek šestega člena pa prepoveduje izrek smrtne kazni osebam, ki so bile v času izvršitve kaznivega dejanja mlajše od 18 let.¹⁰

Med določila IHL, ki postavljajo določene starostne omejitve, lahko uvrstimo tudi 38. člen CRC. Člen je formalno gledano sicer del dokumenta HRL, vsebinsko pa je očitno del IHL (Ang 2005: 9).¹¹ Drugi in tretji odstavek 38. člena podobno kot II. Protokol določata najnižjo dovoljeno starost (15 let) za rekrutacijo v oborožene sile in neposredno sodelovanje v spopadih.¹² Tudi Izbirni protokol k CRC lahko uvrstimo med določila IHL. Protokol je pravzaprav popravek in

⁸ 2. člen ILO 182.

⁹ Junodova (1987: 1377) je v komentarju II. Protokola zapisala, da mednarodna konferenca, ki je oblikovala protokol, namenoma ni podala natančne opredelitve otroka, saj različne kulture po svetu konec otroštva določajo različno. Tako ponekod otrok lahko postane odrasel že pri 15. letih, ponekod pa šele pri 18.

¹⁰ 4/3. in 6/4. člen II Protokola.

¹¹ Isto stališče zavzemata tudi Detrickova (1999), 647; in Kuperjeva (1997).

¹² 38/2,3. člen CRC.

dodatek 38. člena CRC, ki dviguje starostno mejo za neposredno sodelovanje v spopadih in prisilno rekrutiranje v oborožene sile na 18 let.¹³

Iz zgoraj napisanega je mogoče izluščiti, da postaja starost 18 let prevladujoča norma v mednarodnem pravu, ki loči otroke od odraslih. Še posebej novejša konvencija, kot so na primer CRC, ILO 182 ter ACRWC, jasno postavljajo mejo otroštva pri 18. letih. V zvezi s tem Van Buerenova (1998: 38) ugotavlja, da je sicer mednarodna skupnost še daleč od doseganja soglasja glede starosti, ki bi razmejila otroštvo od odraslosti, pa vendar gre razvoj v sodobnem mednarodnem pravu v smeri priznavanja pravic otrok čim več osebam pod 18. letom starosti.¹⁴

3.2 Nemednarodni oborožen spopad

V tem poglavju bom obravnaval pojem NOS. Najprej bom na kratko opisal zgodovino razumevanja NOS z vidika nudenja pravne zaščite njihovim udeležencem, nato pa bom opredelil NOS, kot ga razumejo najnovejši dokumenti IHL. Pri tem se bom osredotočil predvsem na merila/pogoje, ki morajo biti izpolnjena, da lahko določeno stanje v državi opredelimo kot NOS, s čimer v veljavo stopijo tudi določila IHL.¹⁵

V obdobju pred oblikovanjem skupnega 3. člena k ŽK so bili NOS zapostavljeni v primerjavi z mednarodnimi spopadi. Pravila vojskovanja, ki so urejala delovanje akterjev v mednarodnih oboroženih spopadih, so bila obsežna, medtem ko pravil, ki bi urejala NOS, skoraj ni bilo. Teorija pravične vojne, ki jo je razvila krščanska misel, je prispevala k ustvaritvi določenih omejitev pri vodenju mednarodnih vojn, po drugi strani pa teh pravil ni razširila na NOS. Pravzaprav je v primeru takšnih spopadov po navadi podpirala neomejeno vojno proti upornikom, ali pa je postavljala omejitve le za upornike. Vzpon teorije naravnega prava v 17. in 18. stoletju je doprinesel k zaščiti v primeru NOS predvsem s tezo, da vsem ljudem pripadajo določene pravice že »po naravi« in da se mora te pravice spoštovati v vseh okoliščinah. Ta ideja je pomembno vplivala na razvoj HRL, ni pa vzpodbudila oblikovanja mednarodnih pravnih

¹³ 1. in 2. člen Izbirnega protokola.

¹⁴ Isto stališče zavzemata tudi Kuperjeva (1997), 7; in Freeman (1992), 34.

¹⁵ Na tem mestu se ne bom ukvarjal s pravom človekovih pravic, ki, razen v natančno določenih primerih, velja vedno in v vseh okoliščinah.

norm, ki bi urejale NOS, deloma tudi zaradi vse večjega uveljavljanja teorije suverene države (Perna 2006: 1-13).

Temelj teorije suverene države predstavlja suveren, ki ima monopol nad sredstvi fizične prisile in nad izvrševanjem te prisile (notranja suverenost) ter je neodvisen v odnosu do drugih suverenov (zunanja suverenost). Posledica takšnega absolutnega razumevanja države je bila, da se prvi teoretiki mednarodnega prava (Vitoria, Ayala, Grotius, Gentili in Vattel) niso zanimali za NOS, saj bi takšno urejanje s strani mednarodnega prava bilo razumljeno kot vmešavanje v notranje zadeve suverenih držav. Vseeno pa je v pisanju Vattela zaznati določeno željo po uravnavanju NOS, predvsem v delu, kjer na podlagi teorije naravnega prava zagovarja zmernost pri kaznovanju upornikov, in tam, kjer ugotavlja, da je v primeru državljanske vojne, v kateri uporniki dejansko dosegajo nivo organiziranja suverene države, potrebno upoštevati pravne norme, ki urejajo mednarodne spopade (Perna 2006: 13-22).

Naslednja pomembna etapa je bil razvoj doktrine o priznanju upornikov kot vojskujoče se strani (»recognition of belligerency«), ki je temeljila na teoriji suverene države in teorijah vojne, ki so jih razvili teoretiki mednarodnega prava. Bistvo teorije predstavlja zahteva po priznanju upornikov kot vojskujoče se strani, kar pomeni, da so bili lahko uporniki enakopravna stran v NOS le, če jih je zakonita oblast prepoznala kot take. Seveda so morali uporniki izpolnjevati določene pogoje, poleg tega pa je bilo priznanje le možnost, vsekakor pa ne obveza za oblast. In res se je v praksi pokazalo, da je bila zakonita oblast nenaklonjena priznanju upornikov kot enakopravne strani v spopadu (Perna 2006: 29-30).

Sodoben pogled na NOS in mednarodnopravno zaščito udeležencev le-teh pa se ni izoblikoval samo pod vplivom teorij, ampak predvsem pod vplivom tragičnih dogodkov v 20. stoletju. Španska državljanska vojna in ravnanje oblasti z lastnimi državljani v nekaterih državah med drugo svetovno vojno so vzpodbudili razmišljanja, da je potrebno izoblikovati pravne norme, ki bi ščitile ljudi v NOS. Gibanje za človekove pravice, ki se je močno okrepilo po letu 1945, je izdatno prispevalo k sprejetju UDHR, medtem ko so dolgotrajna prizadevanja ICRC privedla do oblikovanja skupnega 3. člena k ŽK, ki je prvi primer pogodbenega prava, ki se nanaša na NOS. V uvodnem stavku člena so navedeni pogoji za veljavnost: »Pri oboroženem spopadu, ki ni

mednarodnega pomena, a se začne na ozemlju ene visokih pogodbenic, mora vsaka vojskujoča se stran uporabljati vsaj naslednje določbe (...)»¹⁶ Vprašanje, ki se pojavlja v primeru takšne definicije je, kaj je oborožen spopad in kakšna so merila za razlikovanje oboroženega spopada od običajnega nasilja (Perna 2006: 54).

V procesu oblikovanja skupnega 3. člena je bilo predlaganih nekaj pogojev, katerim bi morale ustrezati določeno stanje v državi, da bi se lahko uvrstilo v oborožen spopad. Nekateri izmed teh pogojev (organiziranost oboroženih sil, nadzor nad določenim delom ozemlja, zagotavljanje spoštovanja mednarodnega humanitarnega prava) so bili kasneje sicer vključeni v II. Protokol, medtem ko so se jih avtorji ŽK izognili. Pictet v komentarju k ŽK takšno rešitev zagovarja in se zavzema za čim širšo aplikacijo skupnega 3. člena (1994: 36), vendar pa Perna (2006: 58) ugotavlja, da je ravno nejasnost glede veljavnosti člena v praksi privedla do situacije, da so države le redko priznale, da na njihovem ozemlju poteka oborožen spopad, in so stanje raje minimalizirale na nemire.

V zvezi z obstojem oboroženega spopada je ICTY v primeru Tadić ugotovilo, da »oborožen spopad obstaja vedno, (...) kadar obstaja dolgotrajno oboroženo nasilje med državnimi oblastmi in organiziranimi oboroženimi skupinami ali med takšnimi skupinami znotraj države. Mednarodno humanitarno pravo je v veljavi od začetka takšnih oboroženih spopadov in je v veljavi tudi po prenehanju sovražnosti, vse do (...) v primeru notranjih spopadov, sprejetja mirovnega dogovora«.¹⁷ Sodišče tako ugotavlja, da priznavanje obstoja oboroženega spopada na ozemlju neke države ni v rokah strani v spopadu, ampak temelji na omenjenih kriterijih. Takšno mnenje podaja tudi ICTR v primeru Akayesu, ki pravi, da če bi bila veljavnost mednarodnega humanitarnega prava odvisna samo od ocen strani v konfliktu, bi si te v večini primerov prizadevale za minimaliziranje spopada. Skupni 3. člen tako stopi v veljavo, čim se ustanovi, da obstaja NOS, ki izpolnjuje vnaprej določene pogoje v členu.¹⁸

Veljavnost skupnega 3. člena je v primeru Abella obravnavala tudi IACHR, ki je ugotovila, da se

¹⁶ 3. člen ŽK.

¹⁷ Prosecutor v. Tadić a/k/a "Dule", ICTY, Case No. IT-94-1-AR72, October 2, 1995, odstavek 70.

¹⁸ Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, ICTR, Case No. ICTR-96-4-T, September 2, 1998, odstavek 603.

skupni 3. člen po splošnem razumevanju uporablja v primeru nizko intenzivnih in odprtih oboroženih spopadov med sorazmerno organiziranimi oboroženimi silami ali skupinami, ki se odvijajo na ozemlju posamezne države. Iz tega sledi, da se skupni 3. člen ne uporablja v primeru izgredov, dejanj razbojništva ali neorganiziranih in kratkotrajnih vstaj. (...) Pomembno je razumeti, da uporaba tretjega skupnega člena ne zahteva obstoja obsežnih in vesplošnih sovražnosti ali stanja, primerljivega z državljansko vojno, v katerih uporniške oborožene skupine nadzorujejo dele državnega ozemlja.¹⁹

Če lahko na podlagi zgoraj navedenih razlag skupnega 3. člena ugotovimo, da je spodnja meja veljavnosti člena postavljena dokaj nizko, pa to ne velja za II. Protokol:

1. Ta protokol (...) se bo uporabljal za vse oborožene spopade, ki niso zajeti s prvim členom (...) I. protokol(a), na ozemlju visoke pogodbenice med njenimi oboroženimi silami in odpadniškimi oboroženimi silami ali drugimi organiziranimi oboroženimi skupinami, ki pod odgovornim poveljstvom opravljajo takšno kontrolo nad delom njenega ozemlja, ki jim omogoča nenehne in usmerjene vojaške operacije in uporabo tega protokola.
2. Ta protokol se ne bo uporabljal za situacije pri notranjih nemirih in napetostih, kot so upori, izolirani ali sporadični akti nasilja in drugi akti podobne narave, ker to niso oboroženi spopadi.²⁰

Iz besedila člena je razvidno, da II. Protokol prag veljavnosti postavlja mnogo višje kot skupni 3. člen. Najprej zahteva, da spopad poteka med vladnimi silami na eni strani in uporniškimi silami na drugi strani, s čimer izključuje veljavnost v primeru spopada med več različnimi uporniškimi skupinami, kar ne velja za skupni 3. člen. Nadalje zahteva tako visoko stopnjo nadzora nad določenim delom ozemlja s strani upornikov, da jim ta omogoča nepretrgano izvajanje vojaških operacij, kar spet ne velja za skupni 3. člen. Mogoče najpomembnejši pogoj pa je sposobnost izpolnjevanja določil II. Protokola, saj to pomeni, da mora uporniška skupina, oziroma njeno vodstvo, imeti visoko stopnjo nadzora nad svojimi pripadniki. Poleg tega mora biti na ozemlju, ki ga nadzoruje, sposobna poskrbeti na primer za zaščito civilistov, posebno zaščito otrok, za zaščito in nego ranjencev in bolnih ... V zvezi s temi pogoji Perna (2006: 104) ugotavlja, da je II. protokol očitno veljaven le v primeru NOS visoke intenzivnosti, kar pa je dandanes redkejši pojav. Po drugi strani pa protokol jasno izključuje spopade, v katerih je nasprotna stran

¹⁹Juan Carlos Abella v. Argentina, IACHR, Report No. 55/97, Case No. 11.127: Argentina, OEA/Ser/L/V/II.97, Doc. 38, November 18, 1997, odstavek 152.

²⁰ 1/1,2. člen II Protokola.

podzemna oborožena skupina, ki izvaja posamezne akcije tipa hit-and-run (Kalshoven v Perna 2006: 105).

Ker skupni 3. člen in II. Protokol zagotavljata različno stopnjo zaščite, hkrati pa imata različna pragova uporabe, so bili avtorji pri oblikovanju II. Protokola pozorni tudi na morebitne nejasnosti, do katerih bi lahko prišlo. V prvem členu so tako zapisali, da II. Protokol sicer razvija in dopolnjuje 3. člen, vendar ne spreminja »njegove veljavne pogoje za uporabo«²¹. S takšno formulacijo so zagotovili, da 3. člen ohrani svojo avtonomnost, da njegova veljavnost ni omejena s področjem uporabe II. Protokola. Čeprav je takšen pristop pravno zapleten, pa ima to prednost, da »nudi jamstvo pred kakršnimkoli zmanjševanjem stopnje zaščite«, ki jo 3. člen nudi predvsem v primeru NOS nizke intenzivnosti (Junod 1987: 1350).

Iz napisanega lahko zaključimo, da je v mednarodnem pravu mogoče govoriti o več vrstah NOS, odvisno od izpolnjevanja določenih pogojev. Ločimo tri vrste NOS: spopade, v katerih velja 3. člen ŽK, spopade, v katerih poleg 3. člena ŽK velja tudi II. Protokol, ter spopade, v katerih velja IHL v celoti (Sassoli in drugi 1999: 210-212). O NOS lahko torej govorimo takoj, ko so izpolnjeni pogoji iz 3. člena ŽK, vendar je obseg zaščite temu primeren. Drugo skupino NOS tvorijo tisti, ki izpolnjujejo ostrejšje pogoje II. Protokola, tretjo skupino pa tisti, v katerih zaradi določenih razlogov (npr. sprejetja posebnih sporazumov med stranmi v spopadu) veljajo poleg 3. člena ŽK in II. Protokola tudi ostala pravila IHL.

4. Zaščita otrok v času NOS

V tem poglavju bom pregledal zaščito, ki jo mednarodno pravo nudi otrokom v času NOS. V analizi bom najprej skušal dokazati, da tako HRL kot tudi IHL otrokom priznavata poseben status in dodatne pravice, potem pa bom naštel in analiziral tiste člene, ki nudijo zaščito otrokom v spopadu pred dvema oblikama kršitev, ki se pojavljata v času oboroženih spopadov: pobijanje otrok in rekrutiranje otrok v oborožene sile.

²¹ 1/1. člen II. Protokola.

4.1 Poseben status otrok

V mednarodni skupnosti obstaja konsenz, da so nekatere skupine ljudi (ženske, ostareli, invalidi, pripadniki manjšin itd.) v primerjavi z drugimi v deprivilegiranem položaju in da jim je zaradi tega potrebno zagotoviti poseben status in dodatne pravice. Med te skupine lahko zagotovo uvrstimo tudi otroke. Kot glavni argument v podporo tej trditvi mnogi avtorji navajajo dejstvo, da so otroci še posebej ranljivi in da sami niso sposobni uveljavljati svojih pravic.²² To dejstvo se po mnenju Kuperjeve (1997: 14) odraža tudi v položaju in pravicah otrok v pravu in družbi na splošno, saj v mnogih državah sveta obstaja zakonodaja, ki vsebuje posebna določila za otroke. Prepoznavanje otrok kot posebne skupine v družbi na splošno pa je seveda tesno povezano s prepoznavanjem in priznavanjem posebnega statusa otrok v mednarodnem pravu in posledično tudi v primeru spopadov.

4.1.1 Pravo človekovih pravic

V mednarodnem pravu se je ideja, da so otroci upravičeni do posebne zaščite, prvič materializirala v Deklaraciji 1924, in sicer v preambuli z besedami, »da človeštvo dolguje otroku najboljše, kar premore«.²³ Poleg tega to idejo podpira tudi tretji odstavek deklaracije, ki pravi, da mora biti otrok v času stiske prvi, ki bo deležen pomoči.²⁴ Navsezadnje pa sam obstoj deklaracije, ki se ukvarja izključno z otroki in njihovimi pravicami, pomeni priznavanje posebnega statusa otrok in pravice do posebne zaščite (Klopčič v Šelih, ur. 1992: 51). Takšno stališče do položaja otrok je izraženo tudi v preambuli Deklaracije 1959, kjer med drugim piše,

da sta otroku zaradi njegove telesne in duševne nezrelosti potrebna posebna skrb in varstvo ter ustrezno pravno varstvo, tako pred rojstvom kakor tudi po rojstvu,

da je bila potreba po takem posebnem varstvu navedena v Ženevski deklaraciji o otrokovih pravicah iz leta 1924 in priznana v Splošni deklaraciji človekovih pravic ter v statutih specializiranih agencij in mednarodnih organizacij, ki imajo na skrbi blaginjo otrok, ter

²² Glej Hoda Badran, predgovor, v Van Bueren (1998); Kuper (1997) 14-18; Klopčič (1992), 42-43; Freeman (1992), 29; in Dernovšček (1997), 19.

²³ Preambula Deklaracije 1924.

²⁴ 3. odstavek Deklaracije 1924.

da človeštvo dolguje otroku najboljše, kar premore.²⁵

V Deklaraciji 1959 so za razliko od Deklaracije 1924, poleg priznavanja upravičenosti otrok do posebnega statusa, podani tudi razlogi, zakaj je otrok upravičen do takšnega statusa, hkrati pa se deklaracija sklicuje tudi na UDHR in njeno priznavanje posebnega položaja otrok. Deklaracija 1959 je po svoji predhodnici v veliki meri prevzela tudi besedilo svojega 9. načela, ki pravi, da bo otrok v vseh okoliščinah med prvimi, ki bo prejel zaščito in pomoč.²⁶ Besedilo se razlikuje v uporabi besednih zvez »med prvimi« namesto »prvi« in »v vseh okoliščinah« namesto »v času stiske«. Spremenjeno besedilo po mnenju Kuperjeve (1997:43) odseva realnost, v kateri lahko pride do situacij, ko so druge skupine ljudi (ženske, invalidi, ostareli) bolj potrebne nujne pomoči.

Najbolj izrazito pa je upravičenost otrok do posebnega statusa poudarjena v CRC, ki je prvi dokument HRL, ki se nanaša izključno na otroke. V preambuli je tako med drugim poudarjeno,

da so Združeni narodi v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah razglasili, da je otroštvo upravičeno do posebne skrbi in pomoči,

da je potreba po posebni skrbi za otroka določena v Ženevski deklaraciji o otrokovih pravicah iz leta 1924 in v Deklaraciji o otrokovih pravicah, ki jo je Generalna skupščina sprejela 20. novembra 1959, ter se priznava v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, v mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah (še posebej v 23. in 24. členu), v mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (še posebej v 10. členu) ter v statutih in ustreznih aktih specializiranih agencij in mednarodnih organizacij, ki skrbijo za blaginjo otrok,

da otrok zaradi telesne in duševne nezrelosti potrebuje posebno varstvo in skrb, skupaj z ustreznim pravnim varstvom, tako pred rojstvom kot tudi po njem,

da so v vseh državah sveta otroci, ki živijo v izjemno težkih razmerah, in da ti otroci potrebujejo posebno pozornost.²⁷

²⁵ Preambula Deklaracije 1959.

²⁶ 9. načelo Deklaracije 1959.

²⁷ Preambula CRC.

Iz besedila je razvidno, da CRC ponavlja tisto, kar je bilo zapisano v obeh deklaracijah o otrokovih pravicah, poleg tega pa se sklicuje še na ostale dokumente HRL, ki poudarjajo poseben status otroka, t.j. UDHR, ICCPR in ICESCR. Hkrati so v preambuli omenjeni tudi otroci, ki živijo v težkih razmerah in potrebujejo posebno pozornost. Glede na to, da se CRC vsaj v enem členu izrecno nanaša na čas oboroženih spopadov²⁸ in da pod pojmom »izjemno težke razmere« očitno lahko razumemo tudi oborožen spopad (Kuper 1997: 47), potem lahko zaključimo, da konvencija otrokom, ki se znajdejo sredi oboroženega spopada, priznava pravico do posebnega statusa in zaščite.

Kot sem omenil že zgoraj, poseben status otrokom priznavajo tudi nekateri splošni dokumenti HRL. Med njimi so vsekakor najpomembnejši trije dokumenti, ki tvorijo temelj HRL: UDHR, ICCPR in ICESCR. V UDHR je pravica otroka do posebnega statusa izražena v 25. členu z besedami, da sta materinstvo in otroštvo upravičena do posebne skrbi in pomoči.²⁹ V ICCPR je ta pravica izražena v 24. členu, ki pravi, da ima »vsak otrok (...) brez diskriminacije (...) pravico, da mu njegova družina, družba in država izkazujejo varstvo, ki ga zahteva njegova mladoletnost«. ³⁰ Besede, »ki ga zahteva njegova mladoletnost«, si lahko razlagamo v duhu preambule Deklaracije 1959, kar potrjuje tudi komentar CCPR k 24. členu, kjer piše, da implementacija tega člena, poleg ukrepov, ki jih morajo države sprejeti v skladu z drugim členom ICCPR, da bi zagotovile uživanje pravic ICCPR vsem ljudem, posledično pomeni tudi sprejetje posebnih ukrepov za zaščito otrok. Nadalje v komentarju odbor govori o ukrepih, sprejetih »z namenom nuditi mladoletnim večjo zaščito kot odraslim«. ³¹ V ICESCR pa je pomemben deseti člen, kjer med drugim piše, »da so za varstvo in pomoč otrokom in mladini potrebni posebni ukrepi brez kakršnekoli diskriminacije«. ³²

²⁸ Izrecno v 38. členu, posredno pa v 32. členu.

²⁹ 25/2. člen UDHR.

³⁰ 24/1. člen ICCPR.

³¹ Compilation of general comments and general recommendations adopted by human rights treaty bodies, HRI/GEN/1/Rev.7, 145.

³² 10/3. člen ICESCR.

4.1.2 Humanitarno pravo

V IHL se otroci kot posebej ranljiva skupina, ki mora biti deležna posebne zaščite, ne pojavljajo vse do sprejetja ŽK. ICRC je sicer v letih 1938 in 1939 pripravil osnutek Konvencije za zaščito otrok v krizah in oboroženih spopadih, vendar pa je druga svetovna vojna ustavila prizadevanja za njeno sprejetje. Po drugi svetovni vojni je ideja o dokumentu, ki bi se ukvarjal posebej z otroci v oboroženem konfliktu, ponovno oživel, a se ni uresničila. Prevladalo je namreč mnenje, da se, namesto oblikovanja posebnega dokumenta, zaščita otrok vključi v nastajajoče ŽK, natančneje v IV. ŽK (Van Bueren 1998: 329-330).

V IV. ŽK najdemo deset členov, ki izrecno omenjajo otroke in jim zagotavljajo posebne pravice³³, poleg tega pa še sedem členov, v katerih otroci niso neposredno omenjeni, vendar jim vseeno zagotavljajo posebne pravice³⁴. Posebne pravice so v tej konvenciji dodeljene otrokom na splošno, poleg tega pa konvencija zagotavlja še dodatne pravice otrokom, ki živijo na okupiranem ozemlju, osirotelim otrokom in otrokom, ločenim od staršev, ter otrokom, ki so državljani sovražne strani v spopadu (Kuper 1997: 89). Zanimivo je, da nikjer v konvenciji otroci niso omenjeni kot skupina, ki je upravičena do posebne zaščite, na način kot je to izraženo v Deklaraciji 1924 in v UDHR, ki sta bili sprejeti pred IV. ŽK. To dejstvo bode v oči toliko bolj, ker je posebna zaščita otrok v IV. ŽK neprimerno obširnejše in natančneje razdelana, kot pa v omenjenih deklaracijah. Ta pomanjkljivost je bila odpravljena s sprejetjem obeh dopolnilnih protokolov k ŽK, kjer je upravičenost otrok do posebne zaščite zapisana v 77. členu (I. Protokol) in 4. členu (II. Protokol). Prvi odstavek 77. člena I. Protokola, ki se sicer nanaša na pravice otrok v mednarodnih oboroženih spopadih, pravi, da bodo otroci predmet posebnega spoštovanja in da jim bodo strani v spopadu zaradi njihove starosti ali kateregakoli drugega razloga zagotovile potrebno skrb in pomoč.³⁵ V II. Protokolu poseben status otrok ni tako jasno opredeljen; zapisano je le, da bosta otrokom »izkazovani nega in pomoč, ki jim je potrebna«³⁶, medtem ko potreba po posebnem spoštovanju in zaščiti pred nedostojnim napadom ni omenjena (Kuper 1997: 96). Vseeno pa lahko v komentarju k protokolu zasledimo, da so »otroci posebej ranljivi«

³³ Členi 14, 17, 23, 24, 38, 50, 82, 89, 94, in 132.

³⁴ Členi 25, 26, 49, 51, 68, 76 in 81; v teh členih so otroci omenjeni v sklopu družine, ali pa kot mladoletniki in osebe mlajše od 18 let.

³⁵ 77/1. člen I. Protokola.

³⁶ 4/3. člen II. Protokola.

in da morajo biti v primerjavi z ostalimi deli civilnega prebivalstva deležni privilegirane obravnave. Zaradi tega otroci uživajo posebno pravno zaščito tudi v primeru NOS (Junod 1987: 1377). Dopolnilna protokola sicer vsebujeta sedem³⁷ (I. Protokol), oziroma dva člena³⁸ (II. Protokol), ki otrokom zagotavljata posebne pravice.

V okviru IHL je potrebno omeniti tudi 38. člen CRC in Izbirni protokol. Kot sem dejal že prej, obstoj konvencije, ki se nanaša izključno na otroke, že v osnovi pomeni priznavanje posebnega statusa otrok, zato je potrebno 38. člen razumeti v tem smislu. Podobno velja tudi za Izbirni protokol, ki znatno izboljšuje standarde na področju otrok vojakov, vendar pa bo več o vsebini 38. člena in protokola povedanega v naslednjih poglavjih.

Iz opravljene analize najpomembnejših dokumentov mednarodnega prava je razvidno, da mednarodna skupnost otroku priznava poseben položaj, kar se tiče njegove zaščite, tako v miru kot v času oboroženih spopadov. Otroci so kot del civilnega prebivalstva zaščiteni z določbami mednarodnega prava, ki se nanašajo na civiliste na splošno, poleg tega pa uživajo tudi posebne pravice, ki jim pripadajo zaradi priznanja, da so ena izmed ranljivejših skupin prebivalstva. To navsezadnje ne potrjuje vsebina samo zgoraj omenjenih dokumentov, ampak tudi obstoj več kot 80 različnih mednarodnih dokumentov, ki do neke mere prepoznavajo pravice otrok kot različne od pravic odraslih (Detrick v Kuper 1997: 15). Poseben status otrokom priznava tudi Van Buerenova (1998: 53), ki glede tega pravi, da je otrok v odnosu do drugih manj »avtonomen« in da so države zato namesto avtonomije otroku podelile posebno zaščito, ki jo označuje za »grundnorm« mednarodnega prava otrokovih pravic. Podobno trdi tudi Kuperjeva (1997: 15), ki pravi, da je prepoznavanje otrok kot posebne skupine s posebnimi pravicami in potrebami v vse večji meri sprejeto kot »načelo, ki tvori osnovo« večine mednarodnega prava.

³⁷ Členi 8, 70, 74, 75, 76, 77 in 78.

³⁸ Člena 4 in 6.

4.2 Pravica do življenja

4.2.1 Pravo človekovih pravic

Pravica do življenja je ena izmed temeljnih pravic, ki jih zagotavlja HRL. V UDHR je zapisana v 3. členu, ki se glasi: »Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti.«³⁹ V ICCPR je ta pravica zapisana v 6. členu, ki med drugim pravi, da ima »vsak človek prirojeno pravico do življenja« in da »nikomur ne sme biti življenje samovoljno vzeto.«⁴⁰ V CRC je pravica do življenja zapisana v 6. členu, ki otrokom priznava »prirojeno pravico do življenja.«⁴¹ Pravico do življenja in zaščito pred samovoljnim kršenjem te pravice priznavajo tudi nekateri regionalni dokumenti človekovih pravic, kot so na primer ACHR⁴², ACHPR⁴³ ter ECHR⁴⁴.

Na tem mestu naj opozorim, da bom v analizi pravice do življenja le-to obravnaval v ožjem smislu, torej v smislu golega preživetja, in ne v širšem smislu, kot je sicer potrebno razumeti to pravico. Obravnava pravice do življenja v celoti z vsemi njenimi atributi ni namen te naloge, hkrati pa bi takšna obravnava zahtevala veliko več prostora, kot ga je na voljo.

V 3. členu UDHR pravica do življenja ni podrobneje opredeljena, je pa to bilo storjeno s sprejetjem ICCPR, kjer je zapisano, da ima vsak človek prirojeno pravico do življenja, ki mora biti zaščiten z zakonom in ne sme biti samovoljno kršena.⁴⁵ Z označitvijo pravice do življenja kot prirojene pravice so snovalci ICCPR po mnenju Nowaka (1993: 105) želeli poudariti, da ta pravica ni nekaj, kar bi družba podelila posamezniku; ravno nasprotno, država ima dolžnost zaščititi posameznikovo življenje. Poleg tega so snovalci ICCPR posebno vlogo in pomembnost pravice do življenja izrazili tudi z umestitvijo te pravice na prvo mesto med posebnimi pravicami, zapisanimi v tretjem delu ICCPR. Da je ta pravica ena izmed temeljnih v sistemu

³⁹ 3. člen UDHR.

⁴⁰ 6/1. člen ICCPR.

⁴¹ 6/1. člen CRC.

⁴² Pravica do življenja je izražena v 4. členu, ki pravi, da bo ta pravica "varovana z zakonom" in da "nikomur ne bo samovoljno vzeto življenje".

⁴³ Pravica do življenja je izražena v 4. členu, ki podobno kot primerljivi členi v ostalih dokumentih štiti pred samovoljnim odvzemom življenja.

⁴⁴ 2. člen konvencije pravi, da je "pravica vsakogar do življenja zavarovana z zakonom".

⁴⁵ 6/1. člen ICCPR.

človekovih pravic, ugotavlja tudi CCPR, ki je v komentarju 6. člena ICCPR zapisal, da je pravica do življenja »najvišja človekova pravica«, saj brez učinkovitega zagotavljanja te pravice vse ostale izgubijo pomen.⁴⁶ V tej luči moramo razumeti tudi uvrstitev pravice do življenja v skupino pravic, ki jih ni mogoče razveljaviti v skladu s 4. členom ICCPR. Ta člen določa, da smejo države pogodbenice v primeru »izjemne splošne nevarnosti«, ki ogroža obstanek države, razveljaviti nekatere svoje obveznosti, ki izhajajo iz ICCPR.⁴⁷

V zvezi oboroženimi spopadi je pomembno predvsem določilo, da »nikomur ne bo življenje samovoljno odvzeto«. Snovalci ICCPR so besedo samovoljno uporabili zato, da so izpostavili dejstvo, da pravica do življenja ni absolutna ter da so se izognili naštevanju situacij,⁴⁸ v katerih odvzem življenja ne bi predstavljal kršenja pravice do življenja (Detrick 1999: 128). Splošni dokumenti HRL dovoljujejo na primer izvedbo smrtne kazni in odvzem življenja s strani vladnih varnostnih sil, ki pa ne sme biti samovoljen in je posledica uporabe nujno potrebne sile. V ECHR pa je poleg tega zapisano še, da sme »med vojno ali ob kaki drugi splošni nevarnosti, ki ogroža življenje naroda«, država pogodbenica razveljaviti svoje obveznosti, ki izhajajo iz ECHR, tudi obveznosti iz 2. člena, če gre za primere »smrti, ki so posledica zakonitih vojnih dejanj«.⁴⁹ Vendar pa podobne omejitve ne vsebuje noben drug dokument HRL, zato je na mestu vprašanje, ali smrti na tisoče otrok v oboroženih spopadih po svetu predstavljajo kršitev 6. člena CRC in primerljivih členov v drugih dokumentih HRL (Nowak 2005: 20-21).

Pri razreševanju tega vprašanja je potrebno v obzir vzeti eno izmed temeljnih načel IHL, t.j. načelo razlikovanja med borci in civilisti. V skladu z IHL so lahko le borci zakonite tarče vojaških operacij, ne pa tudi civilisti. HRL, ki velja tako v času spopadov kot v miru, takšne delitve ne pozna, zato lahko sklepamo, da ubijanje vojakov pomeni kršitev pravice do življenja, razen če ga lahko upravičimo z določeno razveljavitveno klavzulo (Nowak 2005: 21). Kot sem omenil že zgoraj, ICCPR ne dovoljuje nikakršne razveljavitve 6. člena, tudi v primeru izjemne splošne nevarnosti, ki ogroža obstanek države, kar oborožen spopad nedvomno je. Podobno velja

⁴⁶ Compilation of general comments and general recommendations adopted by human rights treaty bodies, HRI/GEN/1/Rev.7, stran 139.

⁴⁷ 4/1,2. člen ICCPR.

⁴⁸ Takšen pristop so sicer uporabili snovalci Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

⁴⁹ 15/1,2. člen ECHR.

tudi za ACHR, ki v 27. členu prepoveduje razveljavitev med drugimi tudi pravice do življenja.⁵⁰ CRC ter ACHPR pa za razliko od prej omenjenih dokumentov sploh ne vsebujeta določil, ki bi omogočali razveljavitev katerihkoli pravic. ECHR je torej edini dokument, ki dopušča razveljavitev pravice do življenja, če je ogroženo življenje naroda in so smrti posledice zakonitih vojnih dejanj. Na tem mestu se spet vračamo k IHL, saj besedna zveza »zakonita vojna dejanja« pomeni dejanja, ki so v skladu z IHL. Nowak (2005: 21) zato ugotavlja, da smrti vojakov, ki so posledica dejanj, skladnih z IHL, niso v nasprotju z ECHR. Nadalje trdi, da je mogoče podobno pot ubrati tudi pri razlagi besedne zveze »samovoljen odvzem življenja«, ki se pojavlja v 6. členu ICCPR, 4. členu ACHR in v malo spremenjeni obliki v 4. členu ACHPR. Po njegovem mnenju ubijanje vojakov, ki je v skladu IHL, ne moremo razlagati kot samovoljno odvzemanje življenj, in je zato v skladu s prej omenjenimi dokumenti. Isto pa velja tudi v odnosu do CRC, ki sicer v 6. členu nima besede samovoljno, niti ne vsebuje posebnega določila o razveljavitvi določenih pravic v času vojn in drugih splošnih nevarnosti (Nowak, 2005: 21). Isto stališče je izraženo tudi v poročilu generalnega sekretarja ZN o spoštovanju človekovih pravic v oboroženih spopadih, kjer piše, da 6. člen ICCPR ne zagotavlja pravice do življenja kot absolutne pravice brez izjeme. Ta trditev je obrazložena z dejstvom, da v IHL obstajajo in so priznana zakonita vojna dejanja in da se takšna dejanja ne smatrajo za prepovedana po 6. členu.⁵¹

V skladu s svojo razlago pravice do življenja v odnosu do IHL si Nowak (2005: 21-22) postavi vprašanje, ali je ubijanje otrok v času oboroženega spopada mogoče »smatrati za smrti, ki so posledica zakonitih vojnih dejanj«. Kot je bilo omenjeno že zgoraj, so edina izjema pri zaščiti pravice do življenja borci, zato Nowak ugotavlja, da odgovor na postavljeno vprašanje pravzaprav leži v odgovoru na vprašanje, ali so otroci lahko zakoniti borci. Na tem mestu se ne bom spuščal v podrobnosti mednarodnih pravnih norm glede otrok vojakov, več govora o tem bo v posebnem poglavju. Nowak meni, da je z obzirom na sodoben trend v mednarodnem pravu proti rekrutiranju in uporabi otrok vojakov in v skladu s potrebo po celoviti in sistematični interpretaciji CRC »težko trditi, da lahko namerno ubijanje otrok vojakov v boju smatramo za smrti, ki so posledica zakonitih vojnih dejanj«, in da je takšna dejanja torej potrebno razumeti

⁵⁰ 27/2. člen ACHR.

⁵¹ Report of the Secretary-General on Respect for Human Rights in Armed Conflicts, A/8052, 104, v Kuper (1997), 31.

kot kršitev 6. člena CRC in kot samovoljno odvzemanje življenja v skladu s 6. členom ICCPR ter 4. členoma ACHR in ACHPR (2005: 23).

Potrebno je opozoriti, da je Nowakovo ožetje vprašanja pravice do življenja na vprašanje zakonitosti otrok vojakov pomanjkljivo in ne zajame problema smrti otrok v oboroženih spopadih v celoti. IHL namreč tudi nekatere smrti civilistov smatra kot skladne s pravili vojskovanja, kar posledično pomeni, da so skladna s prej omenjenimi določili HRL. Tudi o tem bo več govora v posebnem poglavju, na tem mestu naj povem le, da Kuperjeva (1997: 31-32) ugotavlja, da je v kontekstu oboroženih spopadov pravica do življenja zagotovljena v okviru dolžnosti varovanja civilistov pred samovoljnim odvzemom življenja in da morajo biti zaradi te dolžnosti smrti civilistov omejene le na tiste, ki so »posledica neizogibne in legitimne vojaške dejavnosti«.

Če na kratko povzamem zgoraj napisano, je torej pravica do življenja temeljna pravica vseh ljudi, tudi otrok, ki jo ni mogoče razveljaviti v nobenih okoliščinah, tudi v vojni ne. Vseeno pa ta pravica ni absolutna, pri čemer je v povezavi z oboroženimi spopadi pomembno predvsem to, da se HRL v teh primerih opira na določila IHL. To pa dopušča smrti, ki so posledica zakonitih vojnih dejanj. V katerih primerih je smrt otroka skladna z določili IHL, pa bom ugotavljal v naslednjem poglavju.

4.2.2 Humanitarno pravo

V IHL bi zamen iskali pravico do življenja v obliki, kot jo zagotavlja pravo človekovih pravic. Spomnimo, da različni dokumenti te veje prava (UDHR, ICCPR, CRC) posamezniku priznavajo neodtujljivo pravico do življenja, medtem ko IHL vzpostavlja okvire, ki določajo, v katerih okoliščinah je sprejemljivo odvzeti življenje in v katerih ne. To dejstvo izhaja iz osnovnega namena humanitarnega prava, ki je po mnenju Gardamove (2005: 2) vzpostavljanje »ravnotežja med zahtevami vojaške nujnosti in načeli človečnosti«, oziroma z drugimi besedami: olajšanje trpljenja vseh ljudi, ki jih je oborožen spopad tako ali drugače prizadel.

Logična posledica zgoraj napisanega je, da bom pravico do življenja otrok v humanitarnem pravu analiziral predvsem z vidika zaščite pred neposrednimi in posrednimi oboroženimi napadi. V svoji analizi se bom osredotočil predvsem na določila skupnega 3. člena ŽK in II. Protokola, poleg tega pa se bom oprl tudi na resolucije VS ZN in generalne skupščine ZN ter sodbe in mnenja raznih komisij, sodišč in drugih mednarodnih teles.

4.2.2.1 Skupni 3. člen ŽK

Skupni 3. člen je edini člen ženevskih konvencij, ki se nanaša posebej na NOS. Zaradi tega je po mnenju nekaterih avtorjev⁵² dobil status “mini-konvencije” oziroma “konvencije znotraj konvencij”, ki določa tisti minimum, ki ga morajo spoštovati vse strani v NOS. Ta člen strani v spopadu obvezuje k humanemu obravnavanju, brez diskriminacije in v vseh okoliščinah, oseb, ki ne sodelujejo v sovražnostih in tistih, ki ne sodelujejo več oziroma so *hors de combat*. To pomeni, da je med drugim prepovedano »ogrožanje življenja in nasilje nad osebnostno nedotakljivostjo«, še posebej ubijanje, mučenje, okrutno ravnanje ter izrekanje kazni in izvajanje usmrtitev brez odločitve zakonitega sodišča.⁵³

Iz besedila je razvidno, da je v odnosu do pravice do življenja 3. člen povsem jasen, saj izrecno prepoveduje ubijanje oseb, ki so zaščitene po tem členu. Težava pa je v tem, da ne opredeljuje tako zelo jasno, kdo so te osebe. Glede pripadnikov vladnih oboroženih sil je položaj dokaj jasen: do zaščite so upravičeni vsi pripadniki, ki so se predali, so bili ujeti ali so iz kateregakoli drugega razloga onesposobljeni za nadaljnje sodelovanje v bojih. Glede civilistov in upornikov pa je položaj bolj zapleten. V primeru mednarodnih oboroženih spopadov je mogoče sklepati, da civilisti ne sodelujejo v spopadih, ker niso del oboroženih sil neke države, in zato uživajo zaščito tega člena. Po drugi strani pa podobna logika v primeru NOS hitro odpove. Kot ugotavlja Moir (2002: 58-59) v teh vrstah spopadov vsaj na začetku obstaja neka vrsta asimetrije, uporniki so slabše opremljeni, imajo na voljo manj virov itd. Zaradi tega so prisiljeni h gverilskemu načinu bojevanja, hkrati pa so pri prehrani, zatočiščih in skrivališčih odvisni od lokalnega civilnega prebivalstva. Neredek je tudi pojav, da je neka oseba podnevi civilist, ponoči pa se prelevi v

⁵² Kalshoven (2001), 69; Junod (1987), 1319.

⁵³ 3. člen ŽK.

upornika. To pa posledično pomeni, da je razlikovanje med uporniki in civilisti zelo oteženo, hkrati pa predstavlja resen problem nasprotnim silam, kako ravnati z uporniki, ki so bili vpleteni v spopade v določeni točki v preteklosti. Nerealno je pričakovati, da na primer vladne sile ne bodo ukrepale proti upornikom samo zato, ker v nekem določenem trenutku niso vpleteni v spopade, še posebej ker so njihovi lastni vojaki in oprema ves čas trajanja konflikta jasno razpoznavni in potemtakem legitimen cilj vojaškega delovanja. Kljub temu Moir (2002: 59) trdi, da uporniki ne morejo biti legitimen vojaški cilj tam, kjer jih ni mogoče ločiti od civilistov, in pri tem navaja odločitev IACHR, ki je v primeru Abella poudarila, da so bile »osebe, ki so sodelovale v napadu na vojaško bazo, legitimni vojaški cilji samo v času, ko so aktivno sodelovale v boju. Tisti, ki so se predali, so bili ujeti ali ranjeni in so prenehali s sovražnimi dejanji (...), so bili absolutno upravičeni do humane obravnave, zapisane v 3. skupnem členu ŽK«. ⁵⁴ Seveda pa je ob tem potrebno ponovno poudariti, da lahko vlada proti tem posameznikom sproži ustrezne postopke, ki so v skladu z zakoni tiste države in s točko (d) 3. člena ŽK.

Glede zaščite, ki jo nudijo ŽK in posledično tudi 3. člen, je sicer potrebno izpostaviti, da je ta namenjena le osebam, ki so se kot posledica oboroženega konflikta znašle pod oblastjo nasprotne strani, in da namen ŽK torej ni zaščititi civiliste pred nevarnostmi oboroženega spopada na splošno. Kot ugotavlja Kalshoven (2001: 51), IV. ŽK »kljub svojemu dih jemajočemu naslovu« ne ščiti civiliste pred nevarnostmi oboroženih spopadov, katerim so lahko izpostavljeni na lastnem ozemlju, s strani lastne države oziroma upornikov. Tudi v komentarju k II. Protokolu (Junod 1987: 1326) zasledimo mnenje, da 3. člen sicer izraža načelo zaščite oseb, ki ne sodelujejo, oziroma ne sodelujejo več v sovražnostih, vendar po drugi strani ne vsebuje »nobenih pravil glede izvajanja sovražnosti, namenjenih obvarovanju civilne populacije«, s čimer se strinja Zegveldova, ki pravi, da takšna razlaga 3. člena izhaja iz uporabe besede »obravnavava«, ki »predpostavlja določeno stopnjo nadzora nad osebo«. Nadalje takšno razlago 3. člena po njenem mnenju potrjuje tudi dejstvo, da sta v II. Protokolu humano obravnavanje oseb in zaščita pred nevarnostmi vojne obravnavani v dveh različnih poglavjih (2002: 83).

⁵⁴ Juan Carlos Abella v. Argentina, IACHR, Report No. 55/97, Case No. 11.127: Argentina, OEA/Ser/L/V/II.97, Doc. 38, November 18, 1997, odstavek 189.

Da v mednarodni skupnosti ne obstaja jasen konsenz glede obveznosti, ki izhajajo iz 3. člena, kažejo tudi odločitve nekaterih mednarodnih teles. V večini primerov so telesa norme za zaščito civilistov izpeljale iz dodatnih protokolov ŽK, v nekaterih primerih pa so jih utemeljila s pomočjo 3. člena. Tako je IACHR v poročilu o Kolumbiji zapisala, da je zaščita civilistov pred neposrednim vojaškim napadom kodificirana predvsem v tistem delu 3. člena, ki pravi, da je v vseh okoliščinah prepovedano nasilje proti življenju in telesu oseb, ki ne sodelujejo aktivno v sovražnostih. Podobno je obveznost razlikovanja med civilisti in udeleženci spopadov na 3. členu utemeljila tudi ONUSAL (Zegveld 2002: 82).

Če povzamem, 3. člen torej zagotavlja vsem osebam, ki ne sodelujejo v spopadu in so pod oblastjo ene izmed strani v spopadu (vladnih sil ali upornikov), humano obravnavo, kar med drugim pomeni tudi zaščito pred samovoljnim ubijanjem. V to skupino oseb spadajo poleg tistih, za katere je jasno razvidno, da ne sodelujejo v spopadih, tudi uporniki, ki v določenem trenutku ne sodelujejo v spopadu, so pa bili udeleženi v spopadih v preteklosti. Ali člen nudi tudi zaščito civilistom pred nevarnostmi oboroženega spopada, pa so mnenja avtorjev in tudi mednarodnih institucij nekoliko deljena, čeprav se jih večina nagiba k temu, da člen takšne zaščite ne nudi.

4.2.2.2 II. Protokol

Do sprejema II. Protokola je bil edini primer pogodbenega humanitarnega prava, ki je reguliral NOS, skupni 3. člen ŽK, ki pa je imel številne pomanjkljivosti.⁵⁵ V tem smislu ne čudi dejstvo, da je bil v komentarju k II. Protokolu le-ta označen za »prvi pravi pravni inštrument za zaščito žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov« (Junod 1987: 1319).

II. Protokol po eni strani razvija določila 3. člena ŽK (tista, ki se nanašajo na humano obravnavo vseh, ki ne sodelujejo v sovražnostih, in tista, ki se nanašajo na ravnanje z ranjenimi in bolnimi), po drugi strani pa pomembno dopolnjuje in izboljšuje zaščito, predvsem v odnosu do civilistov. Pravzaprav so člani 13, 14 in 15, ki ščitijo civiliste pred nevarnostmi NOS, ena najpomembnejših dopolnitev, ki jih prinaša protokol (Kalshoven 2001: 132). Sam protokol je sestavljen iz

⁵⁵ Poleg že omenjene, da ne ščiti civilistov pred nevarnostmi oboroženih spopadov, Kalshoven (2001: 70) ugotavlja še nekaj drugih velikih pomanjkljivosti.

preambule in 28 členov. V preambuli je poudarjeno, da načela 3. člena predstavljajo »podlago za spoštovanje človekove osebnosti« v NOS, hkrati pa je izpostavljena tudi potreba »zagotoviti boljšo zaščito žrtev teh oboroženih spopadov«. Poleg tega preambula vsebuje tudi skrajšano verzijo Martensove klavzule, ki pravi, »da ostane v primerih, ki niso zajeti z veljavnim pravom, človekova osebnost pod zaščito načel humanosti in zapovedmi javne vesti«. ⁵⁶

Humano obravnavanje

Drugo poglavje (Humano obravnavanje; 4.-6. člen), kot je bilo omenjeno zgoraj, predvsem razvija norme, zapisane v 3. členu ŽK. Prvi odstavek 4. člena podobno kot prvi odstavek 3. člena ŽK zagotavlja humano obravnavo vseh, ki ne sodelujejo v sovražnostih, brez kakršnekoli diskriminacije. V drugem odstavku so naštetá dejanja, ki so prepovedana v vseh okoliščinah, pri čemer so tistim, že poznanim iz 3. člena ŽK, dodana še nekatera nova. Tretji odstavek pa se nanaša posebej na otroke v oboroženem spopadu, pri čemer je pomemben začetni stavek odstavka, ki določa, da bosta otrokom »izkazovani nega in pomoč, ki sta jim potrebni«. ⁵⁷ To pomeni, da »imajo oblasti, tako *de facto* kot *de iure*, na območju pod njihovim nadzorom dolžnost zaščititi otroka pred posledicami sovražnosti (med drugim) s preprečevanjem fizičnih poškodb ali psihičnih travm« (Junod 1987: 1377). Posredno je v povezavi s pravico do življenja pomembna tudi točka (e) tega odstavka, ki po potrebi zapoveduje izvedbo ukrepov za začasno odstranitev otrok z območja, kjer potekajo sovražnosti, na varnejše območje znotraj države, ⁵⁸ s čimer se torej zavaruje otroka pred nevarnostmi oboroženih spopadov. Za otroke sta pomembni tudi točki (c) in (d), ki pa ju bom obravnaval v poglavju o otrocih vojakih.

Člen 5 se nanaša na osebe, ki jim je bila omejena prostost zaradi razlogov, povezanih z oboroženim spopadom. V tem členu sta pomembni predvsem točka (b) prvega odstavka ter točka (c) drugega odstavka. Točka (b) zagotavlja osebam, ki jim je bila odvzeta prostost, minimum potreb za preživetje, med katere se prišteva tudi zaščita pred nevarnostmi oboroženega spopada. ⁵⁹ S točko (b) je tesno povezana točka (c), saj odgovornim za zaprte osebe nalaga

⁵⁶ Preambula II. Protokola.

⁵⁷ 4/3. člen II. Protokola.

⁵⁸ 4/3/e. člen II. Protokola.

⁵⁹ 5/1/b. člen II. Protokola.

dolžnost, da v okviru njihovih zmožnosti poskrbijo, da prostori, kjer se nahajajo te osebe, ne bodo locirani blizu območja spopadov oziroma da bodo v primeru posebne izpostavljenosti teh prostorov nevarnostim oboroženih spopadov poskrbeli, če je le mogoče, za varno evakuacijo.⁶⁰ V zvezi s tem Junodova ugotavlja, da so možne situacije, v katerih je nemogoče odpeljati zapornike v prostore izven območja vojaških spopadov oziroma jih evakuirati, vendar pa dolžnost zaščititi jih vseeno ostaja, predvsem »v smislu, da se jih ne sme namerno izpostaviti nevarnostim« (1987: 1387).

6. člen protokola se nanaša na preganjanje in kaznovanje kaznivih dejanj, povezanih z oboroženim spopadom. V zvezi z otroki je še posebej pomemben 4. odstavek, ki med drugim prepoveduje izrek smrtne kazni za osebe, ki so bile v času storitve kaznivega dejanja mlajše od 18 let.⁶¹ Člen sicer določa nekatera temeljna univerzalno uporabna načela, ki jih lahko in mora spoštovati vsako odgovorno organizirano telo (Junod 1987: 1397), vendar se v primeru NOS pojavlja dvom, ali so uporniki sposobni zadovoljiti postavljene standarde neodvisnega in nepristranskega sojenja. Kalshoven meni, da bi utegnilo biti doseganje postavljenih pogojev poštenega sojenja in izrekanja kazni tudi v dolgotrajnih spopadih večinoma nad zmožnostmi upornikov (2001: 136), podobno mnenje pa je izrazila tudi ONUSAL, ki je v Salvadorju preučevala sodne postopke FMLN (Zegveld 2002: 73). Če torej lahko kršitev nekaterih določil 6. člena protokola vsaj deloma opravičimo s pomanjkanjem ustreznih kapacitet, pa izrek smrtne kazni osebi, mlajši od 18 let, ali celo njeno izvršitev ni mogoče označiti za nič drugega kot zavestno kršitev veljavnih norm IHL.

Zaščita civilistov

Kot je bilo že omenjeno, so člani II. Protokola, ki se nanašajo na zaščito civilistov, verjetno največja pridobitev v odnosu do 3. člena ŽK, saj prej obstoječa pravila mednarodnega prava, ki se uporabljajo v NOS, niso zagotavljala izrecne zaščite civilistov pred napadi ali učinki napadov (Moir 2002: 116). A je ob tem potrebno poudariti, da je število členov, ki se ukvarjajo z zaščito civilistov (prav tako pa tudi njihova vsebina) neprimerno bolj skopo, kot pa tisto v I. Protokolu.

⁶⁰ 5/2/c. člen II. Protokola.

⁶¹ 6/4. člen II Protokola.

Tako kot pri 3. členu ŽK se tudi pri 13. členu II. Protokola pojavi problem glede oseb, ki so upravičene do zaščite pred vojaškimi operacijami, ki jo nudi člen. Razlog je popolnoma isti: oteženo razlikovanje med civilisti in uporniki. Pri razreševanju tega vprašanja postane zelo opazna pomanjkljivost protokola, da na mnogih mestih uporablja pojem civilist, nikjer pa tega pojma ne definira.⁶² Ena izmed možnih rešitev tega problema leži v opiranju na 1. člen protokola, kjer je govora o odpadniških oboroženih silah ali drugih organiziranih oboroženih skupinah pod odgovornim poveljstvom.⁶³ Možno je trditi, da te besede podajajo neko definicijo oboroženih sil in da iz tega sledi, da so civilisti vse osebe, ki niso člani takšnih oboroženih sil ali skupin (Henckaerts 2005: 19). Drugo možno rešitev pa predstavlja opiranje na določila I. Protokola, kar sta storili tudi IACHR in ICTR, ki sta posledično ugotovili, da je civilist vsak, ki ni član strani v spopadu, kot je to predvideno po mednarodnem humanitarnem pravu (Zegveld 2002: 75).

Temelj zaščite civilistov predstavlja 13. člen, ki se glasi:

1. Civilno prebivalstvo in posamezni civilisti bodo uživali splošno zaščito pred nevarnostmi, ki izvirajo iz vojaških operacij. Da bi bila ta zaščita učinkovita, bodo v vseh okoliščinah spoštovana tale pravila.
2. Civilno prebivalstvo kot takšno in posamezniki civilisti ne bodo predmet napada. Prepovedana so dejanja in grožnje z nasiljem, katerih glavni cilj je širjenje strahu med civilnim prebivalstvom.
3. Civilisti bodo uživali v tem delu določeno zaščito, če niso in dokler niso neposredno udeleženi v sovražnostih.⁶⁴

Ta člen je skoraj identičen prvim trem odstavkom 51. člena I. Protokola, ki zagotavlja zaščito civilistov v mednarodnem oboroženem spopadu. Vendar pa 51. člen v nadaljevanju podrobneje opredeli pravila, medtem ko 13. člen ostaja le pri opredeljevanju temeljnih načel za zaščito civilistov. Vseeno II. Protokol po mnenju Junodove ne zmanjšuje stopnje zaščite, ki si jo je v osnutku zamislil ICRC, saj se v »13. členu kljub njegovi kratkosti odražajo temeljna pravila«

⁶² Osutek II protokola, ki ga je pripravil ICRC je sicer vseboval tudi definicijo civilistov in civilnega prebivalstva, ki se je glasila, da je "civilist vsak, ki ni član oboroženih sil ali organizirane oborožene skupine" in da "civilno prebivalstvo vključuje vse osebe, ki so civilisti". Vendar pa so to definicijo, kot še mnoga druga določila, opustili v prid sprejetja zelo poenostavljene različice protokola (Henckaerts 2005: 19).

⁶³ 1/1. člen II. Protokola.

⁶⁴ 13. člen II. Protokola.

zaščite. Velik pomen daje predvsem prvemu stavku člena, saj splošna zaščita civilistov obsega tako »absolutno prepoved neposrednega napada na civilno prebivalstvo kot tako ali na civiliste«, kot tudi »zmanjšanje učinkov vojaških operacij, ki bi lahko prizadeli zaščitene osebe«. Da se takšna zaščita lahko zagotovi, morata obe strani med spopadom sprejeti določene previdnostne ukrepe, ki »temeljijo na splošnih načelih za zaščito civilnega prebivalstva, ki veljajo ne glede na to, ali je spopad mednaroden ali notranji«. Pri tem kot najpomembnejša načela našteje: načelo uporabe minimalne potrebne sile za poškodovanje nasprotnika, načelo razlikovanja in načelo sorazmernosti (1987: 1448-1450). Podoben pogled na obseg in vsebino zaščite civilistov, ki jo nudi II. Protokol, ima tudi Moir. Po njegovem mnenju vsekakor obstajajo vrzeli v protokolu, predvsem kar se tiče posebne prepovedi izvajanja nediskriminatornih ali nesorazmernih napadov ali pa uporabe civilistov kot živih ščitov, vendar pa je mogoče trditi, da pojem »splošne zaščite« v 13. členu pokriva tudi ta dejanja (2002: 117).

Če Moir zagovarja dokaj široko interpretacijo 13. člena, pa Gardamova meni, da ta člen ne zagotavlja zaščite pred nesorazmernimi napadi, zaščito pred nediskriminatornimi napadi pa le do neke mere (2005: 125). Pri tem se opira na ICJ, ki je izrazilo stališče, da je »prepovedana uporaba orožij, ki niso sposobna ločiti med civilnimi in vojaškimi cilji, saj je to enako izvedbi napada na civiliste«.⁶⁵ V skladu s tem stališčem je po mnenju Gardamove takšna vrsta nediskriminatornega napada zajeta v 13. členu, kar razširi področje zaščite preko »namernega napadanja civilistov«, a ne nudi nobene zaščite pred napadi, ki terjajo nesorazmerno veliko civilnih žrtev (2005: 125).

V kontekstu NOS je zelo pomemben tudi 3. člen 13. odstavka, ki civilistom zagotavlja zaščito pred napadom, razen v primeru, če in dokler neposredno sodelujejo v sovražnostih.⁶⁶ Največja pomanjkljivost tega odstavka je pomanjkanje jasne definicije neposrednega sodelovanja v sovražnostih. IACHR je v poročilu o Kolumbiji zapisala, da pojem neposredno sodelovanje v sovražnostih na splošno pomeni »dejanja, katerih cilj je po njihovi naravi ali namenu povzročiti dejansko škodo enotam ali sredstvom sovražnika«, in da aktivnosti, ki samo podpirajo vojaške

⁶⁵ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, 257.

⁶⁶ 13/3. člen II. Protokola.

napore sovražnika, niso zadosten pogoj za prenehanje zaščite, ki jo nudi 13. člen.⁶⁷ Takšna razlaga je zelo pomembna tudi z vidika otrok, ki se znajdejo v središču spopada. Prvič zaradi tega, ker so prav otroci tisti, ki v veliki meri opravljajo podporne funkcije v spopadih (prenašanje orožja, streliva, hrane in drugega materiala, prenašanje ranjenih vojakov, opazovanje sovražnika, kuhanje, prenašanje sporočil ...) (Machel 1996: 18), in drugič, ker so v NOS civilisti pogosto oz. skoraj vedno prisiljeni sodelovati s stranjo, ki nadzoruje območje, kjer se nahajajo (Henckaerts 2005: 23).

Poleg 13. je za zaščito življenj civilistov pomemben tudi 15. člen, ki prepoveduje napade na objekte, ki zadržujejo nevarne sile, kot so »jezovi, nasipi in jedrske elektrarne«, v primeru, da bi takšen napad povzročil sprostitve nevarnih sil in posledično »velike izgube med civilnim prebivalstvom«.⁶⁸ Iz besedila je razvidno, da člen ne varuje omenjene objekte same po sebi, ampak samo v primeru, da bi njihovo uničenje sprostito sile, nevarne civilnemu prebivalstvu. To pomeni, da so lahko takšni objekti legitimni vojaški cilji, če njihovo uničenje ne ogrozi resno življenj civilistov. Poleg tega moramo biti pozorni še na uporabo besedne zveze »velike izgube«, ki izvira iz vojaške terminologije. Člen torej ne varuje absolutno, ampak zahteva, da odgovorne osebe na podlagi objektivnih dejstev, kot je na primer bližina vasi ali mest, ocenijo, ali bo napad zahteval veliko civilnih žrtev (Junod 1987: 1463).

Glede na zgoraj napisano lahko rečemo, da je II. Protokol pomemben napredek na področju regulacije NOS. Dodatno je razvil že postavljene norme 3. člena in odpravil nekatere njegove največje pomanjkljivosti, vendar pa le do neke mere. Kot največji minus lahko izpostavimo pomanjkanje jasnih pravil za zaščito civilnega prebivalstva, kot so ta navedena v I. Protokolu, in odsotnost definicije civilistov oziroma civilnega prebivalstva. Po drugi strani pa so velik plus protokola pravila, ki se posebej nanašajo na otroke in so popolna novost prava NOS.

⁶⁷ Third Report on the Human Rights Situation in Colombia, IACHR, OEA/Ser.L/V/II.102, Doc. 9 rev. 1, February 26, 1999, v Henckaerts (2005), 22.

⁶⁸ 15. člen II. Protokola.

4.3 Rekrutiranje v oborožene sile in skupine

4.3.1 Pravo človekovih pravic

HRL z rekrutiranjem otrok v oborožene sile in skupine ni neposredno povezan, oziroma je postal povezan šele v zadnjem času, predvsem s sprejetjem CRC in ILO 182. Ključna člena CRC, ki se nanašata na otroke vojake, sta 32. člen, ki govori o gospodarskem izkoriščanju otrok in o otroškem delu, ter 38. člen, ki govori o otrocih v oboroženih spopadih. V ILO 182 pa je najpomembnejši 3. člen, kjer so definirane najhujše oblike otroškega dela. Na tem mestu naj opozorim, da bom 38. člen CRC obravnaval v poglavju o humanitarnem pravu, saj člen glede na njegovo vsebino nekateri avtorji uvrščajo prav tja.⁶⁹

Pomemben korak naprej na področju otrok vojakov v okviru HRL je bil storjen s sprejemom ILO 182. V tej konvenciji je bila prvič vzpostavljena neposredna povezava med otroškim delom in služenjem v oboroženih silah ali skupinah. Konvencija namreč obvezno ali prisilno služenje v 3. členu opredeljuje kot eno izmed najhujših oblik otroškega dela, za katero velja prepoved opravljanja oseb, mlajših od 18 let. Zaradi uporabe besed obvezno in prisilno bi torej lahko sklepali, da je prostovoljno služenje izvzeto, vendar so snovalci konvencije uporabili varovalo, ki v kategorijo najhujših oblik otroškega dela vključuje tudi dela, »ki bi po svoji naravi oziroma okoliščinah, v katerih se izvajajo, lahko ogrozila zdravje, varnost ali moralno mladih oseb«.⁷⁰ Varovalo spremlja tudi člen, ki pravi, da morajo dela, ki spadajo v to kategorijo, določiti države v svoji nacionalni zakonodaji.⁷¹ V zvezi s tem je ILO izdala tudi priporočilo, v katerem je zapisala, da naj države pri uvrščanju del v kategorijo najhujših oblik otroškega dela posebno pozornost med drugim namenijo »delu z nevarnimi stroji, opremo in orodjem«.⁷²

Poleg 38. člena CRC je v povezavi z otroci vojaki pomemben tudi 32. člen, ki govori o otroškem delu. V prvem odstavku člena države priznavajo pravico otrok do zaščite pred opravljanjem »kateregakoli dela, ki je lahko nevarno ali ki moti otrokovo šolanje ali škodi njegovemu zdravju,

⁶⁹ Kuper (1997); Detrick (1999); Ang (2005); Krill (1992).

⁷⁰ 3/d. člen ILO 182.

⁷¹ 4/1. člen ILO 182.

⁷² 3/c. odstavek Priporočila glede prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo.

telesnemu, umskemu, duhovnemu, nravstvenemu ali družbenemu razvoju«. ⁷³ Drugi odstavek člena nalaga državam pogodbenicam dolžnost »z zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi« zagotoviti uresničevanje tega člena, s posebnim ozirom na relevantna določila ostalih mednarodnih dokumentov. ⁷⁴ V povezavi s temi obveznostmi je Odbor ZN za otrokove pravice izdal priporočilo državam, naj v svojih poročilih navedejo, ali njihova zakonodaja vsebuje prepoved in definicijo nevarnega dela oziroma dela, ki škoduje zdravju otrok. Poleg tega odbor poziva države, naj navedejo starostno mejo za opravljanje takšnega dela, pri čemer naj upoštevajo obstoječe relevantne dokumente. ⁷⁵

Skupna točka zgoraj omenjenih členov je torej ta, da prepovedujejo opravljanje del, ki bi lahko ogrozila zdravje ali varnost otrok. Seveda ne obstaja noben dvom, da služenje v vladnih oboroženih silah ali v uporniških oboroženih skupinah predstavlja delo, ki resno ogroža varnost, zdravje in normalen razvoj otrok. Pravzaprav si je nemogoče zamisliti delo, ki bi predstavljalo večjo grožnjo otroku. Nekatere izmed nalog, ki jih opravljajo otroci, za katere so primerni predvsem zaradi njihove velikosti in okretnosti, so tako izredno nevarne: pobiranje orožja na polju smrti, ugotavljanje prisotnosti min na določenih območjih, izvajanje samomorilskih napadov, vohunjenje itd. (Jan 2003: 14).

Da lahko služenje v oboroženih silah in skupinah smatramo za obliko dela, je pomembno tudi dejstvo, da otroci za to dobivajo neke vrste plačilo. Plačilo je lahko v obliki denarja ali pa tudi samo hrane, obleke in prenočišča. Še posebej v najrevnejših predelih sveta predstavlja sodelovanje v vojaških enotah zgolj način preživetja. V družinah, kjer so otroci usposobljeni za ravnanje z orožjem, je vojaška služba učinkovit način reševanja ekonomske stiske ne samo otroka, ampak celotne družine (Jan 2003: 43-44).

Če povzamem zgoraj napisano, HRL torej do neke mere prepoveduje rekrutiranje otrok v oborožene sile ali skupine. Najpomembnejša s tega vidika je ILO 182, ki neposredno omenja rekrutiranje otrok v oborožene sile in prepoveduje obvezno ali prisilno rekrutiranje. Poleg tega pa posredno prepoveduje tudi prostovoljno rekrutiranje, čeprav je to odvisno od posameznih

⁷³ 32/1. člen CRC.

⁷⁴ 32/2. člen CRC.

⁷⁵ General guidelines for periodic reports, CRC/C/58, 43-44.

držav, ali takšno delo označijo za škodljivo otrokovemu zdravju, varnosti in morali. Tudi CRC v 32. členu nudi zaščito pred rekrutiranjem v oborožene sile, tako prostovoljnimi kot prisilnimi, vendar pa je potrebno ta člen razlagati skupaj z 38. členom, ki pa še zdaleč ne postavlja tako visokih standardov na področju otrok vojakov.

4.3.2 Humanitarno pravo

Najpomembnejša dokumenta s področja humanitarnega prava, ki se ukvarjata s problemom rekrutiranja otrok v oborožene sile in skupine, sta II. Protokol in 38. člen CRC skupaj z Izbirnim Protokolom. Pred sprejetjem II. Protokola, s katerim se je mednarodna skupnost prvič lotila problema otrok vojakov v NOS, so se za otroke relevantni dokumenti ukvarjali predvsem s problemi, kot so dostop otrok do humanitarne pomoči, pravica do ugodnosti varnostnih in bolnišničnih con, ohranjanje celosti družin itd. Vendar pa se je v spopadih, ki so sledili sprejetju ŽK in ki danes z naskokom prevladujejo v svetu (notranji spopadi med vladnimi silami in uporniki), pokazalo žalostno dejstvo, da otroci niso vedno le žrtve, ampak prevečkrat sami poprimajo za orožje in postanejo krvniki drugih, tudi otrok. Ker pa je v mednarodni skupnosti obstajalo prepričanje, da so otroci vojaki prav tako žrtve (socialnih razmer, propagande, obveznega ali celo nasilnega rekrutiranja), se je pojavila potreba po dopolnitvi ŽK s pravili, ki bi uredili tudi to področje.

4.3.2.1 II. Protokol

S sprejetjem II. Protokola je mednarodna skupnost odpravila pomanjkljivost v zaščiti otrok na področju rekrutiranja v oborožene sile in skupine, čeprav je bilo v procesu določanja vsebine veliko dilem. Najostrejša razprava se je razvila okoli starostne meje – mnogo delegacij se je zavzemalo za postavitve meje pri 18 letih, a je ICRC na koncu predlagal starostno mejo, ki ji ni nihče izrecno nasprotoval, t.j. 15 let (Junod 1987: 1379-1380). Končno besedilo, ki je bilo sprejeto, se tako glasi: »Otroci, ki niso dopolnili 15 let starosti, ne bodo rekrutirani v oborožene sile ali skupine, in jim tudi ne bo dovoljeno, da bi sodelovali v sovražnostih.«⁷⁶ Uporaba besed »ne bo dovoljeno« izrecno prepovedujejo sodelovanje otrok v sovražnostih, neuporaba besede

⁷⁶ 4/3/c. člen II. Protokola.

neposredno oz. posredno pa pomeni, da otroci ne smejo sodelovati niti v vojaških operacijah, kot so zbiranje informacij, prenašanje ukazov, transport orožja, streliva in hrane, sabotaze itd. Glede samega pojma rekrutiranje je potrebno povedati še, da načelo prepovedi rekrutiranja poleg obveznega ali prisilnega rekrutiranja vključuje tudi prostovoljno vstopanje otrok v oborožene sile ali skupine (Junod 1987: 1380).

II. Protokol je torej glede sodelovanja otrok v NOS nedvoumen, jasno določa, da otroci, ki še niso dopolnili 15. leta starosti, ne smejo igrati nobene vloge v oboroženem spopadu, niti neposredne niti posredne. Prav nasprotno, kot bom pokazal v nadaljevanju, pa je 38. člen CRC mnogo manj jasen, hkrati pa tudi znižuje standarde zaščite, postavljene v II. Protokolu.

4.3.2.2 38. člen CRC

Za zaščito otrok pred rekrutiranjem v oborožene sile ali skupine sta najpomembnejša 2. in 3. odstavek 38. člena CRC, ki se glasita:

2. Države podpisnice bodo sprejele vse izvedljive ukrepe, da bi zagotovile, da osebe, ki še niso dopolnile petnajst let, ne bodo neposredno sodelovale v sovražnostih.

3. Države podpisnice se bodo vzdržale rekrutiranja v svoje oborožene sile vsake osebe, ki še ni dopolnila petnajst let. Pri rekrutiranju tistih, ki so že dopolnili petnajst let, vendar še niso dopolnili osemnajst let, si bodo države podpisnice prizadevale dati prednost tistim, ki so najstarejši.⁷⁷

Tako kot pri sprejemanju primerljivega člena II. Protokola se je tudi v tem primeru razvnela ostra debata. Največje razprave pri oblikovanju 2. odstavka so se razvile okoli starostne meje za sodelovanje v sovražnostih, glede narave ukrepov, ki jih morajo države sprejeti za preprečevanje sodelovanja otrok v sovražnostih, in glede prepovedi neposrednega oziroma posrednega sodelovanja otrok v sovražnostih (Detrick 1999: 653). Glede starostne meje je bilo v igri več različnih možnosti, ampak nazadnje je bila sprejeta starostna meja 15 let, ki je sicer ohranjala obstoječe stanje, vendar pa je gledano v celoti skupaj z ostalimi deli člena dejansko zaostala za obstoječimi standardi, predvsem tistimi v II. Protokolu. Krivico za to gre pripisati uporabi besed »neposredno« in »izvedljive« v besedilu.

⁷⁷ 38/2,3. člen CRC.

Kot je bilo povedno že zgoraj, prepoved samo neposrednega sodelovanja v sovražnostih med drugim ne prepoveduje zbiranja informacij, transporta streliva in hrane, sabotaj itd., vendar pa so lahko te dejavnosti enako nevarne za življenje otroka kot neposredno sodelovanje. Zaradi tega je obžalovanja vredno dejstvo, da 38. člen očitno dopušča otrokom, mlajšim od 15 let, takšno posredno sodelovanje v sovražnostih (Ang 2005: 37).

Zahteva sprejetja vseh »izvedljivih« ukrepov je vsekakor šibkejša od zahteve sprejetja vseh »potrebni« ukrepov za preprečevanje neposrednega sodelovanja v sovražnostih, hkrati pa se odpira še vprašanje, kaj natančno pomeni beseda »izvedljivih«. V komentarju k dopolnilnim protokolom k ŽK so kot izvedljivi ukrepi označeni tisti, »ki jih je mogoče opraviti, doseči, izvršiti, ki so možni« (Pilloud 1987: 895), pri čemer je potrebno v obzir vzeti vse trenutne okoliščine, tudi tiste, ki so pomembne za izpolnitev oziroma uspeh vojaških operacij (Kuper 1997: 102). Angova medtem ugotavlja, da je najmanj, kar je mogoče razumeti pod pojmom sprejetja »izvedljivih ukrepov«, prepoved namerne neposredne uporabe otrok v sovražnostih. Drugače pa je možno trditi, da je besedilo namerno oblikovano nekoliko neprecizno, s čimer se državam dopusti, da same ocenijo, kaj so »izvedljivi ukrepi« (2005: 45-46).

Pri sprejemanju 3. odstavka ni bilo večjih zapletov. Razprava se je razvila okoli starostne meje za rekrutiranje, vendar je bil kmalu sprejet standard 15 let, ki je skladen z obstoječimi pravili v dopolnilnih protokolih k ŽK in 2. odstavkom tega člena. Iz besedila je razvidno, da se obveznosti nanašajo samo na državo, zato je rekrutiranje oseb, mlajših od 15 let, absolutno prepovedano. Kot v primeru II. Protokola tudi v CRC rekrutiranje zajema tako obvezno ali prisilno pridružitve oboroženim silam, kakor tudi prostovoljno (Ang 2005: 50). Edina izboljšava, ki jo prinaša 38. člen, je t.i. »pravilo prednosti«, ki določa, da morajo države pri rekrutiranju oseb med 15 in 18 letom starosti dati prednost starejšim. To pravilo je bilo prevzeto iz I. Protokola, medtem ko II. Protokol tega pravila ne vsebuje. V tem pogledu vključitev pravila v CRC, ki velja enako v mednarodnih spopadih in v NOS, predstavlja dvig standardov (Ang 2005: 53-54).

4.3.2.3 Izbirni protokol k CRC

Sprejetje Izbirnega protokola je viselo v zraku že od samega sprejetja CRC, saj so mnoge delegacije izrazile nezadovoljstvo nad nizkimi standardi, ki so bili sprejeti glede problema otrok v oboroženih spopadih. Da je stopnja zaščite, ki jo nudijo CRC in ostali dokumenti, pomanjkljiva in nezadostna, se je posebej izkazalo ob predstavitvi poročila o vplivih oboroženega spopada na otroke.⁷⁸ Poročilo je na prošnjo ZN pripravila Graca Machel, v njem pa je temeljito analizirala številne oblike kršitev pravic otrok v oboroženih spopadih po svetu. V zvezi s CRC je zapisala, da »čeprav Konvencija o otrokovih pravicah nudi otrokom temeljito zaščito, je v odnosu do sodelovanja otrok v oboroženem spopadu potrebna izboljšava«. V tej luči je Machelova pozdravila pobudo mednarodne skupnosti za sprejetje Izbirnega protokola in oblikovanje delovne skupine za pripravo osnutka protokola, ki bi odpravil ugotovljene pomanjkljivosti CRC (Machel 1996: 64-65).

Za mojo nalogo je bistvena vsebina prvih štirih členov Izbirnega protokola. 1. člen določa, da morajo države sprejeti vse izvedljive ukrepe, da člani oboroženih sil, ki še niso dopolnili 18 let, ne bodo neposredno sodelovali v sovražnostih. 2. člen državam prepoveduje obvezno rekrutiranje mlajših od 18 let v svoje oborožene sile, medtem ko 3. člen ureja prostovoljno rekrutiranje oseb, mlajših od 18 let. 4. člen predstavlja novost, saj se nanaša neposredno na uporniške skupine, pri čemer prepoveduje vsakršno obliko rekrutiranja in sodelovanja v oboroženem spopadu oseb, mlajših od 18 let. Kljub temu, da protokol na splošno predstavlja velik napredek, pa ima nekaj slabosti, pri čemer ICRC (2005a) kot posebej očitne izpostavlja naslednje:

- prvi člen državam nalaga sprejetje izvedljivih ukrepov, kar pa je, kot sem pojasnil zgoraj, zelo ohlapna dolžnost. Poleg tega se ta dolžnost nanaša le na neposredno sodelovanje v sovražnostih, kar pomeni, da so otroci še vedno lahko uporabljeni za opravljanje nalog, kot so prenašanje streliva, hrane in ostalih pripomočkov, za izvidovanje, za sabotaze itd. Strokovnjaki so na to slabost opozarjali že pri sprejemu CRC, vendar je očitno (še posebej, če se ozremo na dolžnosti, ki so naložene upornikom), "da je Izbirni protokol (...) rezultat političnega kompromisa na račun dobrobiti otrok" (Grover 2004: 266);

⁷⁸ Graca Machel (1996): The Impact of armed conflict on children.

- drugi in tretji člen tvorita neko celoto, ki ureja področje rekrutiranja v državne oborožene sile. Čeprav 2. člen predstavlja dokaj jasno obvezo, pa to obvezo izdatno slabi 3. člen, ki dovoljuje prostovoljno rekrutiranje oseb, mlajših od 18 let. V 3. členu so sicer naštetih določeni pogoji, ki jih morajo v primeru dopuščanja prostovoljnega vstopa mlajših od 18 let v oborožene sile izpolniti države, vendar Groverjeva ob tem opozarja, da ne obstaja učinkovit način zagotavljanja, da je vstop v oborožene sile resnično prostovoljen. Sprašuje se, ali je v državah, kjer obstaja močan interes vojske za rekrutiranje mladih, sploh mogoče govoriti o prostovoljnem soglasju za vstop v oborožene sile. K temu dodaja, da zahteva po pridobitvi prostovoljnega soglasja staršev oziroma zakonitih zastopnikov sama po sebi še ne zagotavlja "spoštovanja otrokovih želja", saj so interesi staršev lahko v nekem trenutku v "konfliktu s tistimi otroka". Nazadnje Groverjeva izpostavi še očitno dejstvo, da je v mnogih revnih deželah sveta nemogoče pridobiti dokaze o resnični starosti otroka (Grover 2004: 265-266);
- kot sem dejal, je 4. člen nekakšna novost, saj se nanaša neposredno na upornike. Postavljene norme so zelo visoke in so dobrodošle, vendar pa so hkrati lahko velika ovira pri zagotavljanju zaščite otrok, saj se postavlja vprašanje, ali so uporniki pripravljeni spoštovati takšne norme, še posebej v luči dejstva, da vladnim silam na drugi strani ni potrebno upoštevati tako visokih standardov (Ang 2005: 39).

Izbirni protokol po eni strani torej pomeni velik dosežek, po drugi strani pa lahko rečemo, da je mednarodna skupnost v času, ko je obstajal nek moment, želja,⁷⁹ izpustila zgodovinsko priložnost za uveljavitev pristopa "straight-18", s katerim bi lahko izdatno izboljšala zaščito otrok pred oboroženimi spopadi. Prav tako bi bil takšen pristop skladen z razumevanjem otroka kot bitja, ki ima zaradi svoje mladosti posebne potrebe in status. Če se na mnogih področjih osebam do 18. leta starosti zagotavlja posebne pravice in zaščito, zakaj bi bili oboroženi spopadi izjema? V tem pogledu je potrebno omeniti ACRWC, ki je mnogo naprednejša, saj v 22. členu postavlja mejo 18 let za neposredno sodelovanje v sovražnostih in za rekrutiranje v oborožene sile. Škoda je, da avtorji Izbirnega protokola niso sledili temu vzgledu.

⁷⁹ V obdobju po letu 1995 je bila problematika otrok v oboroženih spopadih visoko na dnevnem redu mednarodne skupnosti. Tako je bilo leta 1996 predstavljeno že omenjeno poročilo Machelove, leta 1999 pa so bili sprejeti konvencija ILO 182, Afriška listina o pravicah in zaščiti otrok ter resolucija VS ZN 1261 o otrocih v oboroženih spopadih.

5. Analiza izbranih spopadov

V tem poglavju bom analiziral kršitve pravic otrok v treh izbranih oboroženih spopadih, in sicer v Burundiju, Sudanu in Šri Lanki. Pri vsakem spopadu bom najprej na kratko predstavil njegovo zgodovino, potem pa bom ločeno predstavil primere kršitev pravice otrok do življenja in prepovedi rekrutiranja v oborožene sile ali skupine. Zaradi omejenosti prostora bodo predstavljeni le najbolj očitni primeri kršitve pravic. Podatki bodo predstavljeni v kronološkem zaporedju.

5.1 Državljska vojna v Burundiju (1993-2005)

Državljska vojna v Burundiju,⁸⁰ ki je trajala med leti 1993 in 2005, je zahtevala približno 300.000 življenj vojakov in civilistov (BBC NEWS 2008). Vzrok vojne so bila dolgoletna nasprotja in etnični spori med plemeni Tutsijev in Hutujev, ki so še posebej do izraza prišla po osamosvojitvi Burundija izpod Belgije leta 1962. Po osamosvojitvi so Burundiju vladali številni vojaški režimi pod vodstvom Tutsijskih vojaških poveljnikov. Leta 1987 je v enem izmed mnogih vojaških udarov prišel na oblast Pierre Buyoya, ki je želel reformirati oblast in tako nekoliko omiliti nasprotja v državi. Vendar pa so njegove reforme vzpodbudile upor Hutujev proti tutsijskim voditeljem na severu države, v katerem je bilo ubitih več sto tutsijskih družin. Oblast je na to odgovorila z vojaškim napadom na severu, v katerem je bilo ubitih več tisoč pripadnikov Hutujev, s čimer pa je le še zaostрила nasprotja. Nasilje se je nadaljevalo vse do leta 1993, ko je Buyoya poskušal pomiriti nasprotja z organizacijo prvih večstrankarskih predsedniških volitev v državi. Prvi demokratično izvoljeni predsednik je postal pripadnik Hutujev Melchior Ndadaye, ki pa je bil oktobra 1993, le tri mesece po volitvah, umorjen. Umor je sprožil masoven upor Hutujev, ki so začeli pobijati pripadnike Tutsijev, na drugi strani pa se je vojska pod nadzorom Tutsijev brutalno maščevala s poboji Hutujev. V desetletju etničnih spopadov, ki so sledili med oblastmi in številnimi uporniškimi skupinami, je bilo ubitih okoli 300.000 ljudi. Pod pritiskom mednarodne skupnosti je bil leta 2000 v Arushi podpisan mirovni sporazum, h kateremu pa nista pristopili dve največji hutujski uporniški skupini - CNDD-FDD in FNL. Spopadi so se zaradi tega nadaljevali vse dokler ni CNDD-FDD leta 2003 podpisala

⁸⁰ Seznam najpomembnejših dokumentov, ki zavezujejo Burundi, je v prilogi.

mirovni sporazum in se pridružila etnično mešani prehodni vladi. FNL je z boji vztrajala vse do leta 2006, ko je končno podpisala sporazum o prekinitvi ognja.⁸¹

5.1.1 Pravica otrok do življenja

Izmed ocenjenih 300.000 žrtev dolgoletne vojne v Burundiju je bilo glede na podatke različnih organizacij sorazmerno veliko civilnih žrtev, med njimi mnogo žensk, otrok in ostarelih. Posebni poročevalci generalnega sekretarja ZN za Burundi so v mnogih poročilih o stanju človekovih pravic v tej državi navedli, da vse vpletene strani izvajajo »masakre nad civilisti« in da »ženske, otroci in ostareli predstavljajo večino žrtev tega nediskriminatornega nasilja«. ⁸² V enem izmed poročil je posebni poročevalec tudi zapisal, da so spopadi med oboroženimi silami Burundija in uporniškimi skupinami bolj podobni »vojni proti državljanom kot državljanski vojni«. ⁸³ Podatki, ki so dostopni, seveda dajejo le delno sliko tega, kar se je dogajalo, saj v mnogih primerih kršitve ostajajo skrite, ker ni prič, ⁸⁴ ali pa neraziskane, ker ni zmožnosti ali volje za to. ⁸⁵ Kljub temu je mogoče iz obstoječih podatkov ustvariti vsaj približno sliko dogajanja v Burundiju, ki kaže, da je v celotnem času vojne prihajalo do množičnih kršitev IHL in HRL.

Glede kršitve pravice do življenja je iz podatkov mogoče razbrati, da je bila ta pravica otrokom kršena predvsem na tri načine: ali so bili primarna tarča napadov ali so bili tarča nediskriminatornih napadov ali pa so izgubili življenje, ker so se znašli v območju spopada med vladnimi silami in uporniškimi skupinami (Longman 1998: 56-57). Ob tem pa je potrebno opozoriti še na kršitve, ki niso neposredno povezane z oboroženim spopadom. Ponekod so bili otroci žrtve navadnih kriminalnih dejanj, ki so bila posledica brezvladja v državi. Zaradi pomanjkanja varnostnih sil, policistov, ki bi skrbeli za zaščito državljanov, je prihajalo do množičnega ropanja stanovanj, trgovin in drugih objektov, pri tem pa so skupine kriminalcev, ki so izvajale te roparske pohode, brez pomisleka napadle in ubile morebitne priče. Vseeno pa je iz poročil mogoče razbrati, da so otroci največkrat postali žrtve zaradi neposrednih napadov nanje,

⁸¹ Wikipedia, the free encyclopedia (2008b); Global Security (2005a).

⁸² Interim report of the Special Rapporteur on the human rights situation in Burundi, A/51/459, 5-6; Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/2003/45, 19.

⁸³ Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/2002/49, 6.

⁸⁴ Interim report of the Special Rapporteur on the human rights situation in Burundi, A/51/459, 6; Second report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1997/12, 4-5.

⁸⁵ Interim report of the Special Rapporteur on the human rights situation in Burundi, A/51/459, 12-13.

medtem ko so poročanja o otrocih kot postranskih žrtvah spopadov ali ropanj bolj redka. »Nikoli ne slišiš za neposredne spopade. Vedno je tako, da napadalci pridejo dol krast (...), potem pa pride vojska in napade prebivalstvo. Nikoli ne napadejo upornikov. Vedno pobijejo civiliste,« je v intervjuju za HRW povedal eden izmed prebivalcev Burundija (Longman 1998: 57). Kot sem omenil že zgoraj, natančnih podatkov, številke o otroških žrtvah ni, zato bom v nadaljevanju izpostavil nekaj očitnih primerov kršitev pravic, o katerih so poročali poročevalci ZN in HRW.

Da so bili otroci in civilisti na splošno primarne tarče napadov in žrtve nediskriminatornih napadov tako vladnih sil kot upornikov, je neizpodbitno dejstvo. V poročilu iz leta 1997⁸⁶ je posebni poročevalec zapisal, da so glede na navedbe nekaterih prič, številni napadi s strani vladnih sil pravzaprav povračilni ukrepi na napade upornikov, ki pa so usmerjeni proti civilistom. Podobno velja tudi za upornike, ki se maščujejo civilistom, ki ne sodelujejo z njimi ali pa so na strani vladnih sil. Poleg tega sta obe strani izvajali pogoste napade na civiliste samo zato, ker so pripadniki nasprotne etnične skupine. Posebni poročevalec je v poročilu iz leta 2003 tako zapisal, da so v obdobju od julija do septembra 2002 pripadniki oboroženih sil in uporniških skupin izvedli »številna grozljiva dejanja«, ki so povzročila mnogo smrti civilistov, med njimi veliko žensk, otrok in ostarelih, ki »očitno niso bili povezani s spopadi«. ⁸⁷

V obdobju od marca do julija 1995 je bilo izvedenih najmanj 7 napadov na šole po celotni državi, v katerih je umrlo najmanj 17 otrok. Napade naj bi izvajali tako hutujski kot tutsijski uporniki, ki so želeli pregnati otroke iz šol in jim onemogočiti izobraževanje.⁸⁸ 30. aprila 1997 je skupina upornikov napadla šolo v Buti, kjer naj bi s puškami, mačetami in noži domnevno ubili okoli 40 otrok, več deset pa ranili. Šolo so izropali, nato pa so jo skupaj z žrtvami zažgali.⁸⁹ V napadu upornikov na naselje Kabezi v noči na 13. julij 1997 naj bi med drugimi umrla neka ženska in njeni trije otroci. Uporniki so jih ustrelili, medtem ko so ropali njihovo hišo.⁹⁰ Enega izmed večjih pokolov civilistov s strani upornikov je zagrešila hutujska FNL 13. avgusta 2004, ko je vdrla v begunski center Gatumba in ubila najmanj 152 beguncev iz DRC, večina je bila

⁸⁶ Interim report of the Special Rapporteur on the human rights situation in Burundi, A/51/459, 7.

⁸⁷ Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/2003/45, 9.

⁸⁸ Initial report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1996/16, 16-17.

⁸⁹ Interim report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, A/52/505, 14.

⁹⁰ Ibid., 69.

otrok in žensk. Glede na izjave preživelih, ki so jih v sledečih dneh pridobili sodelavci HRW, je bil napad strogo etnične narave. Mnogo preživelih je izjavilo, da so slišali napadalce, kako se pogovarjajo, katere šotore je potrebno napasti in sežgati. Natančno naj bi vedeli, kje se nahajajo pripadniki skupine Banyamulenge iz DRC, ki so jo povezovali s Tutsiji. Kasnejša identifikacija žrtev je potrdila domneve, saj samo 14 umrlih ni pripadalo skupini Banyamulenge (HRW 2004).

Vladne sile so aprila 1995 v občini Gasorwe izvedle obsežno akcijo, ker naj bi se na območju skrivalo večje število oboroženih upornikov. Po navedbah prič naj bi v akciji umrlo okoli 200 civilistov, večina žensk in otrok. Konec junija 1995 so vladne sile v podobni akciji napadle prebivalce v okolici Gishingana. Z bajoneti in sekirami naj bi ubili več kot 100 ljudi, med njimi večino žensk in otrok. Po nekaterih navedbah naj bi vojaki eni izmed nosečnic celo izrezali trebuh.⁹¹ 2. januarja 1996 so pripadniki burundske vojske skupaj z oboroženimi civilisti napadli območja Karonde, Cabare in Kigwene, pri čemer naj bi umrlo ali izginilo več deset civilistov, med njimi 12 otrok. Med napadom naj bi vojaki požgali več kot 100 hiš lokalnih prebivalcev.⁹² V vojaški akciji iskanja upornikov v občini Bugindara 26. aprila 1996 so pripadniki oboroženih sil po poročanju ubili najmanj 234 in ranili okoli 30 civilistov, med njimi veliko otrok. Preiskovalna komisija, ki jo je imenoval takratni predsednik Burundija Sylvestre Ntibantunganya, naj ne bi vodila k nobeni aretaciji in naj ne bi razkrila, kdo je kriv za enega največjih pokolov civilistov.⁹³ 3. maja 1996 je v napadu na tržnico Kivyuka po poročanju različnih virov umrlo najmanj 30 in po najhujših ocenah vse do 800 ljudi, večinoma ženske in otroci. Za napad naj bi večina virov krivila burundsko vojsko.⁹⁴ 13. junija 1996 naj bi vojska vdrla v naselje Kibimba, kjer so prebivali pripadniki Hutujev. S puškami in bajoneti naj bi ubili med 70 in 100 civilistov, med njimi veliko otrok.⁹⁵ V podobnem napadu v občini Mutambu 13. decembra 1996 naj bi vojska ubila najmanj 120 civilistov, med njimi kar 67 otrok.⁹⁶ 18. maja 2000 je v rokah vladnih sil umrlo pet otrok, starih od dve do sedem let. Umrli so skupaj s še nekaterimi civilisti, ki so jih vojaki ubili v kraju Giheta, ker naj bi domnevno sodelovali z

⁹¹ Initial report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1996/16, 20.

⁹² Second report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1997/12/Add.1, 3.

⁹³ Ibid., 4.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid., 5.

uporniki.⁹⁷ Zaradi domnevnega podpiranja upornikov so vladne sile 21. julija 2002 ubile skupino civilistov v naselju Kivyeyi. Na tem območju in v okolici so se v dneh pred tem odvijali boji med uporniki in vladnimi silami, pri čemer naj bi vladne sile utrpele znatne izgube, prav tako tudi uporniki FDD, ki so se zato umaknili z območja. Vladne sile so v eni izmed hiš naletele na skupino 33 civilistov ter jih s streli in bajoneti pobile. Med žrtvami je bilo kar 23 otrok, 16 jih je bilo mlajših od deset, šest pa od dveh let (HRW 2002a: 4-5). Še eden izmed večjih pokolov civilistov s strani vladnih sil se je zgodil 9. septembra 2002 v Itabi, ko je po nekaterih ocenah umrlo okoli 300 ljudi. Vojska in oblasti so v preiskavi, ki je sledila, ugotovile, da je šlo za napako, saj naj bi vojaki menili, da streljajo na uporniške položaje v hribih. Preiskava trupel je medtem pokazala, da je bilo med ubitimi večje število otrok, hkrati pa se je izkazalo, da so mnogi umrli zaradi strelav iz neposredne bližine ali pa so živi izgoreli v hišah. Tudi iz pričevanj preživelih je mogoče sklepati, da ni šlo za napako, saj po njihovih trditvah na območju tedaj naj ne bi bilo upornikov.⁹⁸

5.1.2 Otroci vojaki

Uporaba otrok v NOS po svetu je žalostno, a nesporno dejstvo, tudi Burundi ni izjema. V mnogih poročilih OZN, HRW in Koalicije je mogoče zaslediti, da je v desetletju vojne v državi v oboroženih silah in uporniških skupinah služilo več tisoč otrok. Ocene o številu otrok vojakov so bile zelo različne in so se gibale od 5000 pa vse do 14.000 – številka, ki jo je v globalnem poročilu o otrocih vojaki iz leta 2001 podala Koalicija (IRIN 2003a), po oceni ene izmed burundskih nevladnih agencij za zaščito pravic otrok pa celo do 16.000 (IRIN 2001).

Otroke vojake so v spopadih uporabljale tako vladne oborožene sile kot številne uporniške skupine. V poročilu iz leta 2001 Koalicija navaja, da so vladne sile in njene zaveznice od začetka vojne rekrutirale veliko število otrok, mlajših od 18 let – ocene se gibljejo od 2000 pa do 14.000, redne oborožene sile pa naj bi v letu 1998 vključevale okoli 1000 otrok med 14. in 17. letom starosti (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2001: 92). V okviru programa demobilizacije otrok vojakov, ki se ga je vlada Burundija lotila skupaj z UNICEF-om, so leta

⁹⁷ Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the human rights situation in Burundi, A/55/358, 7.

⁹⁸ Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/2003/45, 9.

2003 opravili prvo štetje otrok vojakov v Burundiju. Štetje je pokazalo, da je v rednih silah okoli 1000 otrok vojakov, 1500 pa naj bi jih bilo v provladnih t.i. »Mladinskih mirovnih silah«, vendar pa je vlada decembra 2003 priznala, da so te številke verjetno prenizke. Podobno štetje je bilo opravljeno znotraj uporniških skupin, vendar pa ni vključevalo nekaterih skupin, ki takrat niso pristopile k programu demobilizacije. Zaradi tega je bila ugotovljena številka – 500 vojakov – zelo nezanesljiva (IRIN 2003b). To potrjujejo tudi podatki o številu otrok, prijavljenih za demobilizacijo, in številu otrok, ki so že bili demobilizirani. Predstavniki Koalicije za območje Great Lakes je konec septembra 2004 dejal, da je v Burundiju okoli 12.000 otrok vojakov in da jih je bilo konec leta 2003 v vladnih silah in drugih skupinah, ki so se odločile pristopiti k programu demobilizacije, okoli 7000. Od teh jih je bilo do aprila 2004 demobiliziranih 2138 (IRIN 2004c).

Tako vladne sile kot uporniške skupine so v oborožene sile prostovoljno ali prisilno rekrutirale otroke, mlajše od petnajst let. Večina izmed teh otrok ni bila rekrutirana za neposreden boj, ampak za izvajanje vohunjenja, transporta orožja in ostalega materiala ter drugih pomožnih del – v domačem jeziku so ti otroci imenovani »*doriya*«. V poročilu koalicije iz leta 2001 piše, da so pripadniki HRW opazili številne »*doriye*«, mlajše od 12 let, najmlajši pa naj bi bil odkrit v Kigosiju, štel naj bi le osem let (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2001: 92). Vendar pa so bili otroci, mlajši od 15 let, uporabljeni tudi za neposredne boje. V pogovoru za HRW je neimenovan 16-letnik povedal, da se je znašel v oboroženih bojih, potem ko so uporniki FDD njega (takrat je bil star 14 let) in še 70 sošolcev ugrabili v šoli in jih odpeljali v vadbeni center, kjer so jih naučili vse potrebno za boj – od uporabe orožja in granat, do priprave napada in obrambe ter skupinske taktike. 16-letnik je bil rekrutiran prisilno, medtem ko se je njegov 15-letni prijatelj, s katerim sta skupaj pobegnila iz uporniške skupine, pridružil prostovoljno – takrat je bil star 12 let. Oba sta se borila v mnogih spopadih, tako v Burundiju kot v DRC (IRIN 2003a). Podobno zgodbo pravijo tudi nekateri drugi otroci,⁹⁹ ki so bili demobilizirani ali pa so še vedno člani oboroženih sil in skupin.

Dejstvo, da so tako vladne sile kot uporniki uporabljali otroke, mlajše od petnajst let, potrjuje tudi proces demobilizacije. V mnogih primerih so bili demobilizirani otroci zelo mladi. Med

⁹⁹ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2001), 93-94; IRIN (2004b); AI (2004), 6-8.

prvimi 24 demobiliziranci, s katerimi se je januarja 2004 uradno začel vladni program demobilizacije otrok vojakov, je bil vsaj en ob rekrutiranju star komaj 10 let (IRIN 2004b). Demobilizacija 29 otrok februarja 2004 v Bujumburi je pokazala, da so bili stari med 13 in 18 let, medtem ko so v mestu Karuzi demobilizirali 22 otrok, med katerimi so bili nekateri stari le 11 let (IRIN 2004a). Podatkov, koliko je bilo otrok vojakov, mlajših od 15 let, ni, vendar pa posamezni primeri kažejo, da je bila praksa njihove uporabe zelo razširjena.

5.2 Druga državljanska vojna v Sudanu (1983-2005)

Druga državljanska vojna v Sudanu¹⁰⁰ je v marsičem pravzaprav nadaljevanje prve vojne, ki je trajala med leti 1955 in 1972. Vzrok prve vojne so bila nasprotja med pretežno arabskim prebivalstvom muslimanske vere na severu države in pretežno črnskim afriškim prebivalstvom krščanske ali tradicionalnih afriških verovanj na jugu (Oblak 2006: 39). Vojna je bila končana s sporazumom v Adis Abebi, ki je južnemu Sudanu podelil avtonomijo, ki jim je bila obljubljena že ob osamosvojitvi Sudana leta 1956, a se ni nikoli uresničila.

Vendar mir ni trajal dolgo, saj so nasprotja med severom in jugom ostala. Potreben je bil le povod in ta je prišel leta 1983, ko je takratni predsednik Gafar Nimeiri sprejel odločitev o uvedbi šeriatskega prava po celotni državi in za vse prebivalce, tudi nemuslimane. To je sprožilo številna nasprotovanja, predvsem na jugu, kjer je bila večina prebivalcev nemuslimanov. Iz istega razloga je bila maja leta 1983 ustanovljena tudi uporniška skupina SPLA/M pod vodstvom Johna Garanga, katere deklarirani cilj je bil ustanoviti demokratični Sudan (Wikipedia, the free encyclopedia 2008č).

Leta 1985 so se razmere v državi poslabšale, Sudan sta prizadeli suša in lakota, jug pa je postajal vedno bolj nemiren. 6. aprila je sledil državni udar, vojska pa je razveljavila dekret iz leta 1983 o ustanovitvi muslimanske arabske države. Po letu dni so bile izvedene volitve in aprila 1986 je na oblast prišla civilna koalicijska vlada pod vodstvom Sadika al-Mahdija. Al-Mahdi je kmalu začel mirovne pogovore s SPLA/M in tudi dosegel načelen dogovor, ki pa ni bil nikoli uveljavljen. Stanje se je zaostriло in 30. junija 1989 je sledil še en državni udar, tokrat pod vodstvom Omarja

¹⁰⁰ Seznam najpomembnejših dokumentov, ki zavezujejo Sudan, je v prilogi.

Hasana al-Baširja. Al-Bašir je ponovno začel z islamizacijo Sudana, kar je pomenilo propad premirja, ki ga je al-Mahdi maja 1989 dosegel s SPLA/M, in nadaljevanje spopadov v državi (Global Security 2005b).

Prizadevanja za mir so se resneje začela leta 1994. Od takrat dalje si je namreč Medvladna oblast za razvoj (IGAD) prizadevala za doseg mirovnega sporazuma med SPLA/M in vlado. Prve oprijemljive rezultate v pogajanjih je IGAD dosegla leta 2002, kar je vodilo k podpisu Protokola Machakos 20. julija v Keniji. Oktobra istega leta so sprte strani podpisale še Memorandum o razumevanju za prekinitev sovražnosti v času pogajanj, med katerimi so kasneje dosegli pomembne dogovore o ključnih vprašanjih. Sprte strani so tako aprila 2003 dosegle dogovor o varnostnih vprašanjih, januarja 2004 pa, kar je še pomembnejše, dogovor o delitvi prihodkov od prodaje nafte (IRIN 2004č; Global Security 2005b).

Formalni konec vojne je sledil 9. januarja 2005 s podpisom mirovnega sporazuma v Nairobiju. V njem je opredeljeno, da bo južni Sudan šest let avtonomen, potem bo sledil referendum o odcepitvi. Če referendum ne bo uspešen, bosta obe sprti strani združili oborožene sile v 39.000-glavo enotno vojsko. Poleg tega pa sporazum predvideva tudi delitev prihodkov od prodaje nafte na polovico (Wikipedia, the free encyclopedia 2008č).

5.2.1 Pravica otrok do življenja

Kot je mogoče razbrati iz poročil, ki so jih o vojni v Sudanu pripravili ZN, HRW in AI, so se v Sudanu skozi celotno obdobje vojne dogajale številne kršitve IHL in HRL.¹⁰¹ V enem izmed svojih poročil AI ugotavlja, da sta obe strani, vpleteni v konflikt, zagrešili številne zlorabe človekovih pravic in kršitve IHL z ubijanjem, poškodovanjem in mučenjem civilistov, z ugrabitvami civilistov, tudi žensk in otrok, z rekrutiranjem otrok v oborožene sile, z napadanjem vasi ter uničevanjem lastnine in poljščin (AI 2003). HRW medtem v enem izmed svojih poročil

¹⁰¹ Interim report on the situation of human rights in the Sudan, A/48/601, 26-27; Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1994/48, 40-42; Interim report on the situation of human rights in the Sudan, A/50/569, 23-25; Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Sudan, E/CN.4/1996/62, 30-31; Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1998/66, 21-22; Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of human rights in the Sudan, A/57/326, 4.

trdi, da so »vse vpletene strani vodile vojno brez kakršnegakoli upoštevanja dobrobiti civilnega prebivalstva in v nasprotju s skoraj vsemi pravili vojskovanja, ki veljajo v primeru notranjega spopada« (Rone in Prendergast 1993). Posebna značilnost te vojne so bili številni nediskriminatorni letalski in artilerijski napadi sudanske vojske na civiliste in civilne objekte, kot so centri za delitev humanitarne pomoči, cerkve in šole na jugu Sudana, v katerih je umrlo veliko število civilistov (HRW 2003a). Vse skupaj je v več kot 20 let trajajoči vojni umrlo okoli 2 milijona ljudi, velika večina izmed teh so bili civilisti z juga Sudana (Wikipedia, the free encyclopedia 2008č).

Tako kot ostali pripadniki civilnega prebivalstva, so bili tudi otroci na jugu Sudana velikokrat žrtve nediskriminatornih napadov, predvsem zračnih in artilerijskih, ter tarče neposrednih napadov. Natančnih in verodostojnih podatkov o številu otroških žrtev seveda ni, eden izmed razlogov za to je tudi oviranje dostopa predstavnikom različnih mednarodnih organizacij do teh območij, tako s strani sudanske vlade kot tudi upornikov. Kljub temu si lahko iz poročil posebnih poročevalcev ZN, opazovalcev HRW in AI ter drugih dokumentov, ki izvirajo neposredno s terena, ustvarimo približno sliko tega, kar se je dogajalo v Sudanu. V nadaljevanju bom opisal nekaj najočitnejših in najizrazitejših primerov kršitev pravic otrok, ki so jih zagrešile vladne sile in njihove zavezniške oborožene skupine na eni strani ter protivladne uporniške skupine na drugi strani. Opisani incidenti si bodo sledili kronološko, pri čemer naj opozorim, da bom opisoval samo dogodke od leta 1989 dalje, saj za starejše nisem našel verodostojnih virov.

5.2.1.1 Kršitve s strani vladnih sil

Decembra 1989 so pripadniki neke arabske milice, ki je skupaj s številnimi drugimi podobnimi milicami spadala v okvir Ljudskih obrambnih sil (PDF), uzakonjenih s strani vlade, zagrešili pokol v el Jebelinu. Do smrti so postrelili in zažgali okoli 1000 pripadnikov nemuslimanskega južnjaškega plemena Šiluk, tudi ženske in otroke. Vlada je zanikala kakršnokoli odgovornost za ta incident, uradna preiskava pa ni ponudila nikakršnih ugotovitev (HRW 1990). Podoben pokol v malo manjšem obsegu so vladne sile izvedle 23. aprila 1992 v vasi Kondago. Po besedah enega izmed preživelih so vojaki vkorakali v vas ob 4 popoldne in začeli streljati vsepovprek »nediskriminatorno«. V vas se je še z nekaterimi, ki so uspeli pobegniti, vrnil čez dva dni in

ugotovil, da je vojska požgala celotno vas in ubila mnogo vaščanov. Med njimi je bilo 32 otrok, ki so jih našli sežgane v eni izmed hiš. Nekateri izmed teh otrok so bili stari komaj pet let. Prav tako so aprila 1992 vladne sile napadle in zavzele mesto Yirol. Ena izmed prebivalk mesta je za HRW povedala, da so vladne sile bombardirale mesto teden dni, preden so vdrle. Ko so vojaki končno vkorakali v mesto, so streljali vsepovprek. »Streljali so na vsakogar – moške, ženske, otroke,« je povedala. V napadu je poleg mnogih drugih umrlo tudi pet njenih otrok – tri hčere in dva sinova (Rone in Prendergast 1993).

V mestu Juba so vladne sile, neposredno po napadih SPLA/M junija in julija 1992, ubile okoli 200 civilistov. Glavne tarče hišnih preiskav, v katerih je umrla večina civilistov, naj bi bili predvsem mladi dečki, stari okoli 13 let in več. Posebni poročevalec ZN za Sudan je ob tem opozoril, da je večina civilistov umrla po koncu spopadov in da je šlo za maščevanje nad prebivalstvom.¹⁰²

Kot sem že omenil, se je sudanska vojska pogosto zatekala k izvajanju zračnih napadov na položaje upornikov na jugu, vendar pa so bili ti napadi zelo nenatančni. V mnogih primerih so bombe padle več kilometrov stran od možnih vojaških tarč in hkrati pogosto zadele civilne objekte, včasih po nesreči včasih namerno. 6 februarja 1993 so tako letala bombardirala tržnico v Kajo-Kajiju – ubitih je bilo 17 ljudi, od tega šest otrok. Ena izmed prič napada je povedala, da je vlada med letoma 1991 in 1993 Kajo-Kaji bombardirala štirikrat. Območje je kmalu po napadu obiskal ameriški kongresnik Frank R. Wolf, ki je dejal, da je vlada v Kartumu izvedla bombardiranje vasi v času, ko tukaj ni bilo prisotnih nobenih uporniških oboroženih enot (Rone in Prendergast 1993). Avgusta 1993 so vladne sile bombardirale begunska taborišča blizu mesta Kaya, kjer je umrlo več žensk, otrok in ostarelih, 23. novembra pa naj bi v bombnem napadu na tržnico v Loi umrle tri osebe, od tega dva otroka, ranjenih naj bi bilo 15.¹⁰³

V januarju 1998 so vladne sile skupaj s svojimi zavezniki v Wauu in dveh okoliških mestih izvedle enega večjih neposrednih napadov na civiliste. Šlo je za maščevanje nad civilisti zaradi ponovne pridružitve poveljnika Kerubina Kuan Bola SPLA/M, ki je pred leti prestopil na stran

¹⁰² Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1994/48, 8-9.

¹⁰³ Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1994/48, 9.

vlade v Kartumu. Oblasti v Wauu so posebnemu poročevalcu ZN zagotavljale, da je v nasilju, ki je sledilo Bolovemu poskusu osvojitve Waua, umrlo le 31 civilistov. Nasprotno pa so terenska preiskava ZN in drugi zanesljivi viri pokazali, da je v napadu sudanske vojske, lokalnih milic in mudžahedinov umrlo okoli 600 moških, žensk in otrok, pripadnikov ljudstva Dink. Mnoge priče so za posebnega poročevalca potrdile, da so na ulicah mest videle na stotine trupel, ki so jih kasneje stlačili na kamione in zvozili v skupna grobišča, oziroma zmetali v reko Jur.¹⁰⁴

Pred obiskom posebnega poročevalca generalnega sekretarja ZN v Sudanu oktobra 2001 je ta prejel podatke o številnih nediskriminatornih zračnih napadih sudanske vojske. Tako naj bi 22. aprila v Narusu dve bombi padli na tržnico in dve na bližnjo šolo, pri čemer je umrl en otrok. 7. junija so vladne sile bombardirale gosto naseljeno območje Rage in ubile najmanj štiri civiliste, od tega enega otroka, večje število otrok je bilo ranjenih. Prav tako v Ragi je v letalskih napadih 24. in 27. junija umrlo 12 oseb, vključno z dvema materama in njenimi tremi otroki. Po navedbah prič naj bi bombe padale v ravni črti izključno po civilnem delu mesta. 22. julija so bombe padle tudi na Magwi, posledično so umrli trije otroci in ena ženska, več je bilo ranjenih.¹⁰⁵

Bombni napadi so se nadaljevali tudi v letu 2002, tako je bilo samo v maju in juniju 2002 zabeleženih več kot 10 napadov na civiliste. 23. junija so letala odvrгла šest bomb na Malual Kon, pri čemer so umrle štiri osebe, od tega dve najstnici, več oseb je bilo ranjenih. V času napada so bojne linije potekale daleč stran od vasi, ki je bila sicer znano središče za izvajanje humanitarnih operacij in kjer je takrat prebivalo okoli 4000 ljudi. 28. junija so bombe padle tudi na vas Atar. Ubiti naj bi bili trije otroci, še tri druge osebe naj bi bile resno poškodovane.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1999/38/Add.1, 12-13.

¹⁰⁵ Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of human rights in the Sudan, A/56/336, 4-6.

¹⁰⁶ Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of human rights in the Sudan, A/57/326, 4-5.

5.2.1.2 Kršitve s strani SPLA/M in drugih uporniških skupin

Prav tako kot provladne sile so tudi uporniki ves čas vojne množično kršili IHL in HRL. Še posebej so do izraza prišle kršitve po razkolu znotraj SPLA/M avgusta 1991,¹⁰⁷ saj je na jugu Sudana število civilnih žrtev, ki so jih povzročili spopadi med frakcijami upornikov, kmalu preseglo tisto, ki so jih povzročili napadi provladnih sil (Rone in Prendergast 1993). Posebni poročevalec ZN za Sudan je medtem opozoril, da so »nediskriminatorni napadi na civiliste s strani obeh frakcij postali del strategije; tisoče civilistov, vključno z ženskami, otroki in ostarelimi, je bilo ubitih v takšnih napadih, v katerih so bili civilisti neposredne tarče, pogosto samo zato, ker so pripadali določeni etnični skupini in zaradi domnevne kolaboracije z eno izmed obeh frakcij«. ¹⁰⁸

Takoj po razpadu SPLA/M so enote frakcije Nasir napadle več vasi v okrožjih Bor in Kongor v provinci Gornjega Nila, ki so pripadale frakciji Torit. Od septembra do novembra 1991 je v napadih življenje izgubilo okoli 2000 civilistov. Napadi, ki so se pogosto dogajali, ko v vaseh ni bilo enot nasprotnikov in v katerih so uporniki ubijali vse po vrsti – moške, ženske in otroke, so kasneje postali znani pod imenom Masaker v Boru. Kako so potekali napadi, sta v pogovoru za HRW opisala dva plemenska poglavarja vasi Duk Faiwil, ki je bila napadena. »Niso jemali ujetnikov; enostavno so ubili vse, ki so jih videli,« je dejal prvi poglavar, ki je v napadu izgubil očeta, mater in tri otroke. »Po tleh sem videl ležati mnogo trupel, medtem ko sem bežal. Moji ljudje so vsi mrtvi,« je dejal drugi, ki je v napadu izgubil ženo in tri otroke, stare sedem, štiri in eno leto. Ena izmed preživelih v napadu na vas Wernyol, kjer je umrlo neznano število civilistov, je medtem za HRW povedala, da so napadalci zajeli ženske in otroke, vendar samo ženskega spola. »Če je bilo mogoče, so dečke pobili,« je dejala. Še nazorneje je potek napadov za HRW opisal poglavar vasi Jonglei, ki je bil neposredna priča pobojem civilistov. Ko so napadalci vkorakali v vas okoli petih zjutraj, se je poglavar skrnil v bližnjo vodo z visoko travo, od koder je

¹⁰⁷ 28. avgusta 1991 sta dva poveljnika upornikov, Riek Machar Terry Dhurgon in Lam Akol Ajawin, pozvala k odstavitvi voditelja SPLA/M Johna Garanga de Mabiora. Pozivu se je pridružil le del enot, zato je SPLA/M razpadla na dva dela – SPLA/M – Nasir, pod vodstvom Macharja in SPLA/M – Torit pod vodstvom Garanga. Deklarirani cilji frakcije Nasir so bili demokratizacija SPLA/M, prenehanje s kršitvami IHL in HRL ter zavzemanje za samostojnost južnega Sudana namesto prizadevanja za združen in sekularen Sudan (Rone in Prendergast 1993).

¹⁰⁸ Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1994/48, 37.

opazoval dogajanje. Okoli 10. ure je »videl, kako so Nueri¹⁰⁹ razdelili ljudi v skupine po petdeset glede na starost«, nakar so jih začeli po skupinah pobijati: majhne otroke, ženske in moške. Naslednji dan, ko so napadalci zapustili vas, se je vrnil in na tleh naštel okoli 600 trupel – 400 moških, 160 žensk in 40 otrok (Rone in Prendergast 1993).

Pripadniki frakcije Torit niso ostali dolžni in so konec leta 1991 in leta 1992 izvedli številne protinapade. Februarja 1992 so napadli vas Pagau, kjer so po besedah ene izmed prič ubili več kot 120 ljudi – okoli 90 so jih ustrelili, vsaj 30 pa so jih zažgali skupaj s hišami, med drugim tudi oba sinova priče. Prav tako februarja so Garangove sile napadle vasi Fadiak, Pathai in Kuac Deng. Eden izmed preživelih je za HRW povedal, da so »vojaki Dink« napadli Fadiak in ga požgali do tal, pri tem pa so še streljali na slepo vsepovprek. Enako se je zgodilo v vasi Kuac Deng, ki je bila tarča napada še trikrat v letu 1993. Po besedah enega izmed poglavarjev vasi so januarja 1993 Garangove sile najprej napadle z mitraljezi, bazukami in havbicami, potem pa so vkorakale v vas in »zažgale vse kolibe ter ubijale ženske in otroke« (Rone in Prendergast 1993).

Podobni napadi so si sledili en za drugim v letu 1993. Med drugim so Garangove sile aprila napadle vas Gar, kjer so po navedbah lokalnega poglavarja ubile mnogo civilistov, tudi 12 njegovih sorodnikov, med njimi tri otroke, mlajše od 12 let. Maja so Garangove čete ponovno napadle Pagau, kjer je po besedah enega izmed prebivalcev bilo ubitih mnogo otrok, poleg tega pa so napadalci ponovno požgali vas in poljščine. Junija so iste čete ponovno napadle Yuai, kjer so zajeli več kot trideset žensk in otrok in jih zaposlili kot nosače. V vasi Mut so napadalci po besedah ene izmed prič ujetnike vprašali, če se kdo »želi vrniti v Yuai«. Pet žensk in pet otrok, ki so pritrdili, so na mestu obglavili (Rone in Prendergast 1993).

30. julija 1995 so uporniki vdrli v vasi Manyal, Guk in še nekatere sosednje v regiji Ganyiel, pri čemer so po besedah lokalnih poglavarjev ubili 210 ljudi, od tega 127 otrok. Druge priče so potrdile, da so nekatere žrtve, predvsem otroke, ženske in ostarele, ubili s sulicami in mačetami med poskusom bega. Članica lokalnega odbora Svetovnega programa za hrano (WFP) M. N. je v napadu izgubila štiri otroke, stare od 8 do 15 let; najmlajšega so vrgli v ogenj, potem ko so ga

¹⁰⁹ Nueri so eno izmed črnskih ljudstev na jugu Sudana. Vodja SPLA/M – Nasir Riek Machar je Nuer, medtem ko je bil vodja SPLA/M – Torit John Garang pripadnik ljudstva Dinka. To je bil tudi eden izmed razlogov za spopade med Dinkami in Nueri po razpadu SPLA/M leta 1991 (Wikipedia, the free encyclopedia 2008e).

ustrelili. D. K. je medtem videl, kako so napadalci ujeli tri ženske z otroci. Dve so ustrelili, tretjo pobili z mačetami; otroke so vse ubili z mačetami.¹¹⁰ Konec avgusta 1997 so Garangove sile napadle vas Ria. Po besedah predstavnika lokalnih oblasti je v napadu umrlo 17 civilistov, med njimi trije otroci.¹¹¹

Po navedbah lokalnih virov so Garangove sile 13. marca 2002 napadle vas Tuhubak, ki je sicer že bila pod njihovim vojaškim nadzorom. Okoli 200 upornikov je požgalo vseh 173 hiš v vasi in pri tem ubilo najmanj 25 izmed 970 prebivalcev, večinoma otrok, žensk in ostarelih, ki niso mogli ubežati (HRW 2003b).

5.2.2 Otroci vojaki

5.2.2.1 Rekrutiranje s strani vladnih sil in njenih zaveznic

Rekrutiranje otrok v vladne oborožene sile in zavezniške milice se je okrepilo z Al-Baširjevim prihodom na oblast konec 80-ih let. Na območjih spopadov je rekrutiranje otrok postala splošna praksa, medtem ko je oblast na severu države pod nadzorom PDF ustanovila številne »mirovne kampe«, ki so bili namenjeni islamizaciji južnjaških otrok, hkrati pa so služili tudi kot mesto za nabiranje otrok, primernih za služenje v vojski (Rone in Prendergast 1993). Eden izmed otrok, ki je pobegnili iz takšnega kampa, je za HRW povedal, da so jim vodje kampov dejali, da bodo ob dopolnjenem 15. letu starosti vključeni v provladne milice za boj proti upornikom na jugu (HRW 1995b).

HRW je opravil intervju tudi z enim izmed otrok, ki so jih vladne sile ujele med spopadi s SPLA spomladi leta 1991. Takrat 10-letni neimenovani otrok je povedal, da so ga zajeli pripadniki provladne milice Mundari in ga skupaj z ostalimi 25 otroci (nekateri so bili starejši od njega, nekateri pa še mlajši) odpeljali v kamp v Terekaki. V desetih mesecih so se naučili uporabe orožja in osnov vojaške taktike, potem pa so najstarejše odpeljali na bojišče, kjer so se bojevali

¹¹⁰ Interim report on the situation of human rights in the Sudan, A/50/569, 19.

¹¹¹ Interim report on the situation of human rights in the Sudan, A/52/510, 6.

proti SPLA. Njega in ostale so odpeljali v Kartum, kjer je ostal nekaj mesecev, potem pa so ga selili iz enega kraja v drug, dokler ni leta 1995, star 14 let, pobegnil (Rone 1995).

Leta 1992 je vlada začela prisilno rekrutirati delavce v javnem in zasebnem sektorju med 18. in 33. letom, vendar pa s tem niso pridobili želenega števila vojakov. Zaradi tega so pod pritiskom spopadov na jugu države začeli po mestih na severu postavljati kontrolne točke, kjer so zbirali ljudi za vojsko. Vendar se niso omejevali na moške nad 18. letom, ampak naj bi prisilno rekrutirali otroke, stare komaj 12 let. Prisilno rekrutiranje ni bilo omejeno le na sever, ampak se je izvajalo tudi v Nubskih gorah. V enem izmed napadov vladnih sil so te zajele 600 otrok, starih med 9 in 14 let (Rone 1995).

Leta 1994 so oblasti 55 otrok iz kampa Soba v Kartumu pod pretvezo, da bodo dobili službo, odpeljale v El Muglad. Tam so jim pojasnili, da imajo samo dve možnosti: ali se priključijo vojski ali pa se odpravijo nazaj v Kartum. 33 se jih je odločilo priključiti vojski, medtem ko so se ostali odpravili domov (Rone 1995).

Da se t.i. »mirovni kampi« izkoriščajo tudi za rekrutiranje otrok v vladne oborožene sile, je v svojem poročilu leta 1994 opozoril tudi posebni poročevalec ZN: »Nevladni viri so posebnemu poročevalcu povedali, da je veliko število otrok deležno vojaškega urjenja in da jih po nekaj mesecih pošljejo na bojišče. Eden izmed virov je omenil, da so z orožjem opremili in na bojišče na jugu poslali otroka, starega komaj 11 let.«¹¹² V poročilu je zapisal tudi, da je na lastne oči v Nubskih gorah videl »skupine otrok znotraj vojaških kompleksov, ki so jih očitno urili ljudje v vojaških uniformah«.¹¹³ Posebni poročevalec je opozoril tudi na problem ugrabljenih otrok in otrok, ločenih od staršev, ki pogosto končajo kot služabniki ali pa pristanejo v kampih, kjer jih izurijo za boje in pošljejo na fronto na jug Sudana.¹¹⁴

Sudanska vlada je sicer zanikala, da bi sama rekrutirala otroke. Posebni poročevalec je potrdil, da v rednih oboroženih silah ni videti otrok, mlajših od 15 let, obenem pa poudaril, da je vlada

¹¹² Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1994/48, 29.

¹¹³ Ibid., 32.

¹¹⁴ Interim report on the situation of human rights in the Sudan, A/50/569, 15; Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1996/62, 27; Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1999/38/Add.1, 23-24.

tesno povezana z milicami, ki množično uporabljajo otroke vojake.¹¹⁵ V poročilu iz leta 2001 je Koalicija zapisala, da imajo paravojaške enote in oborožene skupine, povezane z vlado Sudana, dolgo zgodovino rekrutiranja otrok pod 18. letom. PDF naj bi v prvi polovici devetdesetih let prostovoljno ali na silo rekrutirala več tisoč otrok (nekateri so bili stari komaj 10 let), medtem ko naj bi se ta trend v drugi polovici devetdesetih let nekoliko umiril. Podobno naj bi veljalo tudi za provladne milice na jugu Sudana (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2001: 405).

V poročilu iz leta 2004 je Koalicija medtem navedla mnogo višje številke o otrocih vojaki. V vladnih in provladnih enotah naj bi bilo najmanj 14.500 otrok vojakov, njihovo rekrutiranje pa se je nadaljevalo kljub napredkom v mirovnem procesu. Posebni poročevalec ZN je aprila 2003 poročal o prisilnem rekrutiranju otrok in mladostnikov v oborožene skupine v provinci Unity. Rekrutiranih naj bi bilo 667 osnovnošolskih otrok (najmlajši naj bi šteli le 9 let), kar je predstavljalo skoraj četrtino osnovnošolske populacije v provinci (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2004: 318-319).

Po sklenitvi CPA (Comprehensive Peace Agreement) leta 2005 se je pričakovalo, da se bo število otrok vojakov v provladnih silah zmanjšalo, vendar pa je zaostrovanje konflikta v Darfurju povzročilo zamude pri uresničevanju CPA in načrtovani demobilizaciji otrok (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2008: 315).

5.2.2.2 Rekrutiranje s strani uporniških skupin

SPLA je izvajala prisilno rekrutiranje (*kasha*) v svoje vrste vse od sredine 80-ih let, torej skoraj od začetka obstoja. *Kashe* imajo v Sudanu dolgo zgodovino, izvajanje s strani SPLA pa se je razlikovalo po regijah: v Bahr El Ghazalu in Zgornjem Nilu, kjer je bilo več prostovoljcev, so bile manj pogoste kot na primer v Ekvatoriji, kjer je po razpadu SPLA avgusta 1991 prisilno rekrutiranje postalo resen problem in sprožilo upore med prebivalstvom. Predvsem frakcija Torit je intenzivno izvajala *kashe* na tem območju. Septembra 1991 je SPLA ukazala lokalnim poglavarjem vasi Mere, naj pripeljejo vsak pet rekrutov za SPLA. Ko so videli, da poglavarji niso izpolnili naloge, so dejali, da tam ne bodo več iskali ljudi. Potem pa so 5. novembra vdrli v

¹¹⁵ Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/2002/46, 15.

vas in začeli prisilno rekrutirati mlade moške. Odpeljali so jih 72, najmlajši med njimi so bili stari le 14 let (Rone in Prendergast 1993).

SPLA je poleg izvajanja *kash* organizirala tudi velike kampe za dečke, kjer so bili ločeni od staršev in svojih plemen in kjer so bili deležni izobraževanja in vojaškega urjenja (v mnogih pogledih so bili ti kampi enaki »mirovnim kampom«, ki jih je organizirala sudanska oblast). Iz teh kampov so potem po potrebi rekrutirali otroke vojake. Kampe je SPLA začela organizirati sredi 80-ih let, predvsem v Etiopiji. V Sudanu je pregovarjala mladoletnike, naj zapustijo družine in gredo na izobraževanje v te kampe, mnogi pa so tja (skupaj z družinami) zbežali pred nasiljem sudanske vojske. Ob prihodu v Etiopijo so mladoletnike (okoli 17.000) večinoma ločili od ostalih in jih po besedah častnikov SPLA vojaško izurili. Borili so se tudi proti etiopskim upornikom v Etiopiji, mnogi so bili mlajši od 15 let. Tisti, ki se niso borili, so opravljali stražarske in druge naloge (Rone in Prendergast 1993).

Eden izmed teh fantov je HRW povedal, da je v Etiopijo prišel skupaj z bratrancem in še 900 begunci leta 1989. Ko sta prišla v begunsko taborišče Itang, so izmed 900 beguncev ločili dečke: starejše od 16 let so poslali na vojaško urjenje, mlajše pa v prostore za mladoletnike. Vendar pa so tudi ti bili deležni neke vrste vojaškega urjenja. Nekdanji častnik SPLA je za HRW povedal, da so starejše dečke poslali na tri- do štiri-mesečno usposabljanje, mlajše (od sedem let dalje) pa so urili med počitnicami (Rone in Prendergast 1993).

Mladoletniki, razvrščeni v različne enote, so skupaj tvorili t.i. »Rdečo armado«, je za HRW povedal nek drug nekdanji častnik SPLA, ki je uril otroke v enem izmed teh kampov. Še en nekdanji častnik SPLA je povedal, da »Rdeča armada« pomeni mlade ljudi od 14 do 16 let starosti. Organizirani so bili kot ločena vojska; odrasli so bili v SPLA. V prvih nekaj letih se je armada borila na fronti, vedno so bili masakrirani. Potem so jih umaknili s fronte. »Niso bili dobri vojaki, ker so bili premladi,« je dejal. Druge priče so medtem povedale, da so otroke vojake »Rdeče armade« pogosto uporabljali kot telesne stražarje častnikov SPLA in za obrambo zavzetih mest. Nekateri osvobojeni zaporniki SPLA so dejali, da so jih med drugim pazili tudi otroci iz te armade (Rone in Prendergast 1993).

Z začetkom propada režima Mengistuja v Etiopiji v začetku leta 1991 je SPLA poslala pripadnike »Rdeče armade« tudi tja. Dva častnika SPLA sta za HRW dejala, da so v Etiopijo poslali med 900 in 2000 otrok vojakov, ki so umirali v bojih proti etiopskim upornikom v mestih Dembidolo (februarja 1991) in Gore (aprila in maja 1991). HRW je govorila z enim izmed teh otrok, ki je po lastnih besedah neposredno sodeloval v bojih; star je bil okoli 14 let (Rone in Prendergast 1993).

Maja 1991 je režim Mengistuja propadel in SPLA je pričela seliti otroke v druge kampe. Nekdanji poveljnik SPLA je za HRW dejal, da je junija 1991 dobil navodilo spremljati skupino več tisoč otrok v Kapoeto, kjer bodo deležni izobraževanja »kenijske vlade in nevladnih organizacij«. V Kapoeto je po lastni oceni pripeljal okoli 4000 otrok; tiste, ki so bili predhodno že deležni vojaškega urjenja, so takoj premestili v oporišča SPLA, ostalih 2500 (starih večinoma med 11 in 16 let) so urili manj kot tri mesece in jih potem poslali v oporišča. Novinarka Emma Sharp, ki je konec leta 1991 obiskala območje, je zapisala: »Priče so videle dečke, stare komaj 11 let, ki so jih urili tam (v Kapoeti).« Mnogo humanitarnih delavcev je medtem dejalo, da so videli zelo mlade dečke, oborožene s kalašniki, ki so bili na poti v boje s frakcijo SPLA-Nasir, potem ko je prišlo do razpada (Rone in Prendergast 1993).

28. maja 1992 je Kapoeta nepričakovano padla v roke sudanske vlade, tako da so se kampi z begunci in mladoletniki izpraznili. Okoli 12.000 mladoletnikov je zbežalo v kenijsko mesto Lokichokio, kasneje pa so jih nastanili v novo postavljen kamp Kakuma. Naknadno štetje mladoletnikov je razkrilo, da jih je v nekaj dneh izginilo med 1500 in 3000. Za ugrabitve so obtožili SPLA, vendar je ta vse zanikala (Rone in Prendergast 1993).

SPLA je na jugu Sudana ustanovila tudi nekaj internatov, med drugim v Palataki, Molitokuru in v Borongoleiju. Iz internatov v Molitokuru in Borongoleiju naj bi SPLA rekrutirala več tisoč otrok, preden so ju v začetku leta 1993 zaprli. Preostalih 4350 otrok so iz obeh internatov odpeljali v Palatako, kjer jih je ostalo 700, ostali pa so nadaljevali pot v Narus. Tam naj bi jih ponovno izurili in poslali v boje proti frakciji Nasir v Kongorju marca 1993. Tisti, ki so ostali v Palataki, so se pridružili okoli 4100 otrokom, ki so bili v internatu v Palataki v letu 1992. Ti otroci so bili stari od 7 do 14 let, večinoma pa okoli 10 let. Norveška novinarka, ki je obiskala

Palatakova februarja 1992, je dejala, da ji je eden izmed otrok, ki je bil uniformiran in oborožen, povedal, da je star 13 let in da je vojak že tri leta. Ostali tuji delavci na območju so medtem s strani prebivalcev okoliških vasi slišali pritožbe, da SPLA rekrutira otroke iz njihovih vasi, včasih tudi proti volji staršev (Rone in Prendergast 1993).

Marca 1994 je Palataka postala tarča bombnih napadov vladnih sil, zato je SPLA več tisoč otrok iz internata preselila v Omere, kamor pa jih je na koncu prišlo le 2000. Ko so vladne sile marca 1995 napadle tudi to območje, je SPLA otroke preselila v begunsko taborišče v Laboneju. Vendar naj bi do takrat v skupini ostalo le še približno 200 otrok, ostali so verjetno bili rekrutirani v SPLA (Rone 1995).

Praksa rekrutiranja otrok v SPLA se do leta 2001 ni bistveno spremenila. Z ozemelj pod njihovim nadzorom so stalno prihajala poročila, da še vedno uporabljajo otroke vojake in da zaenkrat ne sodelujejo s programom za demobilizacijo UNICEF-a (HRW 1998; HRW 2000b; HRW 2001b). Leta 2000 je SPLA prvič priznala, da ima v svojih vrstah vsaj 10.000 otrok vojakov in še oktobra istega leta izrazila pripravljenost sodelovati z UNICEF-om. Od februarja do avgusta 2001 so tako demobilizirali 3551 otrok vojakov, še dodatnih 900 pa v začetku leta 2002 (IRIN 2002). Vendar je SPLA po eni strani demobilizirala otroke, po drugi strani pa še vedno rekrutirala nove, predvsem na območjih spopadov (HRW 2003b; Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2004: 319). Do marca 2004 naj bi sicer SPLA demobilizirala okoli 16.000 otrok vojakov, od 2500 do 5000 pa naj bi jih bilo po oceni Koalicije še vedno aktivnih. Predstavnica UNICEF-a Una McCauley je medtem julija 2005 ocenila, da je v SPLA vsaj še 4000 otrok vojakov (IRIN 2005).

5.3 Državlјanska vojna na Šri Lanki (1983-danes)

Državlјanska vojna na Šri Lanki¹¹⁶ s krajšimi premori traja že od leta 1983. Glavna nasprotnika sta vojska Šri Lanke in separatistična organizacija LTTE. Kot glavni vzrok za oborožen upor

¹¹⁶ Seznam najpomembnejših dokumentov, ki zavezujejo Šri Lanko, je v prilogi.

LTTE navaja široko razširjeno diskriminacijo tamilske manjšine,¹¹⁷ njihov cilj pa je avtonomija oziroma ustanovitev neodvisne države Tamil Eelam na severu in vzhodu otoka. Vojna se je neuradno začela 23. julija 1983, ko so pripadniki LTTE napadli vojaški konvoj v bližini Jaffne na severu države. Novica o smrti 15 pripadnikov vojske je naslednji dan sprožila množično nasilje večinskih Singalcev nad Tamilci v prestolnici Colombo, v katerem je umrlo med 400 in 3000 Tamilcev. Julijski dogodki so kasneje postali znani pod imenom Črni julij in so sprožili sedaj že več kot dvajset let trajajočo vojno. Resnejših poskusov prekiniti nasilje ni bilo vse do decembra 2001, ko je bilo razglašeno premirje. Pogajanja sprtih strani z mednarodno pomočjo so pripeljala do podpisa prekinitve ognja 22. februarja 2002. Po prekinitvi sovražnosti so začela na plan prihajati nasprotja v LTTE, tako da je marca 2004 iz skupine izstopil Vinayagamoorthy Muralitharan, polkovnik Karuna, ki je na vzhodu države oblikoval frakcijo Karuna. V spopadu obeh frakcij aprila 2004 je Karuna gladko izgubila in je razpadla. Vendar pa je v naslednjih letih prišlo do porasta nasilja med LTTE in vlado, tako da se je Karuna lahko ponovno okrepila ter tokrat stopila na stran vlade. Mirovni sporazum iz leta 2002 je bil praktično mrtev že leta 2005; LTTE ga je uradno prekinila 22. februarja 2007, vlada pa 2. januarja 2008 (Wikipedia, the free encyclopedia 2008d; Global Security 2006).

Od začetka vojne naj bi v spopadih umrlo najmanj 70.000 ljudi, vendar pa je študija Univerze v Washingtonu in Medicinske fakultete Harvard pokazala, da so te številke preskromne in da naj bi samo do leta 2002 umrlo najmanj 215.000 ljudi (Wikipedia, the free encyclopedia 2008d). V času relativnega miru od podpisa sporazuma do konca leta 2005 naj bi umrlo le okoli 130 ljudi, po ponovnem izbruhu nasilja leta 2005 pa naj bi do februarja 2007 umrlo skoraj 4000 ljudi (Ganguly 2007).

Glavni značilnosti vojne na Šri Lanki sta izvajanje nediskriminatornih zračnih in artilerijskih napadov šrilanške vojske ter gverilski način bojevanja LTTE z izvajanjem pogostih (samomorilskih) bombnih napadov v mestih, na avtobusih in drugih javnih prostorih. Poleg tega je LTTE znana tudi po visoki stopnji rekrutiranja in uporabe otrok v spopadih, medtem ko poročanj o uporabi otrok vojakov v šrilanški vojski zaenkrat ni. Predvsem območja oboroženih

¹¹⁷ Poleg Tamilcev (18%) prebivalstvo Šri Lanke tvorijo še večinski Singalci (74%), muslimani (7%) in potomci kolonialistov (1%). Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, summary or arbitrary executions, E/CN.4/1998/68/Add.2, 4.

spopadov ostajajo prizorišča obsežnih kršitev in zlorab človekovih pravic s strani vladnih sil, provladnih paravojaških sil in LTTE. Največ kršitev se zgodi v akcijah vladnih sil proti LTTE. Čeprav bi bilo neprimerno govoriti o sistematičnem kršenju človekovih pravic, so te kršitve tako številne, pogoste in resne, da je nemogoče govoriti le o sporadičnih, osamljenih kršitvah, za katere so odgovorni samo posamezniki.¹¹⁸

5.3.1 Pravica otrok do življenja

Pripadniki LTTE so 14. maja 1985 v mestu Anuradhapura ubili 146 singalskih moških, žensk in otrok. Ubijalski pohod so začeli z ugrabitvijo avtobusa, s katerim so se zapeljali do avtobusne postaje v mestu. Tam so začeli streljati v množico in ubili okoli 100 ljudi. Potem so se odpeljali do budističnega svetišča Sri Maha Bodhiya, kjer so ustrelili večje število menihov in nun, nazadnje pa so napadli še policijsko postajo (TIME 1985). 2. junija 1987 so pripadniki LTTE blizu vasi Aranthalawa ubili 35 ljudi: 31 budističnih menihov, večinoma mladih učencev in štiri civiliste. Incident se je zgodil, ko je okoli 20 oboroženih pripadnikov LTTE ugrabilo avtobus z menihi in ukazalo vozniku, naj zapelje v bližnji gozd. Tam so ugrabitelji z meči in strelnim orožjem napadli menihe; napad so preživeli štirje menihi (Wikipedia, the free encyclopedia 2008a).

29. aprila 1992 naj bi skupina policistov in pripadnikov paravojaških enot v vaseh Muthugal in Karapola ubila 89 tamilskih civilistov, med njimi 20 mladoletnikov. Napad naj bi bil povračilo za poboj 54 muslimanskih civilistov s strani LTTE le nekaj ur pred tem.¹¹⁹

6. maja 1995 so pripadniki šrilanške vojske v okrožju Trincomalee ubili pet muslimanskih civilistov, starih od dve pa do 70 let; 26. maja istega leta so pripadniki LTTE izvedli pokol v vasi Kallarawa, kjer je umrlo 42 singalskih moških, žensk in otrok; 9. julija pa je bilo v vladnem bombardiranju cerkve, v kateri se je trlo beguncev, ubitih več kot 100 ljudi, med njimi najmanj 13 dojenčkov (HRW 1995a).

¹¹⁸ Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, summary or arbitrary executions, E/CN.4/1998/68/Add.2, 9, 36.

¹¹⁹ Report by the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, E/CN.4/1993/46, 129.

V letalskem napadu vladnih sil na osrednjo šolo Nagarkoil 22. septembra 1995 je umrlo več kot 30 otrok, večje število jih je bilo ranjenih. 24 otrok je umrlo, ko je bomba padla na drevo, pod katerim so se skrivali, ostali pa so za posledicami napada umrli v naslednjih dneh. Skupaj je v incidentu sicer umrlo več kot 50 civilistov. Isti dan je artilerijska granata, ki je padla na hišo v Savanai, ubila štiri otroke, mlajše od 14 let (UTHR(J) 1995).

V povračilnem napadu oboroženih sil na civiliste v vasi Kumarapuram 11. februarja 1996 je umrlo sedem otrok, mlajših od 12 let. Napad se je zgodil pol ure potem, ko so pripadniki LTTE ubili dva vojaka šrilanške vojske.¹²⁰ Zelo znan je tudi primer posilstva in umora 18-letne Krishanthi Kumaraswamy septembra 1996. Kumaraswamyjevo so ustavili vojaki na kontrolni točki Chemmanai, jo posilili, umorili in zakopali. Kasneje so umorili tudi njenega 16-letnega brata, mater in soseda, ki so jo iskali (Botsford 1997).

Leta 1997 je Šri Lanka obiskal posebni poročevalec ZN. Vojaške oblasti so mu sporočile, da je bila neposredna posledica oboroženih spopadov na območju Jaffne v času od januarja do avgusta 1997 smrt 32 civilistov, med njimi 40 % žensk in otrok. Drugi viri so poročevalcu medtem povedali, da je zaradi artilerijskih napadov na civilna območja v istem času umrlo okoli 37 ljudi. Izmed otroških žrtev izstopata dve štiriletni deklici, ki sta umrli med obstreljevanjem kampa Kalmadu 24. aprila 1997 in kolonije v Kalladyju 24. avgusta 1997. Ob obisku je sicer posebni poročevalec izrazil predvsem zaskrbljenost nad »masakri in izvensodnimi, naglimi in samovoljnimi usmrtitvami med civilnim prebivalstvom, še posebej ženskami in otroci, ki so postali vseprisotna značilnost dnevnega življenja na Šri Lanki«. ¹²¹

25. januarja 1998 so se trije pripadniki LTTE s tovornjakom, polnim eksploziva, prebili do svetišča v Kandyju, kjer so ga razstrelili in pri tem ubili 10 civilistov, med drugim tudi dva otroka, stara dve in sedem let (AI 1998a). AI je poročal tudi, da so policisti in provladne paravojaške enote 1. februarja 1998 ubile tri najstnike. Incident se je zgodil, ko so pijani storilci v vasi Thampalakamam vdrli v hišo in odpeljali žrtve na bližnjo policijsko postajo, kjer so jih ustrelili (AI 1998b). Marca 1998 so vladne sile ustrelile komaj šestletno deklico. Incident se je

¹²⁰ Written statement submitted by the North-South XXI, E/CN.4/1998/NGO/123, 2.

¹²¹ Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, summary or arbitrary executions, E/CN.4/1998/68/Add.2, 6, 10, 36.

zgodil v vasi Kiran; storilci so deklici Peethamparam Sasikala ukazali naj steče stran, potem so jo ustrelili v hrbet.¹²²

18. septembra 1999 se je zgodil eden večjih pokolov singalskih civilistov s strani LTTE. V nočnem napadu so pripadniki LTTE vdrli v hiše v treh vaseh v okrožju Amparai in ubili več kot 50 ljudi. Večino žrtev naj bi napadalci pobili z mačetami in noži. Med mrtvimi naj bi bilo 10 otrok (AI 1999b; Wikipedia, the free encyclopedia 2008c). Med spopadom vladnih sil in LTTE 20. novembra v mestu Madhu na severu države je umrlo 37 civilistov, od tega 13 otrok, potem ko so na tamkajšnjo cerkev padle najmanj tri topovske granate. V cerkvi se je takrat nahajalo okoli 3000 ljudi, ki so iskali zatočišče pred spopadi LTTE in vladnih sil (AI 1999a).

24. maja 2000 je bilo ubitih šest civilistov, med njimi dva otroka. Civilisti so umrli, ko je med napadom LTTE na bližnje oporišče šrilanške vojske v bližini vasi Batticaloa na njihovo hišo padla granata (HRW 2001). Prav tako v maju so vladne sile v Batticaloi ustrelile 17 civilistov, od tega devet otrok. Napad naj bi bil povračilo za smrt treh policistov, ki jih je ubila podtaknjena bomba (AI 2001). Novembra istega leta so artilerijski napadi vladnih sil podrli več hiš severno od Batticaloe, ubili dvoletnega otroka in poškodovali 12 drugih (HRW 2002).

Aprila 2006 so domnevni pripadniki LTTE ustrelili osem singalskih moških, medtem ko so ti delali na svojih poljih blizu vasi Kalyanapura. Tri žrtve so bile stare le 16 let (Ross 2006: 4). 13. maja je bilo na otoku Keyts v Jaffni ubitih 13 tamilskih civilistov, med njimi dojenček in mlad otrok, v napadu blizu Mannarja 9. junija pa je umrla tamilska družina z dvema otrokoma (UN News Centre 2006a). V junijskem bombnem napadu LTTE na avtobus v Anuradhapuri je umrlo 67 civilistov, med njimi mnogo otrok. Bombni napad na avtomobil nekdanjega poslanca parlamenta 8. avgusta v Colombu je ubil triletno deklico, ki se je v času eksplozije nahajala v bližini (Ross 2006: 6).

14. avgusta istega leta so medtem šrilanške letalske sile odvrgele okoli 12 bomb na nekdanji otroški dom v Vallipulamu na ozemlju LTTE. Kmalu po napadu so na mesto prispeli uslužbenci UNICEF-a, kjer so jim pokazali trupla 19 žensk, starih od 16 do 18 let. Na seznamu, ki so ga

¹²² Written statement submitted by the North-South XXI, E/CN.4/1998/NGO/123, 2.

pripravili ravnatelji lokalnih šol, je bilo medtem zapisanih 51 imen mladih žensk in deklet, ki naj bi bile ubite v napadu (Ross 2006: 31).

8. novembra 2006 se je zgodil eden večjih napadov šrilanške vojske na civiliste, ki so bivali v šoli Vigneshwara Vidyalayam v Kathiravelliju. Na območju šole je v času napada bivalo okoli 2000 notranje razseljenih ljudi, HRW je opravil pogovore z 12 pričami. Vse priče so potrdile, da v času napada in pred njim na območju ni bilo pripadnikov LTTE in da je bil napad popolnoma nepričakovan. Ena izmed preživelih je za HRW povedala, da sta se njen šestletni sin in triletna hčer kopala v vodnjaku, ko je v bližini eksplodirala granata. Oba otroka sta bila hudo ranjena, hčer je kasneje v bolnišnici Vaharai umrla. V napadu je sicer umrlo 67 ljudi, med njimi mnogo otrok. Po podatkih bližnjih bolnišnic, ki jih je pridobil HRW, je bilo v napadu ranjenih 47 ljudi (23 je bilo mlajših od 18 let, najmlajši je bil star le leto) (Hogg in Abrahams 2007: 37-41). Podoben napad je LTTE izvedla 7. decembra, ko je bombardirala šolo v vasi Kallar in pri tem ubila enega ter ranila 10 osnovnošolcev (UN News Centre 2006b).

2. januarja 2007 so šrilanške letalske sile bombardirale obalno vas Illupaikadavai pod nadzorom LTTE. Po navedbah Urada ZN za usklajevanje humanitarnih aktivnosti je bilo v napadu ubitih najmanj 14 ljudi, med njimi nekaj otrok, najmanj 35 pa je bilo ranjenih (UN News Centre 2007). V artilerijskem napadu v Batticaloi 2. marca je umrlo 8 civilistov, med njimi dva otroka. Preživela priča je povedala, da so sedeli za mizo in jedli večerjo, ko je v hišo priletela granata. Pričin nečak je umrl na mestu, hčer je bila hudo poškodovana (AI 2007). V bombnem napadu na kombi na cesti med mestoma Thunukkai in Kokkaavil 27. novembra 2007 je bilo ubitih 11 civilistov, med njimi sedem osnovnošolskih otrok. Vlada in LTTE sta za napad krivili druga drugo (HRW 2007). V podobnem napadu na avtobus v bližini cerkve v Madhuju je bilo 29. januarja 2008 ubitih 11 osnovnošolskih otrok. Tudi v tem primeru sta vlada in LTTE krivdo za napad valili druga na drugo (AI 2008b). Prav tako neznani storilci so 11. julija med streljanjem na avtobus v Buttali ubili dve ženski in 12-letnega otroka (AI 2008a).

5.3.2 Otroci vojaki

5.3.2.1 Rekrutiranje s strani vladnih sil

Vladna stran oziroma šrilanška vojska v spopadu na Šri Lanki ne uporablja otrok vojakov, so pa nekatere provladne skupine v preteklosti (EPRLF, PLOTE in TELO) in danes (Karuna) dokazano uporabljale otroke vojake. Skupine EPRLF, PLOTE in TELO so se v 80-ih letih borile proti vladi, kasneje pa so zamenjale stran. Koalicija je v poročilu iz leta 2001 navedla, da politika teh skupin do rekrutiranja otrok ni znana, vendar dodala, da obstajajo posamezna poročila o rekrutiranju otrok, starih od 14 pa do 17 let (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2001: 398). EPRLF in TELO sta v 90-ih letih izginili s prizorišča, medtem ko se je PLOTE obdržala. PLOTE naj bi leta 2001 v okolici Vavuniye rekrutirala nekaj otrok, starih komaj 12 let, policijska preiskava je našla tri otroke, ki so bili vrnjeni družinam. Od podpisa sporazuma 2002 ni bilo več poročanj o rekrutiranju otrok s strani te skupine (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2004: 207).

Karuna je imela ob odcepitvi od LTTE marca 2004 v svojih vrstah približno 2000 otrok vojakov. Ob porazu v medsebojnem spopadu aprila je vodstvo frakcije vse otroke izpustilo in jih pozvalo, naj se vrnejo domov (Abrahams in Becker 2007: 18). Frakcija je mirovala vse do sredine 2006, ko so se spopadi med LTTE in vlado zaostri, potem pa je začela ponovno krepiti svoje vrste, s čimer je naraslo tudi število otrok vojakov v njenih vrstah. Junija 2006 je število rekrutiranj v Karuno skokovito naraslo, saj je UNICEF zabeležil več kot 40 primerov. Trend se je nadaljeval tudi v naslednjih mesecih: avgusta 50 primerov, od septembra do decembra pa še 84. Vse skupaj je Karuna v letu 2006 rekrutirala najmanj 208 otrok, od tega sta bila dva stara manj kot 12, osem manj kot 14, 59 manj kot 16 in 109 manj kot 18 let (Abrahams in Becker 2007: 23, 28, 33). Do 31. avgusta 2007 je medtem Karuna rekrutirala dodatnih 165 otrok, okoli četrtno mlajših od 15 let.¹²³ Po najnovejši podatkih UNICEF-a (julij 2008) je v vrstah Karune 127 otrok vojakov (UNICEF 2008), vendar so te številke nekajkrat prenizke, saj so všteti le tisti primeri, ki so prijavljeni. Pri spremljanju rekrutiranja v LTTE se je tako izkazalo, da uradna statistika zajame le okoli tretjino vseh rekrutiranih otrok (Abrahams in Becker 2007: 75).

¹²³ Report of the Secretary-General on children and armed conflict in Sri Lanka, S/2007/758, 8.

Rekrutiranje otrok je bilo po navedbah prič skoraj vedno prisilno. Pripadniki Karune so otroke rekrutirali po šolah, na poti v šolo, po kampih za razseljene pa tudi neposredno po domovih. Včasih so prihajali podnevi, včasih ponoči. Otroke so potem poslali v lokalne urade političnega krila Karune - TMVP, po nekaj dneh pa so jih prepeljali v taborišča na vzhodu otoka. Eden izmed šrilanških humanitarnih delavcev je za HRW povedal, da je videl pet taborišč Karune; tri v Mutugalli, eno v Madurrangali in eno v Karopoli (Abrahams in Becker 2007: 30). Da so otroci deležni vojaškega urjenja in da so nekateri bili tudi udeleženi v spopadih, so potrdili nekateri sorodniki, ki so uspeli obiskati svoje otroke. Oče enega izmed otrok v Karopoli je za HRW dejal, da je bil njegov sin ranjen v spopadu: »Njegovo uho in noga sta bila črna. Povedal je (sin), da je med spopadom blizu njega eksplodirala mina in da je bil njegov prijatelj poleg ubit, on pa ranjen.« Mati enega izmed otrok, ki je bil ugrabljen junija 2006, je medtem povedala, da je oktobra istega leta dobila pismo TMVP, da je njen sin umrl v boju (Abrahams in Becker 2007: 25-26).

Da je rekrutiranje potekalo z blagoslovom oblasti, so potrdile številne priče. 15 izmed 20 družin, s katerimi je HRW oktobra 2006 opravila pogovor, je dejalo, da so incident prijavili policiji. V vseh primerih je policija napravila zapisnik, vendar pa v nobenem po mnenju družin ni opravila temeljite preiskave in v nobenem ni zagotovila vrnitev otroka. »Policiji smo dejali, da je odgovorna Karuna. Od takrat nismo slišali od njih nič,« je povedala mati enega izmed ugrabljenih otrok. Spet druga je dejala, da so na policiji naravnost povedali, da ne bodo storili nič: »Naredili bomo zapisnik, vendar jih ne bomo iskali« (Abrahams in Becker 2007: 33-34).

Prebivalci vzhodnega dela Šri Lanke so sodelovanje vojske s Karuno pri ugrabitvah označili za dejstvo. Za HRW so potrdili, da so večkrat videli pripadnike Karune sodelovati z vojaki in policijo na kontrolnih točkah in da se lahko pripadniki Karune svobodno gibljejo po ozemlju pod nadzorom vlade, včasih celo v oblačilih vojske. Tudi predstavniki mednarodnih organizacij so bili glede tega jasni. »Že nekaj časa vemo, da obstaja določeno sodelovanje med nekaterimi elementi varnostnih sil in frakcije Karuna,« je novembra 2006 za HRW dejal en predstavnik, medtem ko je drug dejal, da se rekrutiranje dogaja »odkrito in brez kakršnihkoli posledic« ter da je »nepojmljivo«, da vlada trdi, da ne ve, kaj se dogaja. Prav tako novembra je Šri Lanko obiskal

svetovalec posebnega predstavnika ZN za otroke in oborožen spopad Allan Rock. Dejal je, da je njegova misija odkrila trdne dokaze, da določeni elementi vladnih sil podpirajo in včasih celo sodelujejo pri rekrutiranju otrok s strani Karune. Trditve o medsebojnem sodelovanju sta sicer ostro zavrnila šrilanški minister za zunanje zadeve Mangala Samaraweera in vojska, povezavo pa je zanikal tudi polkovnik Karuna, ki je za HRW dejal, da skupina ne sodeluje z vojsko in vojska ne sodeluje s skupino (Abrahams in Becker 2007: 35, 42-43).

5.3.2.2 Rekrutiranje s strani LTTE

LTTE je skozi celoten čas vojne na Šri Lanki rekrutirala otroke vojake, vendar je šele oktobra leta 1987, ko se je spopadla z enotami IPKF, ta praksa postala množična (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2001: 399). LTTE je rekrutirala tako dečke kot deklice, ki so v začetku tvorili t.i. »Otroško Brigado« (Baby Brigade), in jih redno pošiljala v boje. V vojaški operaciji proti vladnemu vojaškemu kompleksu Elephant Pass leta 1991 naj bi LTTE množično uporabila pripadnike »Otroške Brigade«. V operaciji je umrlo približno 550 ljudi, večinoma otrok. V podobno veliki operaciji LTTE proti štirim vladnim vojaškim oporiščem julija 1995 je bilo ubitih več sto borcev LTTE, med katerimi je bilo po navedbah vojske mnogo mladih dečkov in deklic. Raziskave o smrtih vojakov LTTE v bojih v 90-ih letih so sicer pokazale, da je bilo 40 do 60 odstotkov žrtev otrok, mlajših od 18 let, nekateri so bili stari le 13 (Becker 2004: 5-6; HRW 1996).

Maja 1998 je vodstvo LTTE posebnemu odposlancu ZN za otroke in oborožen spopad zagotovilo, da v spopadu ne bodo uporabljali otrok, mlajših od 18 let, in da ne bodo rekrutirali mlajših od 17. V nasprotju z obljubo je AI pridobil pamflet iz junija 1999, ki je po šolah v Batticaloi vabil ljudi, naj se pridružijo LTTE. Na pamfletu ni bila navedena nikakršna starostna omejitev. Prav tako je AI zabeležil primer 13-letnika iz Mutturja, ki je bil v LTTE rekrutiran februarja 1999 (AI 2000). HRW je medtem poročal, da je LTTE aprila 1999 uvedel prakso vpoklica vseh prebivalcev nekaterih območij na severu države; starejši naj bi služili predvsem kot varnostniki v vaseh, mlajše pa naj bi vodstvo pošiljalo na fronto v bojne enote (HRW 2000a).

AI in HRW sta tudi v letih 2000 in 2001 poročala o številnih rekrutiranjih otrok. Aprila 2000 je LTTE po poročanju HRW začel z zelo agresivno kampanjo rekrutiranja po šolah in kampih za razseljene v Vanniju. Ponekod so rekrutirali otroke, stare komaj 10 let (HRW 2001a). AI je medtem poročal, da je LTTE zelo okrepil rekrutiranje po intenzivnih spopadih maja 2000 v Jaffni. Rekrutirali so otroke, stare komaj 12 let (AI 2001). Leta 2001 so predstavniki različnih organizacij prav tako poročali o številnih rekrutiranjih, pri čemer so opozorili, da se LTTE vedno bolj zateka k izsiljevanju in grožnjam družinam, ki se upirajo. Takšno prakso je v septembrskem poročilu VS ZN obsodil tudi generalni sekretar ZN Annan, ki je dejal, da otroci ostajajo tarča rekrutiranja kljub nasprotnim obljubam LTTE (HRW 2002b).

Februarja 2002 sta vlada in LTTE podpisali sporazum o prekinitvi ognja, v katerem je bilo dogovorjeno tudi, da bo LTTE prenehala z rekrutiranjem otrok. Kljub temu je UNICEF do novembra 2004 dokumentiral 3516 primerov novih rekrutiranj, pri čemer je opozoril, da je realna številka še višja, saj mnogi starši primerov iz takšnih ali drugačnih razlogov ne prijavijo. To so potrdile tudi statistike izpuščenih oziroma pobeglih otrok vojakov, saj jih je bila samo četrtnina predhodno zabeležena v podatkovnih bazah UNICEF-a. S podpisom premirja se je povečalo tudi število prisilnih rekrutiranj. V pogovoru za HRW je vodja Državne oblasti za zaščito otrok Harendra de Silva dejal, da se ljudje zaradi premirja ne čutijo več ogroženi in zato ne vidijo razloga, da bi prostovoljno vključevali otroke v LTTE. Kot je ugotovil de Silva, je v letu 1994 na vsakega prisilno rekrutiranega otroka prišlo 19 prostovoljcev, medtem ko je bila situacija v letu 2004 ravno obratna (Becker 2004: 15-16).

HRW je opravil vrsto pogovorov z nekdanjimi otroci vojaki, ki so bili prisilno rekrutirani.¹²⁴ Ena izmed deklic je za HRW povedala, da je bila prisilno rekrutirana leta 2002, ko je bila stara 15 let. Dejala je, da je LTTE poslala vsem hišam v vasi pismo, da morajo prispevati po enega otroka. Njeni starši in še nekateri drugi so poziv ignorirali, zato je LTTE skupino 15 otrok, ki so vsi bili stari okoli 15 let, enostavno ugrabila na poti iz šole. Druga deklica je povedala, da so jo ugrabili, ko je bila stara 12 let. LTTE je prišla sredi noči in jo hotela odpeljati, vendar so se starši uprli. LTTE je potem zagrozila, da jih bodo vse pretepli, zato je deklica raje odšla z LTTE. Še ena izmed nekdanjih vojakinj je povedala, da so njenega brata ugrabili leta 2001, ko je bil star 14 let,

¹²⁴ Vsi pogovori so na voljo v Becker (2004).

njo so ugrabili dve leti kasneje, ko je bila stara komaj 13 let. Nekateri izmed otrok so se LTTE priključili prostovoljno. Eni so se priključili zaradi denarja, drugi zato, ker niso imeli družine, spet tretji, ker so bili v preteklosti žrtve nasilja vladnih sil, itd. Ena izmed deklic je dejala, da se je pri 13-ih letih LTTE pridružila zato, ker je hotela biti kot ostale deklice, ki so se pridružile in o tem govorile po vasi. Mati deklice, ki se je pridružila pri 14-ih, pa je dejala, da so bili po smrti očeta brez denarja in hrane, zato se je deklica pridružila LTTE brez njene vednosti (Becker 2004: 17-21).

Največji primer izpustitve in hkrati ponovne rekrutacije otrok vojakov se je zgodil po spopadu in porazu frakcije Karuna z LTTE aprila 2004. Takrat je polkovnik Karuna razpustil večino sil in poslal otroke domov. Do začetka avgusta je UNICEF dokumentiral vrnitev okoli 1800 otrok. Vendar ni trajalo dolgo, da je LTTE začel rekrutirati otroke, ki jih je Karuna izpustil. Med aprilom in avgustom je UNICEF zabeležil skoraj 100 primerov ponovnih rekrutiranj, medtem ko so lokalni prebivalci za HRW povedali, da je LTTE ponovno rekrutirala tretjino ali več otrok. Prebivalec vasi severno od Valechennaija je povedal, da se je v njegovo vas vrnilo 10 otrok in da so jih polovico ponovno odpeljali. Stari so bili med 12 in 15 let (Becker 2004: 38-39).

Trend rekrutiranja otrok se je nadaljeval tudi v letih 2005 – 2008. Zaradi tsunamija, ki je prizadel Šri Lanko decembra 2004 je bilo rekrutiranja v prvi polovici 2005 manj, vendar pa se je zato znatno povečalo v drugi polovici leta. Tako je UNICEF julija leta 2005 zabeležil 139 primerov, kar je največ po koncu leta 2003. V prvih devetih mesecih 2005 je sicer zabeležil 483 primerov rekrutiranj (HRW 2006b). V obdobju od novembra 2005 do oktobra 2006 je UNICEF zabeležil 541 primerov rekrutiranj, od tega je bilo 66 otrok ponovno rekrutiranih. Izmed teh je 68 odstotkov bilo dečkov, 32 deklic. Povprečna starost rekrutiranih otrok je bila 16 let, 92 otrok pa je bilo v času rekrutiranja mlajših od 15 let.¹²⁵ V obdobju od novembra 2006 do avgusta 2007 je UNICEF zabeležil 262 rekrutiranj, od tega 32 ponovnih. Glede na prejšnje leto je to pomenilo znatno zmanjšanje, čeprav je potrebno opozoriti, da se je konflikt v tem obdobju zaostрил in da je možno, da je upadlo samo število prijav, ne pa tudi dejanskih rekrutiranj. Izmed rekrutiranih je bilo 73 odstotkov dečkov in 27 deklic, povprečna starost je bila 16 let, mlajših od 15 let pa je bilo ob rekrutiranju 33 otrok. Na podlagi podatkov UNICEF-a, se povprečna starost rekrutiranih

¹²⁵ Report of the Secretary-General on children and armed conflict in Sri Lanka, S/2006/1006, 4-7.

otrok giblje okoli 16-ih let že od leta 2004 dalje; v letih 2002 in 2003 je bila povprečna starost rekrutov 15 let, v letu 2001 pa 14.¹²⁶

Vse skupaj je LTTE po uradnih podatkih UNICEF-a¹²⁷ do 31. decembra 2007 rekrutirala 6248 otrok (HRW 2008). Od tega jih je po podatkih iz 31. julija 2008 1416 še vedno v vrstah LTTE (UNICEF 2008). Pri tem je potrebno še enkrat poudariti, da uradna statistika zajame le okoli tretjino vseh rekrutiranj (Abrahams in Becker 2007: 75).

¹²⁶ Report of the Secretary-General on children and armed conflict in Sri Lanka, S/2007/758, 8, 3-6.

¹²⁷ UNICEF je statistiko začel voditi konec leta 2002.

6. Sklep

V diplomski nalogi sem si zadal cilj preveriti, ali mednarodno pravo učinkovito ščiti otroke pred nevarnostmi, ki jih prinašajo nemednarodni oboroženi spopadi. V ta namen sem postavil dve hipotezi:

- mednarodno pravo otrokom na podlagi njihovega statusa posebej ranljive in deprivilegirane skupine nudi posebno zaščito in priznava dodatne pravice;
- v spopadih v Burundiju, Sudanu in na Šri Lanki je prihajalo do sistematičnega kršenja pravice otrok do življenja in prepovedi rekrutiranja otrok v oborožene sile ali skupine.

Na podlagi analize relevantnih dokumentov mednarodnega prava v prvem delu naloge lahko prvo hipotezo potrdim. Pokazalo se je, da mednarodna skupnost razume otroka kot fizično in psihično neenakopravnega napram ostalim družbenim skupinam in mu kot takemu zato pripadajo posebna zaščita in dodatne pravice. Takšno stališče je razvidno iz številnih v nalogi obravnavanih mednarodnih dokumentov, ki se nanašajo na najrazličnejša področja družbenega življenja. V odnosu do obeh področij, ki sem ju v nalogi še posebej natančno obravnaval – pravica do življenja in zaščita pred rekrutiranjem v oborožene sile ali skupine, poseben položaj otrok v enem primeru ni tako izstopajoč, medtem ko v drugem ne bi mogel biti bolj. Glede pravice do življenja (v najožjem smislu in v kontekstu oboroženega spopada) mednarodno pravo ne dela znatnih razlik med otroci in ostalimi člani družbe, vsem pripada (na papirju) najvišja stopnja zaščite pred nevarnostmi spopadov, ki jo pravo premore. Ravno nasprotno velja za področje rekrutiranja v oborožene sile ali skupine in sodelovanja v spopadih. Otroci so na tem področju deležni zaščite, ki je ne premore nobena druga skupina – najnovejši standardi (Izbirni protokol, ILO 182) skoraj v celoti prepovedujejo rekrutiranje in uporabljanje v spopadih otrok, mlajših od 18 let.

Otrokom torej na nekaterih področjih pripada enaka, na drugih pa znatno višja stopnja zaščite kot ostalim, ki so se znašli v središču oboroženega spopada. V kolikšni meri se ta poseben status in dodatna zaščita na papirju odsevata v realnosti, pa sem preverjal z drugo hipotezo. V analizi izbranih nemednarodnih oboroženih spopadov sem na žalost potrdil domnevo, da je prihajalo (in še prihaja) do sistematičnega kršenja pravic otrok. V vseh treh spopadih je bilo najbolj izrazito in očitno kršenje prepovedi rekrutiranja in uporabljanja otrok v oboroženem spopadu. V Burundiju

je bila značilna uporaba otrok, mlajših od 15 let, imenovanih »doriya«. V Sudanu sta tako vladna kot uporniška stran organizirano rekrutirali otroke v svoje vrste. Obe strani sta vzpostavljali številne kampe za otroke (vlada oziroma provladna PDF t.i. »mirovne kampe«, SPLA/M pa kampe za izobraževanje), iz katerih so nabirali otroke za svoje potrebe. Še najbolj očitno je bilo kršenje pravil o rekrutiranju otrok na Šri Lanki. Uporniška skupina LTTE, zloglasna uporabnica otrok vojakov, je na območju pod svojim nadzorom zelo očitno kršila vsa možna pravila. Tako je na primer leta 2001 povprečna starost rekrutov znašala 14 let. Rekrutiranje je bilo pogosto prisilno in javno – LTTE je po vaseh redno pošiljala razglase, da morajo družine prispevati otroka »za cilj«. Rekrutiranje otrok, mlajših od 15 let, je prepovedano tako v II. Protokolu kot v CRC, Izbirni protokol pa to mejo dviguje za uporniške skupine celo na 18 let.

Glede pravice do življenja je v Burundiju in Sudanu nedvomno šlo za načrtno in široko razširjeno kršenje te pravice v vseh pogledih. Otroci so bili tarča neposrednih napadov (pokoli civilistov po vaseh, ki niso imeli nikakršne povezave s spopadi) ali pa so bili žrtve nediskriminatornih napadov (številni letalski napadi na domnevne vojaške tarče, ki pa so večinoma prizadele tudi/predvsem civilno prebivalstvo). Za oba spopada je bilo značilno tudi načrtno ubijanje po etničnih linijah, pri čemer ni bilo prizaneseno nikomur, ne otrokom ne ostarelim. Najbolje je stanje v enem izmed poročil opisal posebni poročevalec za Burundi, ki je dejal, da gre pri vsem skupaj bolj za vojno proti državljanom kot državljansko vojno.¹²⁸ Posebni poročevalci ZN za Sudan in Burundi so sicer v svojih poročilih nenehno opozarjali mednarodno skupnost na očitne kršitve HRL in IHL s strani vladnih sil kot tudi uporniških skupin in hkrati pozivali vpletene strani, naj nemudoma prenehajo s takšnimi dejanji in privedejo odgovorne pred sodišča.¹²⁹ Tudi VS ZN je glede Burundija v več resolucijah izrazil veliko zaskrbljenost nad izvajanjem vseh vrst nasilja nad civilisti in nad poročili, da so se v državi izvajale sistematične,

¹²⁸ Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/2002/49, 6.

¹²⁹ Initial report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1996/16, 25, 34; Initial report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1996/16/Add.1, 9; Second report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/1997/12, 4-5, 23; Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, E/CN.4/2003/45, 21-22; Report on the human rights situation in Burundi submitted by the independent expert, Akich Okola, E/CN.4/2005/118, 8; Interim report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur, A/52/505, 20-21; Interim report on the human rights situation in Burundi, A/58/448, 20; Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1994/48, 37; Interim report on the situation of human rights in the Sudan, A/48/601, 26-27; Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan, E/CN.4/1998/66, 21-22.

široko razširjene in očitne kršitve IHL in HRL. VS ZN je hkrati obsodil takšna dejanja in pozval vse vpletene strani, naj takoj prenehajo z izvajanjem le-teh.¹³⁰ Zanimivo je, da VS ZN do junija 2004 ni sprejel nobene resolucije o Sudanu, v kateri bi obsodil ali kakorkoli drugače opozoril na očitne kršitve. Šele v resoluciji 1547 (2004) je obsodil kršitve IHL in HRL s strani vseh vpletenih.¹³¹ Pred tem je predvsem GS ZN v več resolucijah izrazila zaskrbljenost oziroma obsodila kršitve HRL in IHL ter pozvala vpletene strani, naj nemudoma prenehajo s takšnimi dejanji.¹³²

Tudi v spopadu na Šri Lanki je prihajalo do številnih kršitev pravice otrok do življenja – otroci so bili tarče neposrednih in nediskriminatorskih napadov. Vendar je bilo teh poročanj mnogo manj, kot pa v primeru Burundija in Sudana. Zaradi tega ne morem z gotovostjo trditi, da je šlo (oziroma da gre) za sistematično kršenje pravice do življenja. Posebni poročevalec ZN je tako leta 1998 dejal, da je nemogoče govoriti le o sporadičnih, osamljenih kršitvah, za katere so odgovorni samo posamezniki, a dodal, da tudi ne moremo govoriti o sistematičnem kršenju pravic.¹³³ Vseeno pa moram izpostaviti, da so se spopadi in napadi (razen terorističnih napadov) v Šri Lanki dogajali na dokaj omejenem območju na severu in vzhodu države, zato je skoraj nemogoče trditi, da de facto oblasti niso vsaj do neke mere vedele za kršitve.

Na podlagi zgoraj napisanega lahko podam tudi odgovor na vprašanje, ki sem si ga zastavil na začetku pisanja naloge. Ali mednarodno pravo učinkovito ščiti pravice otrok v času nemednarodnega oboroženega spopada? Odgovor je lahko samo eden: NE!

Ob tem odgovoru se takoj postavlja vprašanje, kje leži vzrok. Ali je težava v nezadostnih pravilih HRL in IHL ali pa v izvajanju obstoječih pravil? Mislim, da sem s potrditvijo obeh hipotez jasno pokazal, da obstaja zelo velika razlika med tem, kar je napisano v raznih dokumentih, in med tem, kar se dogaja na terenu. V prvem delu naloge sem predstavil obstoj številnih pravil, ki ščitijo otroke pred nevarnostmi, ki so posledica nemednarodnega oboroženega spopada, v

¹³⁰ Resolucija VS ZN 1012 (1995), 2; Resolucija VS ZN 1049 (1996), 2; Resolucija VS ZN 1286 (2000), 2; Resolucija VS ZN 1545 (2004), 2; Resolucija VS ZN 1577 (2004), 2; Resolucija VS ZN 1602 (2005), 2.

¹³¹ Resolucija VS ZN 1547 (2004), 1.

¹³² Resolucija GS ZN 48/147, 2-3; Resolucija GS ZN 49/198, 2-4; Resolucija GS ZN 52/140, 2-4; Resolucija GS ZN 54/182, 3-4; Resolucija GS ZN 56/175, 3, 5.

¹³³ Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, summary or arbitrary executions, E/CN.4/1998/68/Add.2, 9, 36.

drugem pa sem dokazal, da se na območjih teh spopadov ta pravila eklatantno kršijo. Jedro problema torej leži v popolnem zanemarjanju pravil mednarodnega prava, ki urejajo vodenje nemednarodnih oboroženih spopadov. Jasno je, da se pravila ne upoštevajo, če ni sredstev za njihovo uveljavljanje oziroma sredstev za sankcioniranje njihovih kršitev. Primarno odgovornost za uveljavljanje pravil IHL dokumenti nalagajo državam pogodbenicam samim. ŽK in I. Protokol nalagajo državam dolžnost, da morajo sprejeti zakone, ki omogočajo kaznovanje hujših kršitev teh dokumentov (»grave breaches«), prav tako jim nalagajo dolžnost preprečevati vse ostale kršitve. Nasprotno pa niti 3. člen ŽK niti II. Protokol ne predvidevata izrecno kazenske odgovornosti za kršitve njunih pravil, niti ne obstaja zahteva po preganjanju teh dejanj s strani vseh držav, kot to velja za hujše kršitve (Griffin 2000). Vprašanje je, ali bi tudi ob podobnih obveznostih za preganjanje kršitev 3. člena ŽK in II. Protokola obstajala volja držav, da pred roko pravice postavi »svoje« (sojenje poraženim verjetno ni problem).

Velik napredek pri uveljavljanju pravil nemednarodnih oboroženih spopadov je bil storjen z ustanovitvijo ICTY in ICTR, ki sta utrla pot sprejetju Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC). Predvsem praksa ICTY je odigrala pomembno vlogo pri izboljšanju zaščite v nemednarodnih oboroženih spopadih, saj je po eni strani razširila obseg pravil, ki veljajo v teh spopadih, po drugi strani pa je potrdila, da so kršitelji teh pravil kazensko odgovorni. Ustanovitev stalnega kazenskega sodišča je bil logični naslednji korak (po ustanovitvi dveh ad hoc sodišč), s katerim je mednarodna skupnost začela počasi zategovati zanko okoli kršiteljev mednarodnega prava v oboroženih spopadih. Vendar pa je potrebno opozoriti, da ICC nikoli ne bo mogel sam opraviti z vsemi kršitelji in da primarna odgovornost za preganjanje in kaznovanje še vedno ostaja na državah. In šele ko bo sleherna država sprejela odgovornost in se zavezala k doslednemu preganjanju vojnih zločincev, bo mogoče govoriti o sistemu, ki ne pozna nekaznovanosti (Griffin 2000).

Ali bo ICC dejansko prinesel zelen učinek, se bo pokazalo v prihodnosti, vsaj po mojem mnenju pa bo zapolnil zelo pomembno vrzel v mednarodnem pravu, ki je omogočalo kršiteljem, da brez strahu pred morebitnimi posledicami izvajajo grozljive zločine. In prav ta strah pred posledicami je zaenkrat edina stvar (vsaj dokler človeštvo ne bo doseglo stopnje razvoja, na kateri bo spoštovanje človekovih pravic temeljno vodilo slehernega posameznika), ki otroke varuje pred

kršitvami njihovih pravic. Uspešno sankcioniranje kršiteljev v sedanjosti s strani ICC bo tako hkrati okrepilo tudi preventivno delovanje mednarodnega prava v prihodnosti, kar je tudi njegov osnovni namen in cilj, ali kot je ob neki priložnosti dejal David J. Scheffer (1999): »To so žrtve, za katere uveljavitev mednarodnega humanitarnega prava po grozljivih zločinih, ki niso le zgodovinski pojav, ampak tudi resničnost današnjega časa, ne pomeni veliko.«

7. Literatura

Samostojne publikacije ter članki v strokovnih revijah in zbornikih

1. Ang, Fiona (2005): *Article 38. Children in armed conflicts*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
2. Bueren, Geraldine Van (1998): *The International law on the rights of the child*. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.
3. Clapham, Andrew (2006): *Human rights obligations of non-state actors*. Oxford (UK), New York: Oxford University Press.
4. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2001): *Global Report On Child Soldiers*. Dostopno na <http://www.child-soldiers.org/document/get?id=1262> (5. september 2008).
5. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2004): *Child Soldiers Global Report 2004*. Dostopno na <http://www.child-soldiers.org/document/get?id=966> (5. september 2008).
6. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2008): *Child Soldiers Global Report 2008*. Dostopno na http://www.childsoldiersglobalreport.org/files/country_pdfs/FINAL_2008_Global_Report.pdf (5. september 2008).
7. Dernovšček, Andrej (1997): *Zaščita otrokovih pravic v mednarodni skupnosti*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Detrick, Sharon (1999) : *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.
9. Freeman, Michael D. A. (1992): The Limits of Children's Rights. V Michael D. A. Freeman (ur.) in Philip Veerman (ur.): *The ideologies of children's rights*, 29-46. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.
10. Gardam, Judith Gail (2005): *Necessity, proportionality, and the use of force by states*. Cambridge (UK), New York : Cambridge University Press.
11. Griffin, Mary (2002): Ending the impunity of perpetrators of human rights atrocities: A major challenge for international law in the 21st century. *International Review of the Red Cross* (838), 369-389.

12. Grover, Sonja (2004): On Recognizing Children's Universal Rights: What Needs to Change in the Convention on the Rights of the Child. *The International Journal of Children's Rights* 12(3), 259–271.
13. Henckaerts, Jean-Marie, Louise Doswald-Beck, Carolin Alvermann, Knut Dörmann in Baptiste Rolfe (2005): *Customary international humanitarian law, Vol. 1, Rules*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Jan, Jerca (2003): *Otroci vojaki v državah v razvoju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Kalshoven, Frits in Liesbeth Zegveld (2001): *Constraints on the waging of war: an introduction to international humanitarian law*. Third Edition. Geneva: International Committee of the Red Cross.
16. Klopčič, Vera (1992): Mednarodnopravno varstvo otrokovih pravic. V Alenka Šelih (ur.): *Pravni vidiki otrokovih pravic*, 41-52. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
17. Krill, Francoise (1992): The Protection of Children In Armed Conflicts. V Michael D. A. Freeman (ur.) in Philip Veerman (ur.): *The ideologies of children's rights*, 347-356. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.
18. Kuper, Jenny (1997): *International law concerning child civilian in armed conflict*. Oxford: Clarendon Press.
19. Moir, Lindsay (2002): *The law of internal armed conflict*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
20. Nowak, Manfred (1993): *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR commentary*. Kehl, Strasbourg, Arlington: N.P. Engel.
21. Nowak, Manfred (2005): *Article 6. The right to life, survival and development*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
22. Perna, Laura (2006): *The formation of the treaty law of non-international armed conflicts*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
23. Pictet, Jean S. in Oscar M. Uhler (1994): *Geneva convention IV: relative to the protection of civilian persons in time of war: commentary*. Geneva: International committee of the Red Cross.
24. Pilloud, Claude, Jean de Preux, Yves Sandoz, Bruno Zimmerman, Philippe Eberlin, Hans-Peter Gasser, Claude Wenger (Protocol I); Philippe Eberlin (Annex I); Sylvie-Stoyanka

- Junod (Protocol II) (1987): *Commentary on the additional protocols of 8 June 1977 to the Geneva conventions of 12 August 1949*. Geneva: International committee of the Red Cross.
25. Sassòli, Marco, Antoine A. Bouvier, Laura M. Olson, Nicolas A. Dupic in Lina Milner (1999): *How does law protect in war: cases, documents, and teaching materials on contemporary practice in international humanitarian law*. Geneva: International committee of the Red Cross.
26. Škrk, Mirjam (1992): Mednarodnopravna zaščita otrok v oboroženih spopadih in izjemnih razmerah. V Alenka Šelih (ur.): *Pravni vidiki otrokovih pravic*, 53-63. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
27. Zegveld, Liesbeth (2003): *Accountability of armed opposition groups in international law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dokumenti

1. *Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev*, 27. junij 1981. Dostopno na <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/List/African%20Charter%20on%20Human%20and%20Peoples%20Rights.pdf> (5. september 2008).
2. *Afriška listina o pravicah in zaščiti otrok*, 11. julij 1990. Dostopno na <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/A.%20C.%20ON%20THE%20RIGHT%20AND%20WELF%20OF%20CHILD.pdf> (5. september 2008).
3. *Ameriška konvencija o človekovih pravicah*, 22. november 1969. Dostopno na <http://www.cidh.oas.org/Basicos/English/Basic3.American%20Convention.htm> (5. september 2008).
4. *Compilation of general comments and general recommendations adopted by human rights treaty bodies*, HRI/GEN/1/Rev.7. Dostopno na [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/\\$FILE/G0441302.pdf](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/$FILE/G0441302.pdf) (5. september 2008).
5. *Deklaracija o otrokovih pravicah*, razglašena z resolucijo Generalne skupščine 1386 (XIV), 20. novembra 1959. Dostopno na <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/25.htm> (5. september 2008).

6. *Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I)*, 8. junij 1977. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument> (5. september 2008).
7. *Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev oboroženih spopadov, ki nimajo mednarodnega značaja (Protokol II)*, 8. junij 1977. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/475?OpenDocument> (7. marec 2008).
8. *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, 4. november 1950. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=108#c73> (5. september 2008).
9. *General guidelines for periodic reports*, CRC/C/58. Dostopno na http://www.ecmi.de/doc/Implementing_Human_Rights/English/Reporting/UN%20Conventions/Guidelines/CRC.pdf (5. september 2008).
10. *Initial report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, E/CN.4/1996/16. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G95/144/19/PDF/G9514419.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
11. *Initial report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, E/CN.4/1996/16/Add.1. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G96/107/50/PDF/G9610750.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
12. *Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the human rights situation in Burundi*, A/55/358. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/636/86/PDF/N0063686.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
13. *Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of human rights in the Sudan*, A/56/336. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/530/58/PDF/N0153058.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
14. *Interim report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of human rights in the Sudan*, A/57/326. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/531/92/PDF/N0253192.pdf?OpenElement> (5. september 2008).

15. *Interim report of the Special Rapporteur on the human rights situation in Burundi*, A/51/459. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/265/65/PDF/N9626565.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
16. *Interim report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, A/52/505. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/281/20/PDF/N9728120.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
17. *Interim report on the human rights situation in Burundi*, A/58/448. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/571/91/PDF/N0357191.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
18. *Interim report on the situation of human rights in the Sudan*, A/48/601. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/634/82/PDF/N9363482.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
19. *Interim report on the situation of human rights in the Sudan*, A/50/569. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/312/28/PDF/N9531228.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
20. *Interim report on the situation of human rights in the Sudan*, A/52/510. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/281/69/PDF/N9728169.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
21. *Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede udeležbe otrok v oboroženih spopadih*, sprejet z resolucijo Generalne skupščine A/RES/54/263, 25. maja 2000. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/595?OpenDocument> (5. september 2008).
22. *Konvencija (IV) o zaščiti civilnih oseb v času vojne*. Ženeva, 12. avgusta 1949. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument> (5. september 2008).
23. *Konvencija o otrokovih pravicah*, sprejeta z resolucijo Generalne skupščine 44/25, 20. novembra 1989. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/540?OpenDocument> (5. september 2008).
24. *Konvencija o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo*, 17. junij 1999. Dostopno na <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C182> (2. marec 2008).

25. *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*, sprejet z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI), 16. decembra 1966. Dostopno na <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> (5. september 2008).
26. *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah*, sprejet z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI), 16. decembra 1966. Dostopno na <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm> (5. september 2008).
27. *Priporočilo glede prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo*, R190, 17. junij 1999. Dostopno na <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R190> (5. september 2008).
28. *Report by the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, E/CN.4/1993/46. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G92/149/37/PDF/G9214937.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
29. *Report of the Secretary-General on children and armed conflict in Sri Lanka*, S/2007/758. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/634/74/PDF/N0763474.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
30. *Report of the Secretary-General on children and armed conflict in Sri Lanka*, S/2006/1006. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/667/18/PDF/N0666718.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
31. *Report of the Secretary-General on Children and armed conflict*, A/62/609–S/2007/757. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/656/04/PDF/N0765604.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
32. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, E/CN.4/1998/68/Add.2. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G98/109/17/PDF/G9810917.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
33. *Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan*, E/CN.4/1994/48. Dostopno na

- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G94/105/01/PDF/G9410501.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
34. *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Sudan*, E/CN.4/1996/62. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G96/106/72/PDF/G9610672.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
35. *Report of the Special Rapporteur on the Situation of human rights in the Sudan*, E/CN.4/1998/66. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G98/103/63/PDF/G9810363.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
36. *Report on the human rights situation in Burundi submitted by the independent expert, Akich Okola*, E/CN.4/2005/118. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/105/82/PDF/G0510582.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
37. *Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, E/CN.4/2002/49. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G02/113/04/PDF/G0211304.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
38. *Report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, E/CN.4/2003/45. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G03/111/51/PDF/G0311151.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
39. *Resolucija GS ZN 48/147*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/059/77/PDF/N9405977.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
40. *Resolucija GS ZN 49/198*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/772/27/PDF/N9577227.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
41. *Resolucija GS ZN 52/140*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/770/89/PDF/N9877089.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).

42. *Resolucija GS ZN 54/182*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/314/30/PDF/N0031430.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
43. *Resolucija GS ZN 56/175*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/490/57/PDF/N0149057.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
44. *Resolucija VS ZN 1012 (1995)*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/263/97/PDF/N9526397.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
45. *Resolucija VS ZN 1049 (1996)*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/054/32/PDF/N9605432.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
46. *Resolucija VS ZN 1286 (2000)*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/247/82/PDF/N0024782.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
47. *Resolucija VS ZN 1545 (2004)*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/359/89/PDF/N0435989.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
48. *Resolucija VS ZN 1577 (2004)*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/630/54/PDF/N0463054.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
49. *Resolucija VS ZN 1602 (2005)*. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/367/76/PDF/N0536776.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
50. *Second report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, E/CN.4/1997/12. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G97/104/91/PDF/G9710491.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
51. *Second report on the human rights situation in Burundi submitted by the Special Rapporteur*, E/CN.4/1997/12/Add.1. Dostopno na

- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G97/107/97/PDF/G9710797.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
52. *Situation of human rights in the Sudan*, E/CN.4/1999/38/Add.1. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/134/37/PDF/G9913437.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
53. *Situation of human rights in the Sudan*, E/CN.4/2002/46. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G02/102/29/PDF/G0210229.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
54. *Splošna deklaracija človekovih pravic*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine 217 A (III), 10. decembra 1948. Dostopno na
<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm> (5. september 2008).
55. *Third Report on the Human Rights Situation in Colombia*, IACHR, OEA/Ser.L/V/II.102, Doc. 9 rev. 1, February 26, 1999. Dostopno na
<http://www.cidh.org/countryrep/Colom99en/table%20of%20contents.htm> (5. september 2008).
56. *Written statement submitted by the North-South XXI*, E/CN.4/1998/NGO/123. Dostopno na
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G98/126/08/PDF/G9812608.pdf?OpenElement>
(5. september 2008).
57. *Ženevska deklaracija o otrokovih pravicah*, 26. september 1924. Dostopno na
<http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> (5. september 2008).

Sodna praksa

1. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, p. 226. Dostopno na <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf> (5. september 2008).
2. *Prosecutor v. Tadić a/k/a "Dule"*, ICTY, Case No. IT-94-1-AR72, October 2, 1995. Dostopno na <http://www.un.org/icty/tadic/appeal/decision-e/51002.htm> (5. september 2008).
3. *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, ICTR, Case No. ICTR-96-4-T, September 2, 1998. Dostopno na <http://69.94.11.53/ENGLISH/cases/Akayesu/judgement/akay001.htm> (5. september 2008).

4. *Juan Carlos Abella v. Argentina*, IACHR, Report No. 55/97, Case No. 11.127: Argentina, OEA/Ser/L/V/II.97, Doc. 38, November 18, 1997. Dostopno na <http://www.cidh.org/annualrep/97eng/Argentina11137.htm> (5. september 2008).

Poljudnoznanstveni in ostali članki ter drugi viri

1. Abrahams, Fred in Jo Becker (2007): *Complicit in Crime: State Collusion in Abductions and Child Recruitment by the Karuna Group*. *Human Rights Watch* 19(1(c)). Dostopno na <http://hrw.org/reports/2007/srilanka0107/srilanka0107web.pdf> (5. september 2008).
2. AI (1998a): *Sri Lanka: Amnesty International appalled at LTTE attack on civilians*, 26 januar. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA37/001/1998/en/dom-ASA370011998en.html> (5. september 2008).
3. AI (1998b): *Sri Lanka: Government forces kill eight civilians - justice needed now*, 3. februar. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA37/002/1998/en/dom-ASA370021998en.html> (5. september 2008).
4. AI (1999a): *Sri Lanka: Amnesty International gravely concerned about killing of civilians*, 23. november. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA37/029/1999/en/dom-ASA370291999en.html> (5. september 2008).
5. AI (1999b): *Sri Lanka: Deliberate killing of more than 50 civilians by LTTE*, 20. september. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA37/023/1999/en/dom-ASA370231999en.html> (5. september 2008).
6. AI (2000): *2000 Annual Report for Sri Lanka*. Dostopno na <http://www.amnestyusa.org/annualreport.php?id=D9DB59DBCC2E62E8802568E400729F3D&c=LKA> (5. september 2008).
7. AI (2001): *2001 Annual Report for Sri Lanka*. Dostopno na <http://www.amnestyusa.org/annualreport.php?id=C2C4D8492E58F90180256A16004BE978&c=LKA> (5. september 2008).
8. AI (2003): *2003 Annual Report for Sudan*. Dostopno na <http://www.amnestyusa.org/annualreport.php?id=724B0C7FC6CCEB4380256D2400379421&c=SDN> (5. september 2008).

9. AI (2004): *Burundi: Child soldiers - the challenge of demobilisation*, 24. marec. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR16/011/2004/en/dom-AFR160112004en.pdf> (5. september 2008).
10. AI (2007): *Sri Lanka: urgent need for effective protection of civilians as conflict intensifies*, 5. april. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA37/009/2007/en/dom-ASA370092007en.html> (5. september 2008).
11. AI (2008a): *Sri Lanka: Civilians continue to face deadly daily threat*, 11. julij. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/sri-lanka-civilians-continue-face-deadly-daily-threat-20080711> (5. september 2008).
12. AI (2008b): *Sri Lanka: Right to life of civilians disregarded as conflict intensifies*, 4. februar. Dostopno na <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/sri-lanka-right-life-civilians-disregarded-conflict-intensifies-20080204> (5. september 2008).
13. BBC NEWS (2008): *Africa: Heavy shelling in Burundi capital*, 18. april. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7354005.stm> (5. september 2008).
14. Becker, Jo in Tejshree Thapa (2004): *LIVING IN FEAR: Child Soldiers and the Tamil Tigers in Sri Lanka*. *Human Rights Watch* 16(13(c)). Dostopno na <http://www.hrw.org/reports/2004/srilanka1104/srilanka1104.pdf> (5. september 2008).
15. Botsford, Flora (1997): *Sri Lankan security forces on trial for rape and murder*, 18. november. Dostopno na http://news.bbc.co.uk/1/hi/despatches/south_asia/31946.stm (5. september 2008).
16. Ganguly, Dilip (2007): *Monitors Say 4,000 Dead in Sri Lanka*, 23. februar. Dostopno na <http://www.foxnews.com/wires/2007Feb23/0,4670,SriLanka,00.html> (5. september 2008).
17. Global Security (2005a): *Burundi Civil War*, 8. julij. Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi.htm> (5. september 2008).
18. Global Security (2005b): *Sudan Civil War*, 27. april. Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/sudan-civil-war2.htm> (5. september 2008).
19. Global Security (2006): *Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)*, 17. december. Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/lte.htm> (5. september 2008).

20. Graca Machel (1996): *The Impact of armed conflict on children*. Dostopno na <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/219/55/PDF/N9621955.pdf?OpenElement> (5. september 2008).
21. Hogg, Charu Lata in Fred Abrahams (2007): *Return to War: Human Rights under Siege*. *Human Rights Watch* 19(11(c)). Dostopno na <http://hrw.org/reports/2007/srilanka0807/srilanka0807web.pdf> (5. september 2008).
22. HRW (1990): *World Report 1990: Sudan*. Dostopno na http://www.hrw.org/reports/1990/WR90/AFRICA.BOU-11.htm#P647_143999 (5. september 2008).
23. HRW (1995a): *Sri Lanka: Stop killings of civilians*. *Human Rights Watch* 7(11). Dostopno na <http://www.hrw.org/reports/1995/Srilanka.htm> (5. september 2008).
24. HRW (1995b): *World Report 1995: Sudan*. Dostopno na http://www.hrw.org/reports/1995/WR95/AFRICA-10.htm#P524_190911 (5. september 2008).
25. HRW (1996): *World Report 1996: Sri Lanka*. Dostopno na http://www.hrw.org/reports/1996/WR96/Asia-08.htm#P735_195262 (5. september 2008).
26. HRW (1998): *World Report 1998: Sudan*. Dostopno na http://www.hrw.org/worldreport/Africa-12.htm#P972_267375 (5. september 2008).
27. HRW (2000a): *World Report 2000: Sri Lanka*. Dostopno na <http://www.hrw.org/wr2k/Asia-08.htm#TopOfPage> (5. september 2008).
28. HRW (2000b): *World Report 2000: Sudan*. Dostopno na <http://www.hrw.org/wr2k/Africa-11.htm#TopOfPage> (5. september 2008).
29. HRW (2001a): *World Report 2001: Sri Lanka: Human Rights Developments*. Dostopno na <http://www.hrw.org/wr2k1/asia/srilanka.html> (5. september 2008).
30. HRW (2001b): *World Report 2001: Sudan*. Dostopno na <http://www.hrw.org/wr2k1/africa/sudan.html> (5. september 2008).
31. HRW (2002a): *BURUNDI: Escalating Violence Demands Attention*. *Human Rights Watch Briefing Paper* (November). Dostopno na <http://hrw.org/backgrounders/africa/burundi/burundi1128.pdf> (5. september 2008).
32. HRW (2002b): *World Report 2002: Asia: Sri Lanka*. Dostopno na <http://www.hrw.org/wr2k2/asia10.html> (5. september 2008).

33. HRW (2003a): *Briefing to the 59th Session of the UN Commission on Human Rights*, 27. februar. Dostopno na <http://www.hrw.org/un/chr59/sudan.htm> (5. september 2008).
34. HRW (2003b): *World Report 2003: Sudan*. Dostopno na <http://www.hrw.org/wr2k3/africa12.html> (5. september 2008).
35. HRW (2004): Burundi: The Gatumba Massacre: War Crimes and Political Agendas. *Human Rights Watch Briefing Paper* (September). Dostopno na <http://www.hrw.org/background/africa/burundi/2004/0904/index.htm> (5. september 2008).
36. HRW (2006a): *Child Soldiers*. Dostopno na http://hrw.org/campaigns/crp/fact_sheet.html (5. september 2008).
37. HRW (2006b): *World Report 2006: Sri Lanka*. Dostopno na <http://hrw.org/english/docs/2006/01/18/slanka12252.htm> (5. september 2008).
38. HRW (2007): *Human Rights Council: Urgent Action Needed to End Abuses in Sri Lanka*. Dostopno na <http://hrw.org/english/docs/2007/12/07/slanka17509.htm> (5. september 2008).
39. HRW (2008): *Universal Periodic Review of Sri Lanka*, 5. maj. Dostopno na <http://hrw.org/english/docs/2008/04/07/global18554.htm> (5. september 2008).
40. ICRC (2005a): *International Humanitarian Law - Optional Protocol on the Rights of the Child*. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO/595?OpenDocument> (5. september 2008).
41. ICRC (2005b): *International Humanitarian Law - Treaties & Documents*. Dostopno na <http://www.icrc.org/ihl.nsf/CONVPRES?OpenView> (16. september 2008).
42. ILO (2006): *Convention No. C182*. Dostopno na <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?C182> (16. september 2008).
43. IRIN (2001): *BURUNDI: NGO warns against continuing use of child soldiers*, 26. september. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=27251> (5. september 2008).
44. IRIN (2002): *SUDAN: More child soldiers demobilised in Bahr al-Ghazal*, 31. januar. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=30017> (5. september 2008).
45. IRIN (2003a): *BURUNDI: Feature - Winning back Burundi's child soldiers*, 12. maj. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=43703> (5. september 2008).
46. IRIN (2003b): *BURUNDI: Grappling with the effects of war on young lives*, 1. december. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=66991> (5. september 2008).

47. IRIN (2004a): *BURUNDI: Army demobilises 29 child soldiers*, 14. februar. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=48584> (5. september 2008).
48. IRIN (2004b): *BURUNDI: Demobilisation of child soldiers begins*, 26. januar. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=48252> (5. september 2008).
49. IRIN (2004c): *GREAT LAKES: Act now to stop recruitment of child soldiers, governments urged*, 24. september. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=51483> (5. september 2008).
50. IRIN (2004č): *SUDAN: Background to the peace process*, 12. februar. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=48548> (5. september 2008).
51. IRIN (2005): *SUDAN: Southern forces still training children*, 1. julij. Dostopno na <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=55208> (5. september 2008).
52. Rone, Jemera (1995): *CHILDREN IN SUDAN: Slaves, Street Children and Child Soldiers. Human Rights Watch* (September). Dostopno na <http://www.hrw.org/reports/1995/Sudan.htm> (5. september 2008).
53. Rone, Jemera in John Prendergast (1993): *CIVILIAN DEVASTATION: Abuses by All Parties in the War in Southern Sudan. Human Rights Watch* (June). Dostopno na <http://www.hrw.org/reports/1993/sudan/> (5. september 2008).
54. Ross, James (2006): *Improving Civilian Protection in Sri Lanka: Recommendations for the Government and the LTTE. Human Rights Watch Briefing Paper* (September). Dostopno na <http://www.hrw.org/background/asia/srilanka0906/srilanka0906web.pdf> (5. september 2008).
55. Scheffer, David J. (1999): *The Fifth Hauser Lecture on International Humanitarian Law: "Perspectives on the Enforcement of International Humanitarian Law"*. New York: New York University School of Law, 3. februar. Dostopno na <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/persp.htm> (17. september 2008).
56. TIME (1985): *Sri Lanka Tamil Terror*, 27. maj. Dostopno na <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,957036,00.html> (5. september 2008).
57. UN (2008): *United Nations Treaty Collection*. Dostopno na <http://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=0&lang=en> (16. september 2008).
58. UN News Centre (2006a): *Sri Lanka: top UN rights chief calls on Government to investigate deadly bus attack*, 16. junij. Dostopno na

- <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=18884&Cr=Sri&Cr1=Lanka&Kw1=sri+lanka&Kw2=child&Kw3=> (5. september 2008).
59. UN News Centre (2006b): *UN demands protection for Sri Lankan civilians under fire from deadly shelling*, 12. december. Dostopno na <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=20958&Cr=sri&Cr1=lanka&Kw1=sri+lanka&Kw2=child&Kw3=> (5. september 2008).
60. UN News Centre (2007): *Sri Lanka: UN calls for warring parties to resume talks after at least 14 more are killed*, 2. januar. Dostopno na <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=21140&Cr=sri&Cr1=lanka&Kw1=sri+lanka&Kw2=child&Kw3=> (5. september 2008).
61. UNICEF (2004): *UNICEF at a Glance* (January). Dostopno na http://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Glance_ENG.pdf (5. september 2008)
62. UNICEF (2008): *Monitoring and Reporting* (July). Dostopno na http://www.unicef.org/srilanka/Monitoring_and_Reporting_JULY_2008.pdf (5. september 2008).
63. UTHR(J) (1995): *Sri Lanka: Civilian well-being in a time of war: A lost hope?*, 10. oktober. Dostopno na <http://www.uthr.org/Statements/Civilianst.htm> (5. september 2008).
64. Wikipedia, the free encyclopedia (2008a): *Aranthalawa Massacre*, 16. avgust. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Aranthalawa_Massacre (15. september 2008).
65. Wikipedia, the free encyclopedia (2008b): *Burundi Civil War*, 30. julij. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Burundi_Civil_War (15. september 2008).
66. Wikipedia, the free encyclopedia (2008c): *Gonagala massacre*, 18. januar. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Gonagala_massacre (15. september 2008).
67. Wikipedia, the free encyclopedia (2008č): *Second Sudanese Civil War*, 8. september. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Second_Sudanese_Civil_War (15. september 2008).
68. Wikipedia, the free encyclopedia (2008d): *Sri Lankan Civil War*, 10. september. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Sri_Lankan_Civil_War (15. september 2008).
69. Wikipedia, the free encyclopedia (2008e): *Sudan People's Liberation Army/Movement*, 6. september. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Sudan_People%27s_Liberation_Army (15. september 2008).

8. Priloge

Priloga A: Najpomembnejši dokumenti, ki zavezujejo Burundi, Sudan in Šri Lanka.

Država Dokument	Burundi	Sudan	Šri Lanka
ICCPR	9.5.1990 - pristop	18.3.1986 - pristop	11.6.1980 - pristop
CRC	19.10.1990 - ratifikacija	3.8.1990 - ratifikacija	12.7.1991 - ratifikacija
Izbirni protokol	24.6.2008 - ratifikacija	26.7.2005 - ratifikacija	8.9.2000 - ratifikacija
IV. ŽK	27.12.1971 - pristop	23.09.1957 - pristop	28.02.1959 - ratifikacija
II. Protokol	10.06.1993 - pristop	13.07.2006 - pristop	/
ILO 182	11.06.2002 - ratifikacija	7.3.2003 - ratifikacija	1.3.2001 - ratifikacija

Vir: ICRC 2005b; ILO 2008; UN 2008.